

Чорноморський державний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу

В. І. Шуляр, Н. В. Мелінчук

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-РОМАНТИКІВ

Методичні матеріали

Випуск 183

Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили
Миколаїв – 2012

УДК 81'25: 821.112.2

ББК 81

Ш 95

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського державного університету імені Петра Могили (протокол № 4 від 08.12.2011 р.)

Рецензенти:

1. *Стеванович Р. І.* – к.філол.н., доцент кафедри теорії та практики перекладу ЧДУ імені Петра Могили;
2. *Середа Н. А.* – к.філол.н., доцент, доцент кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету.

Ш 95

Шуляр В. І. Методичні рекомендації до перекладу німецьких письменників-романтиків / В. І. Шуляр, Н. В. Мелінчук. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Вип. 183. – 112 с. (Методична серія).

Методичні рекомендації до перекладу німецьких письменників-романтиків призначені для студентів спеціальності «Філологія» та «Переклад», які вивчають німецьку мову. Рекомендації містять широкий практичний матеріал, вправи та завдання для роботи на практичних заняттях.

Методичні рекомендації мають на меті полегшити вивчення студентами курсу «Практика перекладу», активізувати їх самостійну роботу та сприяти більш глибокому засвоєнню програмного матеріалу.

Методичні матеріали призначені викладачам, студентам, аспірантам та всім, хто цікавиться німецькою мовою.

УДК 81'25: 821.112.2

ББК 81

© Шуляр В. І., Мелінчук Н. В., 2012

© ЧДУ ім. Петра Могили, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
------------------------	----------

РОЗДІЛ I. ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ДЖЕРЕЛА	9
---	----------

• Ковалева О. В., Шахова Л. Г. Каковы особенности восприятия Б. Пастернака творческой индивидуальности Г. Клейста?	9
• Шуляр В. І., Мелінчук Н. В. Німецький романтизм: соціально-історичні передумови виникнення та методичні стратегії вивчення	9
• J. G. Fichte. Reden an die deutsche Nation	18
• Novalis. Die Welt muß romantisiert werden	19
• A. W. Schlegel. Antike und romantische Kunst und Poesie	19
• F. Schlegel. Fragmente	20
• L. Uhland. Über das Romantische	20
• L. Uhland. Über die deutschen Volkslieder	23

РОЗДІЛ II. ХРЕСТОМАТІЯ ТВОРІВ НІМЕЦЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-РОМАНТИКІВ МОВОЮ ОРИГІНАЛУ ТА У ПЕРЕКЛАДАХ	24
--	-----------

Йозеф фон Айхендорф (Joseph von Eichendorf, 1788-1857)	29
---	-----------

• Neue Liebe Нова любов (<i>Перевод И. Белавина</i>)	29
• Abschied Прощание (<i>Перевод А. Карельского</i>)	29

Клеменс Брентано (Clemens Brentano, 1778-1842)	31
---	-----------

• Zu Bacharach am Rheine Жила на Рейне фея ... (<i>Перевод В. Топорова</i>)	31
• Abendständchen Серенада (<i>Перевод В. Куприянова</i>)	34

Генріх Гейне	
(Heinrich Heine, 1797-1856)	35
• Ich weiß nicht, was soll es bedeuten ...	
Не знаю, що стало зо мною ... (<i>Переклад Л. Первомайського</i>)	35
Не знаю, что стало со мною ... (<i>Перевод В. Левика</i>)	35
• ANNO 1839	
ANNO 1839 (<i>Перевод М. Лозинского</i>).....	36
• Götterdämmerung (Auszug)	
Сумерки богів (Отривок) (<i>Перевод П. Вейнберга</i>)	37
• Nachtgedanken	
Ночные мысли (<i>Перевод М. Михайлова</i>).....	38
• Ein Fichtenbaum	39
На півночі млистій, в заметах у кризі... (<i>Переклад М. Старицького</i>).....	40
На півночі сосна самотня... (<i>Переклад І. Франка</i>).....	40
Дрімає сосна в самотині... (<i>Переклад В. Кобилянського</i>)	40
Самотній кедр півночі... (<i>Переклад Д. Загула</i>).....	40
На півночі кедр одинокий... (<i>Переклад Л. Первомайського, 1946</i>).....	40
На півночі кедр одинокий... (<i>Переклад Л. Первомайського, 1956</i>).....	40
Самотній кедр на стромині... (<i>Переклад Л. Первомайського, 1972</i>).....	41
Північ. Кедр. Гола верховина. (<i>Переклад І. Дамар'їна, 2003</i>)	41
На холодной и голой вершине... (<i>Перевод М. Лермонтова, 1841 – первый вариант</i>).....	41
На севере диком, стоит одиноко... (<i>Перевод М. Лермонтова, 1841 – второй вариант</i>)	41
На севере мрачном, на дикой скале... (<i>Перевод Ф. Тютчева</i>)	41
На севере дуб одинокий... (<i>Перевод А. Фета</i>).....	41
На севере кедр одиноко... (<i>Перевод З. Гиппиус</i>).....	42
Север, кедр, голая вершина (<i>Перевод И. Дамарьяна, 1988</i>).....	42
• Die heiligen drei Könige aus Morgenland ...	
Три светлых царя из восточной страны... (<i>Перевод А. Блока</i>)	42
Фрідріх Гельдерлін	
(Friedrich Hölderlin, 1770-1843)	43
• Die Liebe.....	43

Любовь (<i>Перевод С. Аверинцева</i>).....	44
• Нурегіонс Schicksalslied	45
Песнь судьбы Гипериона (<i>Перевод В. Куприянова</i>).....	45
Ернст Теодор Амадей Гофман (Ernst Theodor Amadeus Hoffmann, 1776-1822)	47
• Der goldne Topf (Auszug) Золотий горнець (Уривок) (<i>Переклад С. Сакидона</i>)	47
• Don Juan Дон Жуан (<i>Перевод Н. Касаткиной</i>).....	48
• Kreisleriana Крейслериана (I) (<i>Перевод П. Морозова</i>).....	49
• Kreisleriana Крейслериана (II) (<i>Перевод Е. Галати</i>).....	51
• Ritter Glück Кавалер Глюк (<i>Перевод Н. Касаткиной</i>).....	52
• Die Elixiere des Teufels Элексир сатаны (<i>Перевод В. Л. Ранцова</i>).....	52
Аннете фон Дросте-Хюльсхоф (Annette von Droste-Hülshoff 1797-1848)	55
• Am Turme На башне (<i>Перевод И. Грицковой</i>).....	55
• Das Spiegelbild Отражение (<i>Перевод И. Грицковой</i>)	56
Теодор Кернер (Theodor Körner, 1791-1813)	58
• Moskau Москва (<i>Перевод А. Фета</i>).....	58
Генрих фон Кляйст (Heinrich von Kleist, 1777-1811)	59
• Michael Kohlhaas. Aus einer alten Chronik Михаэль Кольхаас. Из старой хроники (<i>Перевод Н. Ман</i>).....	59
• Penthesilea Пентесилея (<i>Перевод Ю. Корнеева</i>)	64
• Der zerbrochene Krug Разбитый кувшин (<i>Перевод Б. Пастернака</i>)	69
• Prinz Friedrich von Homburg Принц Фридрих Гомбургский (<i>Перевод Б. Пастернака</i>).....	72

Едуард Мьоріке (Eduard Mörike, 1804-1875)	75
• Schön-Rohtraut Красавица Ротраут (<i>Перевод Г. Ротгауза</i>)	75
• Meiner Schwester Моей сестре (<i>Перевод И. Белавина</i>)	76
Вільгельм Мюллер (Wilhelm Müller, 1794-1827)	78
• Der Leiermann Шарманщик (<i>Перевод С. Заяцко</i>).....	78
Новалис, Фрідріх фон Гайденберг (Novalis, Friedrich von Hardenberg, 1772-1801)	79
• Wenn nicht mehr Zahlen und Figuren... Когда б не числа и фигуры... (<i>Перевод В. Куприянова</i>).....	79
• Gern verweil' ich im Tale ... Медлю я покинуть доли ... (<i>Перевод В. Иванова</i>).....	79
Людвіг Тік (Ludwig Tieck, 1773-1853)	81
• Zuversicht Уверенность (<i>Перевод А. Гугнина</i>)	81
Людвіг Уланд (Ludwig Uhland, 1787-1862)	82
• Der letzte Pfalzgraf Последний пфальцграф (<i>Перевод А. Гугнина</i>).....	82
• Der Wald Лес (<i>Перевод А. Гугнина</i>).....	83
Адельберт фон Шаміссо (Adelbert von Chamisso, 1781-1838)	84
• Das Gebet der Witwe (Nach Martin Luther) Молитва вдовы (По Мартину Лютеру) (<i>Перевод Л. Гинзбурга</i>)	84
• Das Schloß Boncourt Замок Бонкур (<i>Перевод Е. Витковського</i>).....	85
Замок Бонкур (<i>Перевод П. Вейнберга</i>)	85
РОЗДІЛ III. ВПРАВИ ТА ЗАВДАННЯ	88
ЛІТЕРАТУРА	107

ПЕРЕДМОВА

Формування перекладацької компетентності в процесі фахової підготовки бакалаврів філології можливе за умов вільного володіння іноземною та рідною мовами, знань з різних галузей (культурологія, історія України, всесвітня історія, етнопсихологія, українська та зарубіжна література тощо), оскільки професія перекладача та філолога вимагає ерудованості. За часів незалежності України стало можливим відстеження тенденцій розвитку романтизму в культурному житті Німеччини. Чинні програми із зарубіжної літератури для ВНЗ передбачають текстуальне вивчення та ознайомлення бакалаврів філології із творчою спадщиною німецьких письменників-романтиків у перекладах, а не мовою оригіналу. Нині в сучасній науці, зокрема в літературознавстві та методиці викладання зарубіжної літератури, постало нагальне питання – вивчення романтизму як одного з етапів розвитку культури Німеччини XIX ст. Наслідком цього є відсутність вагомих літературно-критичних, методичних джерел, власне оригінальних творів та їх перекладів українською мовою (за творчістю німецьких письменників-романтиків).

Проблема формування професійної компетентності філологів стала предметом дослідження вчених: В. Баркасі, Л. Зеленської, О. Семенов, В. Шуляра та ін.

Концептуальною основою системи дослідження є праці літературознавців, перекладачів та методистів: Р. Зорівчак, Т. Кияка, Ж. Клименко, В. Коптілова, Л. Латишева, А. Науменка, О. Огюя. Позірно виділяється теорія Ж. Клименко про діалектичну природу художнього перекладу.

З-поміж праць, присвячених німецьким письменникам-романтикам (брати Грім, Е. Т. А. Гофман, Г. Гейне, Г. фон Кляйст) варто зазначити: Виткоп-Менардо Г. Э. Т. А. Гофман сам свидетельствующий о себе и о своей жизни (с приложением фотодокументов и других иллюстраций); Interpretation E. T. A. Hoffmann. Romane und Erzählungen; Safranski R. E. T. A. Hoffmann. Eine Biographie; D. Kremer; F. Strack. 200 Jahre Heidelberger Romantik; Дейч А. И. Судьбы поэтов: Гельдерлин. Клейст. Гейне; Копелев Л. З. Поэт с берегов Рейна. Жизнь и страдания Генриха Гейне; Пронин В. А. «Стихи, достойные запрета...», Судьба поэмы Генриха Гейне «Германия. Зимняя сказка»; Стадников Г. В. Генрих Гейне.

Недостатня розробленість проблеми вивчення творчості письменників-романтиків перекладачами та філологами в процесі роботи над оригіналом та перекладами на заняттях із зарубіжної (німецької)

літератури (за творчістю братів Грімм, Е.Т.А. Гофмана, Г. Гейне, Г. фон Кляйста), нез'ясованість психологічних чинників у сприйнятті оригінальних та перекладних творів свідчить про **актуальність** розробки методичних рекомендацій. З-поміж учених, праці яких присвячені окремим аспектам вивчення німецького романтизму (його виникнення, програмні ідеї, філософія романтизму) слід виокремити: Р. Архангельську, А. Березіну, Н. Берковського, В. Ванслова, М. Гольберга, В. Грешних, Ю. Грибкову, Н. Грибову, А. Дмитрієва, В. Жирмунського, А. Карельського, М. Кашубу, Ю. Кривопалова, В. Мілієва, А. Михайлоту, В. Окружка, М. Паласюка, Є. Стадника, Ф. Федорова, Л. Яблонську; Erika und Ernst von Borries.

Основними є знання з перекладознавства, літературознавства, історії та критики літератури, філософії. Важливими поняттями є «акме-розвиток», «оригінал», «переклад», «перекладацька компетентність», «філологічна компетентність».

Аналіз літературно-критичних матеріалів свідчить про те, що означені проблеми є нагальними в методиці викладання зарубіжної літератури, проте вони ще не знайшли належного відображення у психолого-педагогічних дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ДЖЕРЕЛА

Ковалева О. В., Шахова Л. Г. Каковы особенности восприятия Б. Пастернака творческой индивидуальности Г. Клейста? / Оксана Владимировна Ковалева, Лидия Георгиевна Шахова // Зарубежная литература XIX века. Романтизм : [учебное пособие]. – М. : Изд. Оникс, 2005. – С. 8–9.

Полемизуя с устоявшейся точкой зрения литературоведов, поэт не считает Клейста романтиком: «Клейста напрасно причисляют к романтикам. Несмотря на общность времени и дружбу с некоторыми из них, их разделяет пропасть. В противоположность любительству, которыми они гордились, и бесформенному фрагментаризму – цели их стремлений, Клейст всю жизнь боролся с недоучкой и ничтожеством, которых в себе подозревал, и, хотя не все созданное им одинаково совершенно, все оно проникнуто угрюмою нешуточностью гения, не звавшего покоя и удовлетворения» [1; С. 149] ...

В своем очерке «Г. фон Клейст. Об аскетике в культуре» Пастернак называет Клейста «одним из величайших аскетов творчества, самоубийство которого шло из своеобразного его поколения жизни» [2; С. 248]. О Клейсте Пастернак пишет как поэт, со свойственной ему «импрессионистичностью» мысли, чувствуя близость своего ощущения немецкого художника природным процессам: «Так нужен был бы мне октябрь: как помощник. Или лучше. Под наступающей зимой 1911 я подписал бы, как под иллюстрацией к роману – название относящейся главы: смерть Клейста». По Пастернаку, жизнь Клейста – это «история человека, величайшего художника, который не жил, а постоянно наступал, внутренний мир которого был внезапной непогодой» [2; С. 249].

Размышляя над судьбой немецкого поэта, переводы его стали для Пастернака, как пишет В. Ф. Асмус, «важной автобиографической и эстетической вехой». Клейст помог ему уяснить собственную поэтическую тенденцию: «переход к тому, что он называл «реализмом» [3; С. 22].

Шуляр В. І., Мелінчук Н. В. Німецький романтизм: соціально-історичні передумови виникнення та методичні стратегії вивчення /

В. І. Шуляр, Н. В. Мелінчук // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 136. Вип. 123. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 126–130.

Акме-розвиток літературознавчої компетентності майбутніх філологів можливе за умови вибудови таких стратегій, які сприятимуть заповненню перш за все теоретико-понятійного простору майбутнього фахівця на діяльнісній основі.

Формат стратегій, який обраний нами, викликаний наявним протиріччям, яке виникло в психолого-педагогічній науці. Пізнавальна діяльність суб'єктів навчального процесу різними вченими моделювалася по-своєму: за концепцією Л. Виготського будь-яка психологічна функція спочатку утворюється як зовнішня форма діяльності, а потім інтеріоризується у внутрішній план свідомості. Поглиблене вивчення самого процесу переведення «зовнішнього у внутрішнє» привело вченого до потракування, що «клітинкою свідомості» є поняття. А розвиток понять – провідна ланка в розвитку психіки. Навколо процесу його формування і вибудовуються механізми інтеріоризації в «зоні найближчого розвитку», де особлива увага надається процесові навчання і взаємодії дитини й педагога. Але чіткої відповіді ЯК перенести предметні дії якісно й забезпечити ефективне формування понять і «зони найближчого розвитку» стало предметом дослідження послідовників вченого.

У працях О. Леонтьєва акцент було зроблено на реальну діяльність суб'єкта, яка має бути усвідомлена. Отже, за О. Леонтьєвим провідним фактором формування психіки є осмислена діяльність. За такої позиції відношення між діяльністю, дією й операцією мають перебувати у взаємозв'язку з основними елементами усвідомленої діяльності: мотив діяльності і цілі дій, цілі дій і результату операції, об'єкта дії і його предмета. Знову виникає питання: ЯК відбувається процес усвідомлення? На гостроту означеного питання звертав увагу С. Рубінштейн.

Зміст психічної діяльності по-своєму розкрив П. Гальперін, запропонувавши спочатку визначити вимоги до майбутніх дій, систему властивостей/ознак, за якими відбуватиметься формування цих дій і понять. У концепції П. Гальперіна базовим є аспект, який передбачає винайти засіб, який сприятиме, забезпечуватиме й убезпечуватиме без втрат перенести предметні дії у внутрішній план. Таким засобом є попереднє формування дій в о-мовленні (озвученні) без небезпосередньої опори на які-небудь матеріальні об'єкти. За теорією планомірно-поетапного формування розумових дій П. Гальперін виділив наступні етапи, які нами представлено в такий спосіб: умотивування читацької

діяльності → орієнтовна основа дій читача (ООДЧ) → матеріалізована форма ООДЧ → гучне (голосове) соціалізоване о-мовлення ООДЧ → о-мовлення «про себе» читацьких дій → приховане мовлення як реалізація розумових дій на рівні автоматизації щодо вирішення проблемної ситуації. Аналіз вищеназваного дає право нам стверджувати, що запропоноване дає можливість поєднати розумовий план дій і зовнішню діяльність, але формування зовнішньої заданості мислинневого (розумового) плану дій залишається більше на позиціях зовнішньої заданості.

С. Рубінштейн уточнює позицію Л. Виготського, зазначаючи, що розвиток психічних функцій «зовнішнє ЧЕРЕЗ внутрішнє» передбачає впершу чергу знання внутрішніх механізмів пізнання й учіння, структуру та особливості психічних функцій, психічного світу суб'єкта в цілому. Відповідно маємо сьогодні розвивати дидактику й методику викладання літератури в середній і вищій школах, які спрямовані на розвиток внутрішньо орієнтованої по відношенню до особистості суб'єкта технології навчання. Зв'язковою ланкою діяльності й здібностей суб'єкта є стратегії, які, на нашу думку, забезпечують формування заданої/обраної компетенції як здатності суб'єкта до літературознавчої, аксіологічної, компаративної, пізнавальної, комунікативної, мовленнєвої і т. д. діяльності зокрема та літературної освіти взагалі.

Стратегічні методики, які активно ввійшли в практику середніх і вищих навчальних закладів є нормою як для вітчизняних, так світових освітніх просторів. Поняття «learning strategies» є базовим для дидактів Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, методик, які впроваджуються колегами університету Ла Сап'єнца (Рим, Італія), Університету Варшава (Польща). Фундаментально стратегічні методики представлено: А. Плігіним у системі середніх навчальних закладів на рівні пізнавальних стратегій (Росія) [12; 13], О. Любашенко лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів [9]. Названі дослідження засвідчують, що стратегії є організаційним засобом комунікації, які вибудовані за суб'єктно-діяльнісною парадигмою.

Дефініція «стратегія» в методиці є ще не сталим поняттям. По-різному представлено його розуміння названими вченими. А. Плігін зазначає, що це конкретний набір і послідовність дій, який приведе до успіху та забезпечить внутрішній і зовнішній план дій суб'єкта; комплекс стратегій визначає конкретну здатність [12; С. 131; 379]. За О. Любашенко «стратегія як лінгводидактичне поняття охоплює декілька рівнів суб'єктної взаємодії в навчанні: прогнозування дій та

операцій, цілепокладання (рівень навчальної мети), визначення змісту навчання, вибір способів діяльності і спілкування викладача та студента. У цьому розумінні стратегію потрактовано як проект навчання, мотиваційних ресурсів і того результату, який очікується» [9]. Виявлене змістове наповнення «стратегія», **«методична стратегія»** нами розуміється як *особистісно зорієнтована програма читацьких дій суб'єктів літературної освіти, де посередником є художній твір (теоретико-літературне явище), у досягненні планованого кінцевого результату відповідно до наперед заданої системи навчальних цілей, спрогнозованих засобів і ресурсів, залучених зовнішніх і внутрішніх мотивів діяльності, мовленнєвого досвіду за самостійно або/і в співпраці визначеною тактикою, яка матеріалізується в парадигму, алгоритм, схему, модель, план тощо.*

А. Плігін додає такі рівні стратегії: поведінкова й мислиннєва; пізнавальні загальнонавчальні і спеціальні. В. Онацький для академічно обдарованих дітей в умовах загальноосвітньої школи виділяє чотири стратегії: прискорення, поглиблення, збагачення, проблематизація [11]. Загальну класифікацію стратегій розроблено А. Плігіним у такому варіанті: 1) за рівнем деталізації задіяних елементів досвіду: мікстратегії, макстратегії, метастратегії, мегастратегії; 2) за сферою людської діяльності: загальні й спеціальні; 3) за специфічністю елементів стратегії: індивідуальні, універсальні; 4) за успішністю діяльності: ефективні, неефективні; 5) за кількістю суб'єктів діяльності: індивідуальні, групові, соціальні [13]. Типи лінгводидактичних стратегій навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів визначено О. Любашенко: 1) рецептивні стратегії слухання, читання; 2) продуктивні стратегії текстотворення; 3) трансформаційні стратегії [9].

Для формування літературознавчої компетентності учня-читача і студента-філолога важливим є озброєння суб'єктів літературної освіти **стратегією розвитку визначення наукового поняття, понятійного мислення, наукового мовлення** тощо. Для реалізації даної стратегії суб'єктам літературної освіти ми пропонуємо тактичну модель, репрезентовану у форматі алгоритму, програми читацьких дій, які передбачають систему операцій, які узгоджуються з системою навчальних цілей і відповідають заданому кінцевому результату на репродуктивному рівні, рівні конструювання та творчому рівневі. Тактична програма осягнення й заповнення понятійно-термінологічного поля учнів-читачів і студентів-філологів може бути такою:

1. Підготовча стратегія до сприйняття теоретико-літературного явища, поняття:

«у собі – з автором», «колективно – з учителем»:

1.1. Спостереження та нагромадження певних знань, читацького досвіду в процесі продуктивного читання, активного сприйняття (несприйняття) художнього твору.

1.2. З'ясування (спочатку для себе), що я сприйняв/не сприйняв як Людина-читач у прочитаному, що/хто «захопив»/«відштовхнув» у тій чи іншій змодельованій автором життєвій ситуації.

1.3. Попереднє визначення тих літературознавчих явищ «з середини тексту», які допомагають читачеві уявити, побачити представлену автором картину, образ тощо.

2. Діяльнісно-змістова стратегія осмислення теоретико-літературних явищ, понять:

«пояснення – усвідомлення», «разом – самостійно»:

2.1. Пояснення через з'ясування: первісної етимології – первинної семантики – грамотне формулювання – представлення логіко-семіотичної моделі (у формі образу, символу).

2.2. Усвідомлення через умотивування: від тексту до поняття – від нього до внутрішньої та зовнішньої потреби, закінчуючи виявом у досвіді читача: «це треба запам'ятати для того, щоб...».

2.3. Осмислення через практику: виконання варіативних завдань із пакету навчально-пізнавальних дій (системи запитань і завдань за художнім твором, літературно-критичним матеріалом та іншими джерелами):

а) **на репродуктивному рівні:** наведення прикладів із твору; виявлення нових ознак, які збагачують поняття; «упізнавання» за художнім твором понять, літературознавчих явищ.

б) **на рівні конструювання:** «добудова» знайомого/незнайомого тексту пропущеним теоретико-літературним поняттям; моделювання (колективне, групове, парне, індивідуальне) літературознавчого явища; колективне / індивідуальне складання тексту за визначеними ознаками поняття.

в) **на творчому рівні:** конструювання цілісного тексту за вивченим художнім твором; складання власного оригінального тексту; написання художньо-творчої роботи з урахуванням жанрово-стильової манери письма (за вибором автора, відповідно до рівня реакції на художній твір, розвитку читацьких умінь, досвіду (життєвого й читацького)).

3. Комунікативно-мовленнєва стратегія усвідомлення через використання теоретико-літературних явищ, понять:
«поняття – конструктор»¹

3.1. Формування навичок оперування літературознавчими термінами через структурування фрази, речення, тексту.

3.2. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт читача (учня, студента) за результатами опрацювання художнього твору й літературно-мистецького матеріалу, різнопланових літературно-критичних текстів тощо за творчістю письменника.

4. Рефлексивно-корективна стратегія контролю літературної освіти, читацького досвіду

- 4.1. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість» ...
- 4.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника, літературно-критичними матеріалами).
- 4.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.
- 4.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

¹ Авторський коментар використаних понять:

1. Логіко-семіотична модель конструюється із спеціальних знаків, символів і структурних схем. Вона може бути статичною і динамічною. Представляється учням до прочитання твору, під час чи по завершенню. Створюється заздалегідь чи під час читання / коментування / аналізування / інтерпретування художнього твору.

2. Конструкт – словесно-мовне утворення, яке опосередковує сприйняття під час внутрішнього (зовнішнього) з'ясування суті літературознавчого явища, і є основний параметр оцінки, який можна розглядати як можливий результат духовно-естетичного розвитку та читацького досвіду суб'єкта літературної освіти. Таким конструктом (конструкцією, моделлю) можуть бути опорне слово, слова, словосполучення, незакінчене речення тощо, щоб можна було читачеві на їх основі будувати свою відповідь, повідомлення, дослідження за літературно-критичними матеріалами, логіко-семіотичну модель, виконувати творчу роботу, проект, алгоритм пізнавальних/навчальних дій тощо [15].

Програма тактик у реалізації **стратегії розвитку визначення наукового поняття, понятійного мислення, наукового мовлення** стане особистісно значущою, якщо викладач/учитель філологічної дисципліни враховуватиме формат співпраці для її появи на різних етапах літературної освіти суб'єктів: «від загальної до індивідуальної», «до загальної через індивідуальну», «до особистісної через парну/групову/колективну». Будь-який формат важливий і бажаний у залежності мети, стану розвинутої і сформованості означеної стратегії, доцільності і важливості на даний момент, простоти і складності фактичного матеріалу, стану сенсорної розвинутої суб'єкта як

візувала – В (бачу), аудіала – А (чую), кінестетика – К (відчуваю) у різних комбінаціях: В, А, К, В-А, В-К, А-К.

Методи виявлення та розвитку пізнавальних і методичних стратегій суб'єктів літературної освіти можуть уключати:

- складання пам'ятки/інструкції/алгоритму читача для відтворення кроків стратегії;

- презентація вчителем/викладачем у статичній/динамічній підготовленій моделі-тактики реалізації стратегії з наступним коментарем покрокового виконання;

- розроблення системи питань або/ї пакету вправ і завдань із розвитку кожного елементу стратегії;

- само/взаємонавчання в набутті вмій покрокового виконання елементів стратегії під керівництвом учителя/викладача з коментарем у ході читацької діяльності, наступним аналізом акме-зростання та процесу формувальних навичок у досягненні результату;

- моделювання технологічного тренінгу за літературно-критичним матеріалом з метою формування здатності вибирати/вибудовувати/застосовувати необхідну стратегію;

- конструювання моделі уроку/заняття, системи вивчення літературно-мистецької теми на міжпредметному або предметному рівні за обраною стратегією;

- демонстрування та захист результатів читацької діяльності кожним суб'єктом літературної освіти в реалізації стратегії за обраною/розробленою особистісно зорієнтованою значущою моделі-тактики;

- рефлексія й аналіз власної читацької діяльності в осягненні змісту літературної освіти за тою чи іншою стратегією на основі оформлення листа аналізу, листа рефлексії, щоденникових записів критика/літературознавця, особистого щоденника самоаналізу читача, підготовлених моделей уроків/занять майбутнім філологом, демонстрації і реалізації підготовлених моделей і відеозаписів фахових дій тощо;

- само/взаємооцінювання, оцінювання вчителем/викладачем результатів читацької діяльності за самостійно розробленою або/ї обраною стратегією, яка забезпечує формування літературної компетентності.

Реалізація вищезазначеного стане можливою, коли матимемо ефективні засоби навчання. Одним із таких є хрестоматія літературно-критичних матеріалів, де вміщено уривки статей, публікацій, досліджень, праць, епістолярій, мемуаристика, публіцистика тощо як україно-, так і іномовного формату. До такої хрестоматії нами

розробляється методичний апарат, який передбачає систему запитань і завдань, що включають різноваріантність, передбачають практико-діяльнісне спрямування, особистісно зорієнтовану значущість, можливість узагальнювати, систематизувати, вичленяти, тезувати або поширювати тезу, коментувати, схематизувати, моделювати й т. ін. Для прикладу (зважаючи на обмеженість формату статті), наведемо фрагмент описаної хрестоматії для філологів, підготовлений за монографіями Березіної А. Г., Проніна В. А. та Das neue universal Lexikon.

Хрестоматія літературно-критичних матеріалів

1. Die deutsche Romantik (Das neue universal Lexikon. – С. 809)

... Die *Frühromantik* (1797-1804) erreichte ihren Höhepunkt in Jena. Dieser Kreis, dem A. W. u. F. von Schlegel, L. Tieck, W. H. Wackenroder u. Novalis angehörten, machte sich v. a. um die Theorie der romant. Dichtung verdient (Ztschr. «Athenäum»). F. von Schlegel forderte die «Universalpoesie», die alle Gattungen verschmelzen u. Philos., Kritik u. Rhetorik mit umfassen sollte (1798). Die frühromant. Dichtungen hatten v. a. das stimmungsvolle Naturerlebnis u. das MA zum Thema; zentrale Werke sind u. a. «Hymnen an die Nacht», «Die Lehrlinge zu Saïs» u. «Heinrich von Ofterdingen» von Novalis. Zentrum der *Hochromantik* (1804-15) war der Kreis der Heidelberger R. Hier stand bes. die Suche nach einer sog. «Volksliteratur» im Mittelpunkt (J. von Görres «Dt. Volksbücher»). C. Brentano u. A. von Arnim gaben die Volksliedsammlung «Des Knaben Wunderhorn» heraus, J. u. W. Grimm die «Kinder- und Hausmärchen». Der Volksfrömmigkeit u. den ungetrübten Landschaftsbildern J. von Eichendorf standen die fantast. Erzählungen E. T. A. Hoffmanns gegenüber. Zentren der *Spätromantik* (1815-30) waren Wien, Berlin, Nürnberg u. Schwaben. In der *Schwäbischen Romantik* (bis 1850, u. a. L. Uhland, G. Schwab) erwachte noch einmal die Liebe zum MA u. zum Volkstümlichen.

Завдання: виконайте переклад запропонованого тексту; запишіть його та виконайте такі читацькі дії:

- з'ясуйте, до якої теми тяжіли автори раннього романтизму;
- продовжити думку: 1. Ранній романтизм досяг найвищої точки в ... . 2. Центром високого романтизму був ... . 3. Центрами пізнього романтизму були: ... . 4. У Швабському романтизмі пробудилися ще раз ... . – додайте випущене: 1. Шлегель вимагав ... , яка б зливала воєдино всі ... і ... , і ... , і ... . 2. Заслугою формування теорії романтичної поезії є: ... , ... , ... і ... . – укладіть узагальнювальну таблицю «Німецький романтизм: етапи розвитку,

постаті, теми» та підготуйте літературознавче повідомлення німецькою мовою.

2. Ієнський романтизм (за А. Г. Березіною)

Завдання: подані тези перекласти українською та німецькою мовами.

1. Разработанный Шеллингом принцип «интеллектуального созерцания» имел широкое распространение в романтической этике, эстетике и поэтике. Ф. Шлегель в своих «Фрагментах» замечает: «Интеллектуальное созерцание является категорическим императивом нашей теории». – С. 19.

2. Ф. Шлегель заимствует у Фихте принципы бесконечной «деятельности» и «рефлексии», характеризующие новое состояние поэзии, поэзию романтическую. – С. 21.

Завдання: підготуйте коментар до принципів Ф. Шеллінга і Ф. Шлегеля німецькою мовою.

3. Если Шеллинг сыграл в истории романтизма огромную роль на философско-эстетическом уровне, то Фридрих Шлейермахер (Friedrich Schleiermacher, 1768-1834) наиболее отчётливо представил идеи романтического направления на уровне религиозно-эстетического мышления. – С. 19.

4. Основные принципы романтической теории были сформулированы Ф. Шлегелем в его «Фрагментах», опубликованных в альманахе «Лицей изящных искусств» (1797) и в журнале «Атеней» (1798). – С. 20.

5. В 116-м «Фрагменте» Ф. Шлегель формулирует теорию романтической поэзии. – С. 20.

Завдання: поширити тези німецькою мовою, розкривши основні принципи Ф. Шлегеля та його теорію романтичної поезії.

6. Важным жанром современной эпохи Ф. Шлегель объявляет роман. По его мысли, роман в наибольшей степени отвечает требованию универсальности, поскольку он способен охватить самые разные стороны действительности. – С. 22.

Завдання: запропонуйте літературознавчий коментар до поняття «роман» у трактуванні Ф. Шлегеля німецькою мовою.

Методичними рекомендаціями щодо вивчення німецького романтизму як у загальноосвітніх школах, так і ВНЗ є:

1. У викладанні зарубіжної літератури слід застосовувати, як синхронний, так і діахронний погляди на розвиток німецького романтизму як літературного напрямку в контексті літератури.

2. Для розуміння особливостей формування німецького романтизму та компетентного підходу майбутніх філологів до опрацювання

літературознавчих матеріалів важливо привчати студентів працювати з першоджерелами, монографічними дослідженнями, автентичними матеріалами тощо.

3. Під час вивчення німецького романтизму слід керуватись не однією, а декількома його класифікаціями, концепціями, на основі яких вибудовувати стратегічну й тактичну моделі, відповідно до них інтерпретувати тексти письменників-романтиків на автентичному, компаративному, культурологічному, аксіологічному рівнях та ін.

4. У загальноосвітніх школах (як з профільним, так і безпрофільним навчанням) варто застосовувати інтегровані уроки, де практикувати монологічне висловлювання німецькою мовою.

5. Варто проводити інноваційні заняття – інтерпретування, філологічне дослідження, літературознавчо-історичний екскурс тощо для студентів-філологів німецького відділення з демонстрацію комунікативно-мовленнєвих навичок.

6. Роботу слід проводити в мікрогрупах для того, щоб учні/студенти мали можливість глибше ознайомитись з поняттям «романтизм», уміли чітко визначати його риси, узагальнювати, систематизувати матеріал, готувати в логіці концепції вченого літературознавчий коментар.

Johann Gottlieb Fichte. Reden an die deutsche Nation // Theorie der Romantik. Hrsg. von H. Uerlings. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2009. – S. 363–364.

Unsere Absicht aber ist es diese Folgen insgesamt im ganzen, nach ihrem Einheitsbände, und aus der Tiefe zu erfassen, um dadurch eine gründliche Schilderung des Deutschen im Gegensatze mit den übrigen germanischen Stämmen zu geben. Ich gebe diese Folgen vorläufig in der Kürze also an: 1) Beim Volke der lebendigen Sprache greift die Geistesbildung ein ins Leben; beim Gegenteile geht geistige Bildung, und Leben jedes seinen Gang für sich fort. 2) Aus demselben Grunde ist es einem Volke der ersten Art mit aller Geistesbildung rechter eigentlicher Ernst, und es will, daß dieselbe ins Leben eingreife; dagegen einem von der letztern Art diese vielmehr ein genialisches Spiel ist, mit dem sie nichts weiter wollen. Die letztern haben Geist; die erstern haben zum Geiste auch noch Gemüt. 3) Was aus dem zweiten folgt; die erstern haben redlichen Fleiß und Ernst in allen Dingen, und sind mühsam, dagegen die letztern sich im Geleite ihrer glücklichen Natur gehen lassen. 4) Was aus allem zusammen folgt: in einer Nation von der ersten Art ist das große Volk bildsam, und die Bildner einer solchen erproben ihre Entdeckungen an dem

Volke, und wollen auf dieses einfließen; dagegen in einer Nation von der zweiten Art die gebildeten Stände vom Volke sich scheiden, und des letztern nicht weiter, denn als eines blinden Werkzeugs ihrer Pläne achten. Die weitere Erörterung dieser angegebenen Merkmale behalte ich der folgenden Stunde vor.

Novalis. Die Welt muß romantisiert werden // Theorie der Romantik. Hrsg. von H. Uerlings. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2009. – S. 51–52.

Die Welt muß romantisiert werden. So findet man den ursprünglichen Sinn wieder. Romantisieren ist nichts, als eine qualitative Potenzierung. Das niedre Selbst wird mit einem bessern Selbst in dieser Operation identifiziert. So wie wir selbst eine solche qualitative Potenzenreihe sind. Diese Operation ist noch ganz unbekannt. Indem ich dem Gemeinen einen hohen Sinn, dem Gewöhnlichen ein geheimnisvolles Ansehn, dem Bekannten die Würde des Unbekannten, dem Endlichen einen unendlichen Schein gebe so romantisierte ich es – Umgekehrt ist die Operation für das Höhere, Unbekannte, Mystische, Unendliche – dies wird durch diese Verknüpfung logarithmisiert – Es bekommt einen geläufigen Ausdruck. Romantische Philosophie. *Lingua romana*. Wechselhöhung und Erniedrigung.

August Wilhelm Schlegel. Antike und romantische Kunst und Poesie // Theorie der Romantik. Hrsg. von H. Uerlings. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2009. – S. 134.

Über den Ursprung und das Wesen des Romantischen sprach ich in der ersten Vorlesung und will hier nur wenig in Erinnerung bringen. Die antike Kunst und Poesie geht auf strenge Sonderung des Ungleichartigen, die romantische gefällt sich in unauflöselichen Mischungen; alle Entgegengesetzten, Natur und Kunst, Poesie und Prosa, Ernst und Scherz, Erinnerung und Ahnung, Geistigkeit und Sinnlichkeit, das Irdische und Göttliche, Leben und Tod, verschmilzt sie auf das innigste miteinander. Wie die ältesten Gesetzgeber ihre ordnenden Lehren und Vorschriften in abgemessenen Weisen erteilen; wie dies schon vom Orpheus, dem ersten Besänftiger des noch wilden Menschengeschlechts, fabelhaft gerühmt wird: so ist die gesamte alte Poesie und Kunst gleichsam ein rhythmischer Nomos, eine harmonische Verkündigung der auf immer festgestellten Gesetzgebung einer schön geordneten und die ewigen Urbilder der Dinge in sich abspiegelnden Welt.

Friedrich Schlegel. Fragmente // Theorie der Romantik. Hrsg. von H. Uerlings. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2009. – S. 46.

Wer was Unendliches will, der weiß nicht was er will. Aber umkehren läßt sich dieser Satz nicht.

Es ist gleich tödlich für den Geist, ein System zu haben, und keins zu haben. Er wird sich also wohl entschließen müssen, beides zu verbinden.

Der revolutionäre Wunsch, das Reich Gottes zu realisieren, ist der elastische Punkt der progressiven Bildung, und der Anfang der modernen Geschichte. Was in gar keiner Beziehungen aufs Reich Gottes steht, ist in ihr nur Nebensache.

Ludwig Uhland. Über das Romantische // Schwäbische Dichter in romantischer Zeit. Jahresgabe der Höheren Fachschule für das Graphische Gewerbe. Mit Bildern, Zeichnungen, Handschriften und Buchtiteln aus dem Schiller-Nationalmuseum in Marbach am Neckar. – Stuttgart, 1958. – S. 15–21.

Das Unendliche umgibt den Menschen, das Geheimnis der Gottheit und der Welt. Was er selbst war, ist und sein wird, ist ihm verhüllt. Süß und furchtbar Geheimnisse.

Hier zieht sich um sein einsames Schiff das unermeßliche Weltmeer; er zittert vor dem dumpfen Brausen, das ihm Sturm dräut. Und wenn er auch das Land erreicht, ist er sicher, daß nicht der Ozean, der die Feste rings umgürtet, mächtig hereinwoge und sie mit ihm verschlinge?

Dort hebt sich über ihm und dem Irdischen der heilige Äther. Der Gedanke will sich in diesen reichen Sternhimmel mit seinen kalten, inhaltlosen Dreiecken heben. Die reellen Seelenkräfte langen mit unendlicher Sehnsucht in die unendliche Ferne. Der Geist des Menschen aber, wohl fühlend, daß er nie das Unendliche in voller Klarheit in sich auffassen wird, und müde des unbestimmt schweifenden Verlangens, knüpft bald seine Sehnsucht an irdische Bilder, in denen ihm doch ein Blick des Überirdischen aufzudämmern scheint; mit liebender Andacht wird er solche Bilder umfassen, ihren geheimsten Mahnungen lauschen, wie Maria den Gott in Kindesgestalt am Busen wiegte; sie erscheinen ihm wie Engel, freundlich grüßend, aber zugleich mit dem Fittich, auf dem sie sich immer in das Unendliche aufschwingen können. Aber auch jene furchtbare Welt sendet aus ihre Gestalten, die schaurigen Nachtgeister; bedeutende Stimmen hören wir aus der Finsternis. Fast in jedem Bilde, das ein Geheimnis

andeutet, glauben wir gerade eines jener großen Geheimnisse zu ahnen, nach denen unser Sinn, mit oder ohne Bewußtsein, immer sich hinneigt.

Dies mystische Erscheinen unseres tiefsten Gemütes im Bilde, dies Hervortreten der Weltgeister, diese Menschwerdung des Göttlichen, mit *einem* Worte: dies Ahnen des Unendlichen in den Anschauungen ist das Romantische.

Die Griechen, in einem schönen, genußreichen Erdstriche wohnend, von Natur heiter, umdrängt von einem glänzenden tatenvollen Leben, mehr äußerlich als innerlich lebend, überall nach Begrenzung und Befriedigung trachtend, kannten oder nährten nicht jene dämmernde Sehnsucht nach dem Unendlichen. Ihre Philosophen suchten es in lichten Systemen aufzufassen, ihre Dichter stellten jeder inneren Regung des Höheren äußerlich eine helle, mit kräftigen Umrissen abgestochene, mit bezeichnenden Attributen ausgerüstete Göttergestalt entgegen. Ihr Olymp stand in lichter Sonne da, jeder Gott, jede Göttin ließ sich klar darauf erblicken.

Einzelne Erscheinungen in der griechischen Poesie sind vielleicht mehr für uns romantisch, als sie es für die Griechen selbst waren. Der Sohn des Nordens, den seine minder glänzenden Umgebungen nicht so ganz hinreißen mochten, stieg in sich hinab. Wenn er tiefer in sein Inneres schaute als der Grieche, so sah er eben darum nicht so klar. Seine Natur lag halb in den Wolken. Daher waren seine Götter ungeheure Wolkengestalten, ossianische Nebelgebilde; er wußte von Meerfeien, die aus der blauen, unendlichen See auftauchten, von Elfen, Zwergen, Zauberern, die alle mit seltsamer Kunde aus der Tiefe der Natur hervortraten. Er verehrte seine Götter in unscheinbaren Steinen, in wilden Eichenhainen; aber um diese Steine bewegte sich der Kreis des Unsichtbaren, durch diese Eichen wehte der Odem der Himmlischen. So finden wir uns mitten in dem Begriffe des Romantischen, wie er oben angegeben worden.

Wie der romantische Sinn der gotischen Stämme sich ihnen in verschiedene Länder verbreitete oder mit der Romantik anderer Völker zusammentraf, wie das Romantische sich in verschiedenen Gegenden verschieden gestaltete, und so manches andere sind wichtige Gegenstände historischer Untersuchung. Auch möchte es nicht unerheblich sein, zu entwickeln, wie sich das Wort «romantisch» von seiner nationalen Beziehung zum Kunstbegriff erweiterte. Hier nur noch von einigen Hauptmomenten der Romantik, und zwar zuerst von dem romantischen Christentum und der romantischen Liebe.

Das Christentum trat auf mit erhabenen Lehrworten aus dem Reiche der Unendlichkeit. Seine Nachfolger ergriffen zu diesen Worten die Bilder, als da sind das Kreuz, das Abendmahl (daher in der Folge die Romane vom Gral) und so fort; sie bestaunten die Wirkungen der Religion in den

Heiligen, diesen Wundergestalten mit dem Scheine des Himmels um das Haupt. Die Wallfahrten, die Kreuzzüge waren eine Folge des Glaubens an die Heiligkeit gewisser Gegenstände und Gegenden: des Grabes Jesu, der Stadt Jerusalem, des ganzen Gelobten Landes. Das Christentum ist ein viel umfassender Gegenstand der Romantik, aber wohl nicht die Mutter derselben. Schon in den alten nordischen Götter- und Heldensagen herrscht der romantische Sinn. Der Geist der romantischen Liebe (Minne) ist dieser: durch die Bande der Natur und des Charakters an das Weib gezogen, glaubt der Mann in der himmlischen Gestalt seinen Himmel zu finden; des Weibes kindliche Einfalt ist ihm die Kindheit einer höhern Welt. Er legt hinter die schöne Hülle das Ziel von all seinem Sehnen, seine ganze Unendlichkeit. Daher die Anbetung, mit der er vor der Geliebten kniet. Ihr Rosenantlitz erscheint ihm in Verklärung, aus ihren Augen leuchtet ihm der Himmel mächtig hervor. Jedes leise Zeichen der Hund ist ihm Sagen aus der Höhe, jede zarte Rede ist ihm Offenbarung.

Was daran Schein sei, was Wahrheit, wer will es ergründen?

Religion und Minne sind es, für die der Helden Kraft rang und strebte. Religiosität, Minne und Tapferkeit machen den Geist der Ritterwelt aus.

Es gibt romantische Charaktere, das heißt solche, die der romantische Glaube ganz ergriffen hat und Motiv ihrer Gesinnungen und Handlungen wird: Mönche, Nonnen, Kreuzritter, Ritter des Grals und so fort, wie überhaupt alle die poetischen Ritter und Frauen des Mittelalters.

Auch die Natur hat ihre Romantik. Blumen, Regenbogen, Morgen- und Abendrot, Wolkenbilder, Mondnacht, Gebirge, Ströme, Klüfte usw. lassen uns teils in lieblichen Bildern einen zarten, geheimen Sinn ahnen, teils erfüllen sie uns mit wunderbarem Schauer.

Manche Naturerscheinungen, Orkane, Gewitter, stürmen zu rauh herein, sprechen ihren Sinn zu laut aus, übertreiben zu sehr die Ahnung durch Schrecken, um noch romantisch zu sein. Doch können sie es werden, wenn sie, mehr untergeordnet, etwa in einer Handlung als Vorbedeutung eintreten.

Eine Gegend ist romantisch, wo Geister wandeln, mögen sie uns an vergangene Zeiten mahnen oder sonst in geheimer Geschäftigkeit sich um uns her bewegen. Wir stehen noch außer dem Reigen der luftigen Elfen, die nach der nordischen Sage nur der sieht, der innerhalb ihres Kreises steht; aber wir fühlen ihre wehende Bewegung, wir hören ihre flüsternden Stimmen.

Die Romantik ist nicht bloß ein phantastischer Wahn des Mittelalters; sie ist hohe, ewige Poesie, die im Bilde darstellt, was Worte dürftig oder nimmer aussprechen, sie ist das Buch seltsamer Zauberbilder, die uns im Verkehr erhalten mit der dunkeln Geisterwelt; sie ist der schimmernde Regenbogen,

die Brücke der Götter, worauf, nach der Edda, sie zu den Sterblichen herab und die Auserwählten zu ihnen emporsteigen. Hat denn der absprechende Unglaube der neuen Zeit bessern Grund als der verrufene Aberglauben der Alten?

Auch hat der beständige Umgang mit dem Wunderbaren, das von allen Seiten über uns hereinhängt, so vielen den Sinn dafür benommen. Sie haben es verwechselt mit ihrer Gemeinheit, und wem noch der höhere Blick geblieben, den nennen sie Schwärmer. Nun, so laßt uns Schwärmer heißen und gläubig eingehen in das große romantische Wunderreich, wo das Göttliche in tausend verklärten Gestalten umherwandelt!

Ludwig Uhland. Über die deutschen Volkslieder// Schwäbische Dichter in romantischer Zeit. Jahrgabe der Höheren Fachschule für das Graphische Gewerbe. Mit Bildern, Zeichnungen, Handschriften und Buchtiteln aus dem Schiller-Nationalmuseum in Marbach am Neckar. – Stuttgart, 1958. – S. 42.

Indem nun gezeigt worden, daß die Volkslieder aus dem Volksleben zu erläutern und zu ergänzen seien, so konnte sich zugleich bemerklich machen, daß auch umgekehrt das Volk ohne Beziehung seiner Poesie nur unvollständig erkannt werde. Wenn die Sonne hinter den Wolken steht, kann weder Gestalt noch Farbe der Dinge vollkommen hervortreten; nur im Lichte der Poesie kann eine Zeit klar werden, deren Geistesrichtung wesentlich eine poetische war. Das dürftige, einförmige Dasein wird ein völlig andres, wenn dem frischen Sinne die ganze Natur sich befreundet, wenn jeder geringfügige Besitz fabelhaft erglänzt, wenn das prunklose Fest von innerer Lust gehoben ist; ein armes Leben und ein reiches Herz. Erzählt die Geschichte meist von blutigen Kämpfen, sprechen die Gesetze von roher Gewaltthat, so läßt das Lied, die Sage, das Hausmärchen, in die stillen Tiefen des milderen Gemüthes blicken. Besonders aber wird im alten Götterreich und weiten Gebiete des Aberglaubens sich Manches vernunftgemäßer ausnehmen, wenn es vom Standpunkte der Poesie beleuchtet wird. Die Herrschaft des dumpfsten Irrwahns hebt eben da an, wo die poetischen Vorstellungen im Wandel der Zeiten zum Gespensterspuk verdunkelt oder zu unverständenen Formeln erstarrt sind.

Розділ II

ХРЕСТОМАТІЯ ТВОРІВ НІМЕЦЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-РОМАНТИКІВ МОВОЮ ОРИГІНАЛУ ТА У ПЕРЕКЛАДАХ

Складові аспекти німецького романтизму та його соціально-історичні передумови виникнення в літературознавстві і методиці викладання зарубіжної літератури досліджено недостатньо, оскільки це зумовлено браком відповідних технологій вивчення цього питання як у загальноосвітніх школах (з профільним і безпрофільним навчанням), так і ВНЗ (для філологічних і нефілологічних спеціальностей навчальних закладів педагогічного спрямування). Уважного ставлення літературознавців останнім часом вимагає питання вивчення німецького романтизму як одного з провідних напрямів у літературі. Розв'язання даної проблеми започатковано у працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників німецького романтизму, зокрема: Берковський Н. Романтизм в Германії (1978), Ванслов В. Естетика романтизму (1966), Габитова Р. Філософія німецького романтизму (1978), Грешных В. Художественная проза немецких романтиков (2001), Дмитриев А. Проблемы йенского романтизма (1975), Жирмунский В. Немецкий романтизм и современная мистика (1966), Карельский А. Драма немецкого романтизма (1992); Pikulik L. Frühromantik (1992), Schanze H. Romantik-Handbuch (1994), Schulz G. Romantik: Geschichte und Begriff (1996).

Романтизм, зокрема німецький, є одним із малодосліджених напрямів розвитку літератури в Україні. Для сучасної методики викладання зарубіжної літератури вивчення німецького романтизму є актуальним, оскільки за радянських часів про романтизм як явище літератури замовчували. Лише за часів, коли Україна здобула незалежність, стало можливим дослідження розвитку німецького романтизму в культурному житті українського суспільства.

Серед учених немає однастайності щодо чіткої періодизації німецького романтизму. Це зумовлено соціально-історичними передумовами виникнення. Початок XIX ст. у Німеччині ознаменувався подіями, які вплинули на культурне життя країни. Науковці

Г. Давиденко та О. Чайка виділяють такі передумови виникнення романтизму [3, с. 32]:

Світоглядні: ідеї братів Шлегелів, Ф. Шеллінга, І. Канта, Й. Фіхте;

Естетичні: сентименталізм, угруповання «Буря і натиск», творчість Й. Гете і Ф. Шіллера, теорія народності Гердера.

Історичні: історичні події в Європі, зокрема Велика Французька революція 1789-1794 рр.

Німеччина I пол. XIX ст. – це країна, яка пережила духовне розчарування у Великій Французькій революції 1789-1794 рр. та потерпала від Наполеонівських військ.

Французька революція вважається головним переломним моментом в історії західних країн. Це пояснюється тим, що це була епоха переходу від абсолютизму до демократії та участю в цих процесах широких верств населення. Ідеологічну базу революції забезпечили ідеї Просвітництва. Протягом 1789-1794 рр. Франція прийняла дві конституції та стала республікою. Французька революція внесла свої корективи в економічне та релігійне життя країни. Стосовно економічних свобод, то революція наголошувала на особистих свободах і негативно ставилася до колективного, тобто мова йде про те, що відбувається унеможливлення організації робітників, їх прав. Релігійне питання загострило невдоволення тієї частини населення, що розчарувалися в Революції. З 1790 р. починаються сутички між католиками та протестантами на півдні Франції. Питання про присягу стало причиною протиборств на заході, там, де, міста підтримували тих священників, що дали присягу, а села – тих, хто відмовлявся це зробити. Розчарування в ідеалах Великої Французької революції охопило багатьох романтиків та яскраво відбилась у їхній творчості. Революції не вдалось на краще перебудувати суспільство, встановити гармонію. Усе скінчилось насильством, «якобинською диктатурою» (радикальні демократи), в якій опинилося суспільство.

Після страти Робесп'єра до влади прийшов Наполеон Бонапарт, який у 1803-1804 рр. ліквідував дрібні німецькі держави і створив Рейнський союз. Священна Римська імперія перестала існувати. 1807 р. після розгрому Пруссії до цього союзу приєдналась Західна Німеччина. 1813 р. відбулась битва під Лейпцигом («Битва народів»), де французи отримали поразку. Рейнський союз розпався. За рішенням Віденського конгресу в 1814-1815 рр. було створено Німецький союз, керівну роль у якому відігравала Австрія. Буржуазно-демократична революція 1848-1849 рр. у Німеччині потерпіла поразку. II пол. XIX ст. –

об'єднання німецьких земель між державами-суперницями Австрією та Прусією.

Таким чином, національно-історичні, політичні, економічні умови розвитку Німеччини у XIX ст. відбилися на німецькій культурі в цей період, зокрема на романтизмі.

Романтизм як літературний напрям виник наприкінці XVIII ст. у Німеччині та згодом поширився на інші країни Європи та Америки. Як зазначає вчений Ю. Ковалів, визначальними для романтизму стали [7, с. 350]: заперечення логоцентризму, культу розуму, запровадження іdealізму у філософії, історизму, апологія особистості, неприйняття егалітарності, обстоювання «аристократизму духу», увага до фольклору, фантастики, екзотики у світі-хаосі. Романтики прагнули відійти від традицій класицизму, його канонів та захоплювалися почуттями для того, щоб виразити індивідуальність.

Існуючи підходи щодо цього питання можна класифікувати так:

I. (за Г. Давиденко, О. Чайкою) [3, с. 33–34]:

- **передромантизм** – явища і тенденції в європейській літературі II пол. XVIII ст., які підготували ґрунт для розвитку романтизму.
- **ранній романтизм** (кін. XVIII – поч. XIX ст.) – доба Наполеонівських військ та період Реставрації. Представники: Е. Т. А. Гофман, Г. Гейне.

Основні риси:

- універсалізм;
- зв'язок з філософією;
- тяжіння до міфу;
- протиставлення дійсності та ідеалу.
- **розвинені форми** (20-40 рр. XIX ст.) – Липнева революція у Франції, повстання у Польщі.
- **пізній романтизм** (після революції 1848 р.) – виявляються різні течії романтизму.

II. (за О. Галічем) [2, с. 371]:

- **Йєнська школа** (брати Ф. та А. Шлегель, Л. Тік, Новаліс, В. Вакенродер);
- **Гейдельберзька школа** (брати Я. та В. Грімм, Л. Арнім, К. Брентано, І. Ейхендорф).

Е. Т. А. Гофман, Г. фон Кляйст, Г. Гельдерлін, А. Шаміссо – не належали до цих шкіл.

III. (за В. Пронінім) [14, с.163]:

- **Йєнський романтизм** (1795-1805 рр.) – створена естетична концепція німецького романтизму та твори Ф. Шлегеля, Новаліса,

Л. Тіка. Розум ототожнюється з прагматизмом, герой – творчо обдарована людина, ідеї носять загальний характер.

- **Гейдельберзький романтизм** (1806-1815 рр.) – збирання та вивчення німецького фольклору (К. Brentano, Л. Arnim, брати Grimm); зростання національної самосвідомості; посилення відчуття трагізму, що має історичне підґрунтя.

- **третій період** (1815-1848 рр.) – виникнення різних локальних шкіл. Найвидатніші представники: Г. Гейне, Е. Т. А. Гофман, Бюхнер, Г. фон Кляйст.

IV. (за А. Березіною)[4]:

- **Ранній романтизм та Ієнський гурток** (Новаліс, Ф. Гельдерлін, В. Г. Вакенродер, Ф. Шеллінг, Ф. Шлейермахер, Ф. та А. Шлегель, Л. Тік);

- **Між раннім та пізнім романтизмом. Гейдельберзький гурток романтиків** (брати Я. та В. Грімм, Л. Арнім, К. Brentano, Г. фон Кляйст);

- **Пізній романтизм** (Е. Т. А. Гофман).

V. (*Das neue Universal Lexikon*) [16, с. 809]:

- **Frühromantik** (1797-1804 рр.) – брати Ф. та А. Шлегель, Л. Тік, В. Вакенродер; центр – м. Ієна;

- **Hochromantik** (1804-1815 рр.) – представники Гейдельберзького романтизму (К. Brentano, Й. Геррес, Л. Арнім, Й. Ейхендорф);

- **Spätromantik** (1815-1830 рр.) – центрами пізнього романтизму є Відень, Берлін, Нюрнберг, Швабія;

- **Schwäbische Romantik** (до 1850 р.) – Л. Уланд, Г. Шваб.

VI. (за Д. Наливайко, К. Шаховою) [10, с. 31-32]:

- **перший етап** (1795-1806 рр.) – діяльність Ієнського гуртка та тісний зв'язок з німецькою філософською традицією;

- **другий етап (народний, або фольклорний романтизм)** (1806-1815 рр.) – активізація національної самосвідомості німців, звернення до глибинних джерел культури, діяльність Гейдельберзького гуртка.

- **третій етап, або гротескно-фантастичний романтизм Гофмана** (1815-1830 рр.) – період Реставрації в Європі, зокрема і в Німеччині. Помітним явищем цього періоду стала *швабська школа романтиків* (Ю. Кернер, Л. Уланд, Г. Шваб).

- **четвертий етап** (1830-1848 рр.) – Липнева революція; період характеризується відходом від пассеїзму, від фольклорних захоплень, зверненням до сучасності.

Таким чином, ми бачимо, що є розбіжності в поглядах на періодизацію німецького романтизму. Це пов'язано з такими історичними подіями, які відіграли суттєву роль у розвитку Німеччини, і позначилися на її культурному житті:

- Велика Французька революція 1789-1794 рр.;
- Наполеонівські війни;
- створення Рейнського союзу (1803-1804 рр.) та його розпад;
- розпад Священної Римської імперії;
- поразка французів під Лейпцигом (1813 р.);
- створення Німецького союзу за рішенням Віденського конгресу (1814-1815 рр.);
- поразка буржуазно-демократичної революції в Німеччині 1848-1849 рр.

Заслуговує на особливу увагу класифікація вчених Д. Наливайка та К. Шахової. Учені досить чітко поділили часові межі німецького романтизму, ураховуючи національно-історичні, політичні чинники розвитку країни в даний період [9, с. 125-126].

(Шуляр В. І. Німецький романтизм: соціально-історичні передумови виникнення та методичні стратегії вивчення / В. І. Шуляр, Н. В. Мелінчук // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Т. 136. Вип. 123. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 124–126).

ЙОЗЕФ ФОН АЙХЕНДОРФ (JOSEPH VON EICHENDORF, 1788-1857)

I

NEUE LIEBE

Herz, mein Herz, warum so fröhlich,
So voll Unruh und zerstreut,
Als käm über Berge selig
Schon die schöne Frühlingszeit?

Weil ein liebes Mädchen wieder
Herzlich an dein Herz sich drückt,
Schaust du fröhlich auf und nieder,
Erd und Himmel dich erquickt.

Und ich hab die Fenster offen,
Neu zieh in die Welt hinein
Altes Bangen, altes Hoffen!
Frühling, Frühling soll es sein!

Still kann ich hier nicht mehr bleiben,
Durch die Brust ein Singen irrt,
Doch zu licht ists mir zum Schreiben,
Und ich bin so froh verwirrt.

Also schlendr ich durch die Gassen,
Menschen gehen her und hin,
Weiß nicht, was ich tu und lasse,
Nur, daß ich so glücklich bin.

ABSCHIED

Abendlich schon rauscht der Wald
Aus den tiefen Gründen,
Droben wird der Herr und bald

НОВАЯ ЛЮБОВЬ

(Перевод И. Белавина)

Так тревожно, так отрадно ...
Сердце, сердце, что со мной?
Или веет в роще холодной
Ветер вешний и благой?

В час, когда сердечко милой
Рядом ласково стучит,
Нас волнуют с новой силой
Зыбь небес и гор гранит.

Распахни же ставень серый,
Видишь, даль уже полна
Робкой страстью, прежней верой!
Здравствуй, новая весна!

Старый дом для счастья тесен,
Вновь я брагой звуков пьян.
Взять перо? Но день для песен
Ветрен слишком и румян!

Мне милей толпа людская,
Узких улиц толчея,
Где, меня и знать не зная,
Знают все, что счастлив я.

II

ПРОЩАНИЕ

(Перевод А. Карельского)

Шум ночной уж полнит лес,
Мгла в его глубинах.
Бог украсил лик небес

An die Sterne zünden,
Wie so stille in den Schlünden,
Abendlich nur rauscht der Wald.

Alles geht zu seiner Ruh,
Wald und Welt versauen,
Schauernd hört der Wanderer zu,
Sehnt sich recht nach Hause,
Hier in Waldes grüner Klause
Herz, geh endlich auch zur Ruh!

Светом звезд невинных.
Тишина легла в низинах,
Шум ночной лишь полнит лес.

Так нисходит в мир покой:
Лес и дол смолкают,
Путник страждет и с тоской
Дом свой вспоминает,
Свод лесной ниспосылает
И тебе, душа, покой.

КЛЕМЕНС БРЕНТАНО
(CLEMENS BRENTANO, 1778-1842)

I

ZU BACHARACH AM RHEINE ...

ЖИЛА НА РЕЙНЕ ФЕЯ ...

(Перевод В. Топорова)

Zu Bacharach am Rheine
Wohnt eine Zauberin,
Sie war so schön und feine
Und riß Herzen hin.

Жила на Рейне фея
В селенье Баххаррах,
Жила, смятенье сея
И скорбь в людских сердцах.

Und brachte viel zu schanden
Der Männer rings umher,
Aus ihren Liebesbanden
War keine Rettung mehr.

Сгубила, осмеяла
И взрослых и парней –
И так околдовала,
Что льнули все сильнее.

Der Bischof ließ sie laden
Vor geistliche Gewalt –
Und mußte sie begnaden,
So schön war ihr' Gestalt.

Тогда епископ местный
Священный суд созвал,
Но пред красой небесной
Весь гнев его пропал.

Er sprach zu ihr gerühret:
«Du arme Lore Lay!
Wer hat dich denn verführet
Zu böser Zauberei?»

Он вымолвил: «Бедняжка!
Бедняжка Лорелей!
Зачем казнишь так тяжко
Ты красотой своей?»

«Herr Bischof laßt mich sterben,
Ich bin des Lebens müd,
Weil jeder muß verderben,
Der meine Augen sieht.

«Увы! не жду прощенья,
И жизнь постыла мне,
Хоть чары оболъщенья –
Не по моей вине.

Die Augen sind zwei Flammen,
Mein Arm ein Zauberstab –
O legt mich in die Flammen!
O brecht mir den Stab!»

Мои глаза как пламя.
Рука – волшебный жезл.
Бросай же деву в пламя!
Ломай над нею жезл!»

«Ich kann dich nicht verdammen,
Bis du mir erst bekennt,
Warum in diesen Flammen
Mein eigen Herz schon brennt.

«О! ты, представ пред нами,
Навет отвергла весь,
Ведь то же гложет пламя
И нашу душу днесь.

Den Stab kann ich nicht brechen, Du schöne Lore Lay! Ich müßte dann zerbrechen Mein eigen Herz entzwei».	И весь жезл преломим, Назначив приговор, То сердце мы разломим Но муку и позор!»
«Herr Bischof mit mir Armen Treibt nicht so bösen Spott, Und bittet um Erbarmen, Für mich den lieben Gott.	«Не смейся над несчастной! Будь, отче, справедлив, Пред гибелью ужасной Грехи мне отпустив.
Ich darf nicht länger leben, Ich liebe keinen mehr – Den Tod sollt Ihr mir geben, Drum kam ich zu her. –	Я доле жить не смею, Я не желаю жить! За то, что гибель сею, Вели меня казнить!
Mein Schatz hat mich betrogen, Hat sich von mir gewandt, Ist fort von hier gezogen, Fort in ein fremdes Land.	Увы! и я любила, Но грянула беда: Меня покинул милый, Бежал невесть кудна.
Die Augen sanft und wilde, Die Wangen rot und weiß, Die Worte still und milde Das ist mein Zauberkreis.	Прозвали всемогущей Меня за красоту, Но мне мой вид цветущий Самой невмоготу!
Ich selbst muß drin verderben, Das Herz tut mir so weh, Vor Schmerzen möchte ich sterben, Wenn ich mein Bildnis seh.	Мой смех, сверканье взгляда И шеи белизна – Мне этого не надо! Воздай за все сполна!
Drum laßt mein Recht mich finden, Mich sterben, wie ein Christ, Denn alles muß verschwinden, Weil er nicht bei mir ist».	Я смерть приму без дрожи, Я кончу путь земной, И ты пребудешь, боже, В последний миг со мной!»
Drei Ritter läßt er holen: «Bringt sie ins Kloster hin, Geh Lore! – Gott befohlen Sei dein berückter Sinn.	Трем рыцарям владыка Велит седлать коней: «Не бойся, горемыка! Бог любит Лорелей!

Du sollst ein Nönnchen werden,
Ein Nönnchen schwarz und weiß,
Bereite dich auf Erden
Zu deines Todes Reis'».

Став тихою черницею
В обители простой,
Ты сможешь приобщиться
К премудрости святой».

Zum Kloster sie nun ritten,
Die Ritter alle drei,
Und traurig in der Mitten
Die schöne Lore Lay.

Печальной и убитой,
Прекрасна и бледна,
С торжественною свитой
Поехала она.

«O Ritter laßt mich gehen,
Auf diesen Felsen groß.
Ich will noch einmal sehen
Nach meines Lieben Schloß.

«O рыцари, – сказала,
Не сдерживая слез, –
Позвольте мне сначала
Подняться на утес.

Ich will noch einmal sehen
Wohl in den tiefen Rhein,
Und dann ins Kloster gehen
Und Gottes Jungfrau sein».

На замок взор я кину,
Где милый был со мной,
И безвозвратно сгину
За мрачною стеной».

Der Felsen ist so jähe,
So steil ist seine Wand,
Doch klimmt sie in die Höhe,
Bis daß sie oben stand.

Утес, крутой и черный,
Над гладью рейнских вод.
Устало и упорно
Наверх она идет.

Es binden die drei Ritter,
Die Rosse unten an,
Und klettern immer weiter,
Zum Felsen auch hinan.

И рыцари, по крупам
Похлопавши коней,
По каменным уступам
Идут вослед за ней.

Die Jungfrau sprach: «da gehet
Ein Schifflein auf dem Rhein,
Der in dem Schifflein stehet,
Der soll mein Liebster sein.

И сверху возгласила:
«Вон челн внизу плывет!
И в том челне мой милый
Меня, наверно, ждет.

Mein Herz wird mir so munter,
Er muß mein Liebster sein! – »
Da lehnt sie sich hinunter
Und stürzt in den Rhein.

Конечно, он за мною
Привел сюда челнок!»
Встает над крутизною
И прыгает в поток!

Die Ritter mußten sterben,
Sie konnten nicht hinab,
Sie mußten all verderben.
Ohn Priester und ohn Grab.

Wer hat dies Lied gesungen?
Ein Schiffer auf dem Rhein,
Und immer hat's geklungen
Von dem drei Ritterstein:

Lore Lay

Lore Lay

Lore Lay

Als wären es meiner drei.

Три рыцаря в смятенье
С утеса не ушли.
Лежат без погребенья
Во прахе и в пыли.

Кто людям спел об этом?
Не рейнский ли рыбак?
Но над тройным скелетом
Звучит отныне так:

Лорелей!

Лорелей!

Лорелей!

Три двойника души моей¹.

ABENDSTÄNDCHEN

Hör, es klagt die Flöte wieder,
Und die kühlen Brunnen rauschen.
Golden wehn die Töne nieder,
Stille, stille, laß uns lauschen!

Holdes Bitten, mild Verlangen,
Wie es süß zum Herzen spricht!
Durch die Nacht, die mich umfängen,
Blickt zu mir der Töne Licht.

II

СЕРЕНАДА

(Перевод В. Куприянова)

Льется, плачет флейта снова,
И ручей звенит глубокий.
Причитанья золотого
Слушай чистые упреки!

Просьба, сказанная нежно,
Не останься без ответа!
Ночь вокруг меня безбрежна,
Песня в ней – как проблеск света.

---

¹ Этот утес, называемый Лорелей, стоит у Баххараха; все, кто проплывает мимо него, окликают его и восхищаются многократным эхом.

ГЕНРИХ ГЕЙНЕ (HEINRICH HEINE, 1797-1856)

I

ICH WEISS NICHT, WAS SOLL ES BEDEUTEN ...

**Ich weiß nicht, was soll
es bedeuten ...**

Ich weiß nicht, was soll es
bedeuten,
Daß ich so traurig bin;
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus
dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es
dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr goldnes Geschmeide
blitzet,
Sie kämmt ihr goldnes Haar.

Sie kämmt es mit goldenem
Kamme,
Und singt ein Lied dabei;
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen
Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;

**Не знаю, що стало зо
мною ...**

(Переклад
Л. Первомайського)

Не знаю, що стало зо
мною,
Смує серце моє, –
Мені ні сну, ні спокою
Казка стара не дає.

Повітря свіже – смеркає,
Привільний Рейн зтих,
Вечірній промінь грає
Ген на шпильях гірських.

Незнана красуня на кручі
Сидить у самоті,
Упали на шати блискучі
Коси її золоті.

Із золота гребінь має
І косу розчісує ним,
І дикої пісні співає,
Не співаної ніким.

В човні рибалку в цю пору
Пймає нестерпний біль,
Він дивиться тільки в

**Не знаю, что стало
со мною ...**

(Перевод В. Левика)

Не знаю, что стало со
мною,
Душа моя грустью
полна.
Мне все не дает покою
Старинная сказка одна.

День меркнет. Свежеет в
долине,
И Рейн дремотой объят.
Лишь на одной вершине
Еще пылает закат.

Там девушка, песнь
распевая,
Сидит высоко над водой.
Одежда на ней золотая,
И гребень в руке –
золотой.

И кос ее золото вьется,
И чешет их гребнем она,
И песня волшебная
льется,
Так странно сильна и
нежна.

И силой плененный
могучей,
Гребец не глядит на

Er schaut nicht die Felsenriffe, Er schaut nur hinauf in die Höh.	гору – Не бачить ні скель, ні хвиль.	волну, Он рифов не видит под кручей, – Он смотрит туда, в вышину.
Ich glaube, die Wellen verschlingen Am Ende Schiffer und Kahn; Und das hat mit ihrem Singen Die Lore-Ley getan.	Зникають в потоці бурхливім І човен, і хлопець з очей, І все це своїм співом Зробила Лорелей.	Я знаю, волна, свирепея, Навеки сомкнется над ним, – И это все Лорелей Сделала пеньем своим.

II

ANNO 1839

Oh, Deutschland, meine ferne Liebe,
Gedenk ich deiner, wein ich fast!
Das muntre Frankreich scheint mir trübe,
Das leichte Volk wird mir zu Last.

Nur der Verstand, so kalt und trocken,
Herrscht in dem witzigen Paris –
Oh, Narheitsglöcklein, Glaubensglocken,
Wie klingelt ihr daheim so süß!

Höfliche Männer! Doch verdrossen
Geb ich den art'gen Gruß zurück. –
Die Grobheit, die ich einst genossen
Im Vaterland, das war mein Glück!

Lächelnde Weiber! Plappern immer,
Wie Mühlenräder stets bewegt:
Da lob ich Deutschlands Frauenzimmer.
Das schweigend sich zu Bette legt.

Und alles dreht sich hier im Kreise,
Mit Ungestüm, wie'n toller Traum!
Bei uns bleibt alles hübsch im Greise,
Wie angenagelt, rührt sich kaum.

ANNO 1839

(Перевод М. Лозинского)

Тебя, Германию родную,
Почти в слезах мечта зовет!
Я в резвой Франции тоскую,
Мне в тягость ветренный народ.

Сухим рассудком, чувством меры
Живет блистательный Париж.
О, глупый бубен, голос веры,
Как сладко дома ты звучишь!

Учтивы люди. Но с досадой
Встречаю вежливый поклон.
В отчизне истинной отрадой
Была мне грубость испокон.

Прелестны дамы. Как трещотки,
Не знают устали болтать.
Милей немецкие красотки,
Без слов идущие в кровать.

Здесь каруселью исступленной
Все кружится, как дикий сон.
У нас порядок заведенный
Навеки к месту пригвожден.

Mir ist, als hört' ich fern erklingen
Nachtwächterhörner, sanft und traut;
Nachtwächterlieder hör ich singen,
Dazwischen Nachtigallenlaut.

Мне словно слышится дремливый
Ночного сторожа рожок,
Ночного сторожа призывы
Да соловьиных песен ток.

Dem Dichter war so wohl daheime,
In Schildas teurem Eichenhain!
Dort wob ich meine zarten Reime
Aus Veilchenduft und Mondenschein.

В дубравах Шильды безмятежной
Таким счастливым был поэт!
Там в звуки рифм вплетал я нежно
Фиалки вздох и лунный свет.

III

GÖTTERDÄMMERUNG (Der Auszug)

СУМЕРКИ БОГОВ (Отрывок) (Перевод П. Вейнберга)

Der Mai ist da mit seinen goldnen Lichtern.
Und seidnen Lüften und gewürzten Düften,
Und freundlich lockt er mit den weißen
Blüten,
Und grüßt aus tausend blauen
Veilchenaugen,
Und breitet aus den blumreich grünen
Teppich,
Durchwebt mit Sonnenschein und
Morgentau,
Und ruft herbei die lieben Menschenkinder.
Das blöde Volk gehorcht dem ersten Ruf.
Die Männer ziehn die Nankinghosen an
Und Sonntagsröck mit goldnen
Spiegelknöpfen:
Die Frauen kleiden sich in Unschuldweiß;
Jünglinge kräuseln sich den
Frühlingsschnurrbart;
Jungfrauen lassen ihre Busen wallen:
Die Stadtpoeten stecken in die Tasche
Papier und Bleistift und Lorgnett; – und
jubelnd
Zieht nach dem Tor die krausbewegte
Schar.

Май наступил, с лучами
золотыми,
С дыханьем пряным, воздухом
атласным
И весело, приветливо кивает
Из милых глаз, фиалок голубых,
И широко раскидывает пышный,
Весь затканый росой и блеском
солнца,
Цветами разукрашенный
ковер, –
И на него манит людское племя.
Послушен зову первому народ:
Мужчины надевают сюртуки,
Воскресные и нанковые брюки.
Прекрасный пол облекся в
белый цвет,
Юнцы усы весенние подвили,
Девичьи щеголяют пышной
грудью,
Поэты городские запаслись
Карандашом, бумагой и
лорнеткой, –
И за город идет толпа, ликуя,

Und lagert draußen sich auf grünem
Rasen,
Bewundert, wie die Bäume fleißig wachsen,
Spielt mit den bunten, zarten Blümelein,
Horcht auf den Sang der lustgen Vögelein,
Und jauchzt hinauf zum blauen
Himmelszelt.

Ложится там на мягкую траву,
Дивится, как кусты растут
прилежно.
И пестрыми цветочками играет,
И слушает веселых птичек пенье,
И светлого веселья громкий клик
Шлет в вышину, до голубого
неба.

IV

NACHTGEDANKEN

Denk ich an Deutschland in der Nacht,
Dann bin ich um den Schlaf gebracht,
Ich kann nicht mehr die Augen
schließen,
Und meine heißen Tränen fließen.

Die Jahre kommen und vergehn!
Seit ich die Mutter gesehn,
Zwölf Jahre sind schon hingegangen;
Es wächst mein Sehnen und Verlangen.

Mein Sehnen und Verlangen wächst.
Die alte Frau hat mich behext,
Ich denke immer an die alte,
Die alte Frau, die Gott erhalte!
Die alte Frau hat mich so lieb,
Und in den Briefen, die sie schrieb,
Seh ich, wie ihre Hand gezittert,
Wie tief das Mutterherz erschüttert.

Die Mutter liegt mir stets im Sinn.
Zwölf lange Jahre flossen hin,
Zwölf lange Jahre sind verflossen,
Seit ich sie nicht ans Herz geschlossen.

Deutschland hat ewigen Bestand,
Es ist ein kerngesundes Land;
Mit seinen Eichen, seinen Linden,
Wird ich es immer wiederfinden.

НОЧНЫЕ МЫСЛИ

(Перевод М. Михайлова)

Как вспомню к ночи край
родной,
Покоя нет душе больной;
И сном забыться нету мочи,
И горько-горько плачут очи.

Проходят годы чередой ...
С тех пор как матери родной
Я не видал, прошло их много!
И все растет во мне тревога ...

И грусть растет день ото дня.
Околдовала мать меня:
Все б думал о старушке милой, –
Господь храни ее и милуй!
Как любо ей ее дитя!
Пришлет письмо – и вижу я:
Рука дрожала, как писала,
А сердце ныло и страдало.

Забить родную силы нет!
Прошло двенадцать долгих лет –
Двенадцать лет уж миновало,
Как мать меня не обнимала.

Крепка родная сторона,
Вовек не сломится она;
И будут в ней, как в оны годы,
Шуметь леса, катится воды.

Nach Deutschland lechzt' ich nicht so
sehr,
Wenn nicht die Mutter dorten wär;
Das Vaterland wird nie verderben,
Jedoch die alte Frau kann sterben.

По ней не стал бы тосковать,
Но там живет старушка мать;
Меня не родина тревожит,
А то, что мать скончаться
может.

Seit ich das Land verlassen hab,
So viele sanken dort ins Grab,
Die ich geliebt – wenn ich sie zähle,
So will verbluten meine Seele.

Как из родной ушел земли,
В могилу многие легли,
Кого любил ... Считать их
стану –
И бережу за раной рану.

Und zählen muß ich – Mit der Zahl
Schwillt immer höher meine Qual.
Mir ist, als wälzten sich die Leichen
Auf meine Brust – Gottlob!
sie weichen!

Когда начну усопшим счет,
Ко мне на грудь, как тяжкий
гнет,
За трупом бледный труп
ложится.
Болит душа, и ум мутится.

Gottlob! durch meine Fenster bricht
Französisch heitres Tageslicht;
Es kommt mein Weib, schön wie der
Morgen.
Und lächelt fort die deutschen Sorgen.

Но слава Богу! В тьме окна
Зарделся свет. Моя жена,
Ясна, как день, глядит мне в
очи
И гонит прочь тревоги ночи.

V

EIN FICHTENBAUM

Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kahler Höh.
Ihn schläfert; mit weißer Decke
Umhüllen ihn Eis und Schnee.

Er träumt von einer Palme,
Die fern im Morgenland,
Einsam und schweigend trauert
Auf brennender Felsenwand.

**На півночі млистії,
в заметах у кризі...**
(Переклад М. Старицького, 1865)

На півночі млистії, в заметах у
кризі,
Один собі кедер дріма,
Куняє у срібній, пуховистій ризи, –
В яку його вбрала зима.
І марить той кедер про південь
блискучий,
Де мліє палка сторона,
Де теж в самотині, в пустелі пекучий,
Красується пальма сумна.

Дрімає сосна в самотині...
(Переклад В. Кобилянського, 1918)

Дрімає сосна в самотині
На півночі голім шпилі,
Холодною вкрили габою
Сніги та морози її.
І сниться їй пальма далека
В південній країні німій.
Що спить, утомившись від спеки,
На скелі гарячій, сухій.

На півночі кедр одинокий...
(Переклад Л. Первотмайського,
1946)

На півночі кедр одинокий
Стоїть на страшній вишині
І, сніжною млою повитий,
Дрімає і мріє вві сні.
Він мріє про пальму чудову,
Що десь у південній землі
Самотньо і мовчки сумує
На спаленій сонцем скалі.

На півночі сосна самотня...
(Переклад І. Франка, 1882)

На півночі сосна самотня
стоїть на безлюдній горі,
дрімає її ... снігом і льодом
зима оповила її.
І сниться її пальма зелена,
Що ген десь у южній землі
Стоїть, і дрімає, і в'яне
На голій, жарущій скалі.

Самотній кедр півночі...
(Переклад Д. Загула, 1930)

Самотній кедр півночі
на голім стоїть верху,
сповитий білою млою,
дрімає в льоду, в снігу.
Він снить про горду пальму
в південній стороні
що мовчки й самотньо тужить
на кручі, пекучій стіні.

На півночі кедр одинокий...
(Переклад Л. Первотмайського,
1956)

На півночі кедр одинокий
В холодній стоїть вишині
І, сніжною млою повитий,
Дрімає і мріє вві сні.
Він мріє про пальму чудову,
Що десь у **східній** землі
Самотньо і мовчки сумує
На спаленій сонцем скалі.

Самотній кедр на стромині...

(Переклад Л. Первомайського,
1972)

*Самотній кедр на стромині
В північній стоїть стороні,
І, кригою й снігом укритий,
Дрімає і мріє вві сні.
І бачить він сон про пальму,
Що десь у південній землі
Сумує в німій самотині
На спаленій сонцем скалі.*

На холодной и голой вершине...

(Перевод М. Лермонтова, 1841 –
первый вариант)

На холодной и голой вершине
Стоит одиноко сосна,
И дремлет ...под снегом сыпучим,
Качаяся, дремлет она.
Ей снится прекрасная пальма
В далекой восточной земле,
Растущая тихо и грустно
На жаркой песчаной скале.

**На севере мрачном,
на дикой скале...**

(Перевод Ф. Тютчева, 1852)

На севере мрачном, на дикой скале
Кедр одинокий под снегом белеет,
И сладко заснул он в инистой мгле,
И сон его вьюга лелеет.
Про юную пальму всё снится ему,
Что в дальних пределах Востока,
Под пламенным небом, на
знойном холму
Стоит и прустит одинока.

Північ. Кедр. Гола верховина.

(Переклад І. Дамар'їна, 2003)

Північ. Кедр. Гола верховина.
Тут самотою весь вік
Дрімає кедр. Накидкою білою
Вкрили його лід і сніг.
Марення в нього постійне:
Пальма, де сонцю зійти,
На скелі палкій, крутогорій
Сумує про щось в самоті.

**На севере диком,
стоит одиноко...**

(Перевод М. Лермонтова, 1841 –
второй вариант)

На севере диком, стоит одиноко
На голой вершине сосна.
И дремлет, качаясь, и снегом
сыпучим
Одега, как ризой, она.
И снится ей все, что в пустыне
далекой,
В том крае, где солнца восход,
Одна и грустна на утесе горячем
Прекрасная пальма растет.

На севере дуб одинокий...

(Перевод А. Фета, 1881 – ?)

На севере дуб одинокий
Стоит на пригорке крутом.
Он дремлет, сурово покрытый
И снежным и лдяным ковром.
Во сне ему видится пальма,
В далекой восточной стране
В безмолвной глубокой печали,
Одна на горячей скале.

На севере кедр одиноко...
(Перевод З. Гиппиус, 1938)

На севере кедр одиноко
На голой вершине растет.
Он спит: одеялом белым
Укрыл его снег и лед.
Он видит сон о пальме,
Что в дальней восточной земле
Грустит одиноко и молча
На раскаленной скале.

Север, кедр, голая вершина.
(Перевод И. Дамарына, 1988)

Север, кедр, голая вершина.
Там одиноко весь век
Дремлет кедр: панцирем белым
Покрыли его лед и снег.
Грёза у него всё та же:
На самом востоке страна,
Скала, как стена, обожженная,
Там – пальма, печальна, одна.

VI

**DIE HEILIGEN DREI KÖNIGE
AUS MORGENLAND ...**

Die heiligen drei Könige aus
Morgenland,
Sie frugen in jedem Städtchen:
Wo geht der Weg nach Bethlehem,
Ihr lieben Buben und Mädchen?

Die Jungen und Alten, sie wußten es
nicht,
Die Könige zogen weiter,
Sie folgten einem goldenen Stern,
Der leuchtete lieblich und heiter.
Der Stern blieb stehn über Josephs
Haus,
Da sind sie hineingegangen;
Das Öchslein brüllte, das Kindlein
schrie,
Die heiligen drei Könige sangen.

**ТРИ СВЕТЛЫХ ЦАРЯ ИЗ
ВОСТОЧНОЙ СТРАНЫ...**
(Перевод А. Блока)

Три светлых царя из восточной
страны
Стучались у всяких домишек,
Справлялись: как пройти в Вифлеем,
У девочек всех, у мальчишек.

Ни старый, ни малый не мог
рассказать,
Цари прошли все страны;
Любовным лучом золотая звезда
В пути разгоняла туманы.
Над домом Иосифа встала звезда,
Они туда постучали;
Мычал бычок, кричало дитя,
Три светлых царя распевали.

ФРИДРИХ ГЕЛЬДЕРЛИН
(FRIEDRICH HÖLDERLIN, 1770-1843)

I

DIE LIEBE

Wenn ihr Freunde vergeßt, wenn ihr die Euern all,
O ihr Dankbaren, sie, euere Dichter schmäht,
Gott vergeb es, doch ehret
Nur die Seele der Liebenden.

Denn o saget, wo lebt menschliches Leben sonst,
Da die knechtische jetzt alles, die Sorge, zwingt?
Darum wandelt der Gott auch
Sorglos über dem Haupt uns längst.

Doch, wie immer das Jahr kalt und gesanglos ist
Zur beschiedenen Zeit, aber aus weißem Feld
Grüne Halme doch sprossen.
Oft ein einsamer Vogel singt,

Wenn sich mählich der Wald dehnet, der Strom sich regt,
Schon die mildere Luft leise von Mittag weht
Zur erlesenen Stunde,
So ein Zeichen der schönern Zeit,

Die wir glauben, erwächst einziggenügsam noch,
Einzig edel und fromm über ehernen,
Wilden Boden die Liebe,
Gottes Tochter, von ihm allein.

Sei gesegnet, o sei, himmlische Pflanze, mir
Mit Gesange gepflegt, wenn des ätherischen
Nektars Kräfte dich nähren,
Und der schöpfrische Strahl dich reift.

Wachs und werde zum Wald! eine beseeltere,
Vollentblühende Welt! Sprache der Liebenden
Sei die Sprache des Landes,
Ihre Seele der Laut des Volks!

ЛЮБОВЬ

(Перевод С. Аверинцев)

Если верных друзей вы забываете,
Если ваших певцов гоните, добрые!
    Бог простит вам, но бойтесь
    Насмеяться над любящим.

Ибо молвите, где жизни осталось жить,
Если скованно все рабской заботою?
    Беззаботны лишь бога
    Над главою людской пути.

Пусть; но все же, когда зимней немотою
Цепенеет земля, из-под снегов порой
    Травы глянут, иль птица
    Одинокую песнь начнет,

Неприметно ручей дрогнет, проснется лес
На мгновенье, теплом тонко повеет нам
    В час приветливый с полудня;
    Так, предвестье иных времен.

Вожделенных для нас, в тихом терпении
Возрастает любовь над одичалою,
    Неприютною почвой,
    Дочь бога и весть о нем.

О, небесный побег, свято лелеемый
Одинокой моей песнью, и нектаром
    Воспоенный небесным,
    И чистейшим лучом согрет,

Разрастайся, как лес! Сбудься, живой душой
Преисполненный мир! Стань, о язык любви
    Всенародным глаголом
    И законы даруй земле!

II

[HYPERIONS SCHICKSALS LIED]

Ihr wandelt droben im Licht
Auf weichem Boden, selige Genien!
Glänzende Götterlüfte
Rühren euch leicht,
Wie die Finger der Künstlerin
Heilige Saiten.

Schicksallos, wie der schlafende
Säugling, atmen die Himmlischen;
Keusch bewahrt
In bescheidener Knospe,
Blühet ewig
Ihnen der Geist,
Und die seligen Augen
Blicken in stiller
Ewiger Klarheit.

Doch uns ist gegeben,
Auf keiner Stätte zu ruhn,
Es schwinden, es fallen
Die leidenden Menschen
Blindlings von einer
Stunde zur andern,
Wie Wasser von Klippe
Zu Klippe geworfen,
Jahrlang ins Ungewisse hinab.

ПЕСНЬ СУДЬБЫ ГИПЕРИОНА

(Перевод В. Куприянова)

Витаєте в горнім свету,
На м'ягком поднож'ї, Благиє!
Божественний дух
Вас облачає в блики, –
Так трогають пальці арфистки
Струни святіє.

Безучастно младенчески
Дыханье сна небесного;
Чисто покоясь
В застенчивых почках,
Вечно цветет
Ваша душа,
Блаженный взор
В тишь устремлен
К ясности вечной.

А нам суждено
Блуждать бесприютно,
Страждущий люд
Вечно в пути.
От часа слепого
К слепому часу,
Словно вода
От утеса к утесу,
В вечных поисках бездны.

ЕРНСТ ТЕОДОР АМАДЕЙ ГОФМАН
(ERNST THEODOR AMADEUS HOFFMANN,
1776-1822)

I

DER GOLDNE TOPF.
Erste Vigilie

Zwischendurch – zwischenein – zwischen Zweigen, zwischen schwellenden Blüten, schwingen, schlängeln, schlingen wir uns – Schwesterlein – Schwesterlein, schwinge dich im Schimmer – schnell, schnell herauf – herab – Abendsonne schließt Strahlen, zischelt der Abendwind – raschelt der Trau – Blüten singen – rühren wir Zünglein, singen wir mit Blüten und Zweigen – Sterne bald glänzen – müssen herab – zwischendurch – zwischenein schlängeln, schlingen wir uns Schwesterlein.» –

... «Hei, hei, was ist das für ein Gemunkel und Geflüster da drüben?

– Hei, hei, wer sucht mir doch den Strahl hinter den Bergen! – genug gesonnt, genug gesungen – Hei, hei, durch Busch und Gras – durch Gras und Strom! – Hei, – hei, – Her u – u – u nter – Her u – u – u nter!» –

So verschwand die Stimme wie im Murmeln eines fernen Donners, aber die Kristallglocken zerbrachen im schneidenden Misston. Alles war

ЗОЛОТИЙ ГОРНЕЦЬ (Уривок)
(Переклад С. Сакидона)
Вігілья перша

– Тихше тут, тихше там, – вгору, вниз між гіллям, між пишного цвіту ми в'ємось, гойдаємось, між листям звиваємось. Сестрички, сестрички! Швидко, швидко вгору, вниз, – сонце вечірне промінням стріляє, шурхотить вітрець, шелестить роса, квіти співають, пелюстками ворущать, і ми співаємо в квітах і вітах. Швидко заблисне в небі зоря. Сестрички, сестрички! Пора нам, пора!..

... – Гей, гей, а що там за гомін, за шепіт угорі? Гей, гей, а хто там так пізно шука за горами проміння? Годі вам! Нагрілись на сонці та наспівалися! Гей, гей, ану крізь кущі, по траві, ану по траві, по воді! Гей, гей! До-до-лу!.. До-до-лу!

І голос розтанув, як гуркіт далекого грому, а кришталеві дзвіночки урвалися різким дисонансом. Все змовкло, і Анзельм

verstummt, und Anselmus sah, wie die drei Schlangen schimmernd und blinkend durch das Gras nach dem Strome schlüpfen; rischelnd und raschelnd stürzten sie sich in die Elbe, und über den Wogen, wo sie verschwunden, knisterte ein grünes Feuer empor, das in schiefer Richtung nach der Stadt zu leuchtend verdampfte.

побачив, як три змійки, виблискуючи в траві, проповзли до потічка, зашурхотіли, зашелестіли, бовтнули в Ельбу, а над хвилями, де вони зникли, спалахнув тріскотливо-зелений вогник, засвітився скісно в напрямку міста і зник.

II

DON JUAN

... das sonderbare Spiel eines Stirnmuskels über den Augenbraunen bringt sekundenlang etwas vom **Mephistopheles** in die Physiognomie...

Don Juan wickelt sich aus dem Mantel und steht da in rotem, gerissenen Sammet mit silberner Stikkerei, prächtig gekleidet.

... ich sah **aus tiefer Nacht feurige Dämonen ihre glühenden Krallen** ausstrecken...

Eben schalt die lange, hagere Donna Elvira, mit sichtlichen Spuren großer, aber **verblühender Schönheit**...

...nur **ein verderblicher, tötender Kampf** im Innern kann sie hervorbringen.

eine Totenblässe

die teuflische Lust

ДОН ЖУАН

(Перевод Н. Касаткиной)

... странная игра надбровных мускулов на какой-то миг придает лицу **мefистofельское выражение**.

Дон Жуан откидывает плащ и предстает во всем блеске затканного серебром наряда из красного бархата с разрезами.

... я увидел, как из **непроглядной тьмы огненные демоны** протягивают **раскаленные когти**...

Только что Эльвира – высокая, сухопарая, с явными следами замечательной, но **поблекшей красоты**...

... – нет, они порождены **пагубной, убийственной внутренней борьбой**.

смертельная бледность

бесовский соблазн

das Feuer einer übermenschlichen Sinnlichkeit   **огонь сверхчеловеческой страсти**

Durch den Sturm der Instrumente **wie glühende Blitze** die aus ätherischem Metall gegossenen Töne!   **Подобно сверкающим молниям,** пронизывают гром инструментов отлитые из неземного металла звуки!

Aber **du – du** verstehst mich, denn ich weiß, daß auch dir das wunderbare, romantische Reich aufgegangen, wo die himmlischen Zauber der Töne wohnen!   Но **ты ... ты** меня понял, ибо я знаю, где царят нежные чары звуков!

«Wie, **du** herrliche, wundervolle Frau – **du – du** solltest mich kennen?» –   – Как! **Ты** знаешь меня? **Ты ... ты,** божественная, изумительная женщина?

Ja «(hier nannte sie meinen Vornamen), **ich** habe **dich** gesungen, so wie deine Melodien **ich** sind «.   Да (и она назвала **меня** по имени), то, что **я** пела, был **ты,** а твои мелодии – это **я.**

III

КРЕЙСЛЕРИАНА (I)

Kreisleriana

Крейслериана (I) (Перевод П. Морозова)

Ich hätt' es an dem **Zischeln, Scharren, Räuspern, Brummen** durch alle Tonarten bemerken können; es war ein wahres Bienennest, das vom Stocke abzieht, um zu schwärmen.   Я мог бы заметить по **шущуканью, шарканью, кашлю, гудению** во всевозможных тональностях; это был настоящий пчелиный рой, вылетающий из улья.

O **schreie du, quieke, miaue, gurgle, stöhne, ächze, tremuliere, quinkeliere** nur recht munter: ich habe den Fortissimozug getreten und **orgle** mich taub.   О, **кричи, квакай, мяукай, издавай гортанные звуки, стенаний, тремолируй, дребезжи** сколько тебе угодно; я взял правую педаль и **грохочу fortissimo,** дабы **оглушить** себя.

Jede **Leidenschaft – Liebe – Haß – Zorn – Verzweiflung etc.,** wie   Всякая **страсть – любовь, ненависть, гнев, отчаяние и проч., –**

Oper sie uns gibt, kleidet die Musik in den Purpurschimmer der Romantik, und selbst das im Leben Empfundene führt uns hinaus aus dem Leben in das Reich des Unendlichen.

как ее представляет опера, облачается музыкою в блестящий романтический пурпур, и даже обычные наши чувствования уводят нас из действительной жизни в царство бесконечного.

Du muß er **lachen – weinen – erschrecken, sich fürchten, sich entsetzen**, wie sie es nur haben wollen, kurz man im Sprüchwort zu sagen pflegt, ganz **nach ihrer Pfeife tanzen**.

Он должен **смеяться, плакать, страшиться, ужасаться**, как им будет угодно, словом, как говорится, **плясать под дудку**.

«Was hör ich! – welch **Geräusch – welch Getöse!**»

«Что я слышу! – Какой **шум! Какой гром!**»

... **der Gesang fließt** dahin wie ein **silberheller Strom** zwischen leuchtenden Blumen.

... **мелодия струится, как серебряный ручей** среди сияющих цветов.

... **sie tanzten wie die Göttinnen, sprächen französisch wie die Engel und spielten und sängen und zeichneten wie die Musen**.

... **они танцуют, как богини, говорят по-французски, как ангелы, а играют, поют и рисуют, как музы**.

Der **romantische** Geschmack ist selten, noch seltener das **romantische** Talent, daher gibt es wohl so wenige, die jene Lyra, deren Ton das wundervolle Reich des **Romantischen** aufschließt, anzuschlagen vermögen.

Романтический вкус – явление редкое; еще реже – **романтический** талант; поэтому так мало людей, способных играть на лире, звуки которой открывают полное чудес царство **романтического**.

Haydn faßt das Menschliche im menschlichen Leben **romantisch** auf...

Гайдн **романтически** изображает человеческое в обыденной жизни...

... so wie die Musik den von der Malerei ihr entlehnten Ausdruck **Ton** wieder zurücknehmen und ihn von **Tonart** unterscheiden kann.

... равным образом, музыка могла бы снова возвратить себе заимствование у нее живописью выражение «**тон**», отличая его от «**тональности**».

... daß Pyramus nicht wirklich tot gemacht werde, und daß eigentlich Pyramus nicht Pyramus, sondern Zettel, der Weber, sei.

... что Пирам не будет убит настоящим и что на самом деле этот Пирам вовсе и не Пирам, а ткач слова мудрого Основы...

КРЕЙСЛЕРИАНА (II)

Kreisleriana

Zieh' ihm nach! - zieh' ihm nach! – Grün ist sein Kleid wie der dunkle Wald – süßer Hörnerklang sein sehndes Wort! – **Hörst du es** rauschen hinter den Büschen? **Hörst du es** töten?

Das Leben treibt sein neckendes Spiel auf allerlei Weise. – **Warum** wünschen – **warum** hoffen – **warum** verlangen?

Kennt ihr ihn nicht? – Kennt ihr ihn nicht? – Seht, er greift mit glühender Krallen nach meinem Herzen!

Ach, es geschah Euch vielleicht noch nie, daß Ihr irgend ein Lied singen wolle vor Augen, die Euch aus dem Himmel herab anzublicken schienen, die Euer ganzes, besseres Sein verschönt auf Euch herniederstrahlten, und daß Ihr auch wirklich anfing und glaubtet, o Johannes, nun habe Euer Laut die Geliebte Seele durchdrungen, und nun, eben nun werde des Klanges höchster Schwung Tauperlen um jene zwei Sterne ziehen, mildern und schmückend den seligen Glanz ...

Крейслериана (II)

(Перевод Е. Галати)

Беги ему вслед! Беги ему вслед! Как темный лес, зелена его одежда! Грустные речи его – как нежный звук рога. **Слышишь** шорох в кустах? **Слышишь** звук рога?

Жизнь ведет на разные лады свою дразнящую игру. **Зачем** желать? **Зачем** надаться? **Куда** стремиться?

Знаете вы его? Знаете вы его? Смотрите, он впиивается мне в сердце раскаленными когтями!

Ах, может быть, Вам еще ни разу не приходило желание спеть какую-нибудь песню перед очами, взирающими на Вас будто с небес, перед очами, из которых глядит на Вас собственный Ваш преображенный лик? И Вы начинаете петь и думаете, о Иоганнес, что Ваш голос проник в любимую душу, что сейчас, именно сейчас высокий взлет звуков исторгнет росный жемчуг из двух этих звезд, смягчая и украшая блаженный их блеск ...

IV

RITTER GLUCK

КАВАЛЕР ГЛЮК
(Перевод Н. Касаткиной)

... man streitet über **Krieg** und **Frieden**.

Die kreischende Oberstimme der Violinen und Flöte und des Fagotts schnarrenden Grundbaß allen höre ich; sie gehen **auf** und **ab** ...

... **es wirbelt – es dreht sich** ...

Alles, was **Haß, Liebe, Verzweiflung, Raserei** in den stärksten Zügen ausdrücken kann, faßte er gewaltig in Töne zusammen.

Desto besser.

Desto schlimmer, denn ich möchte Sie gern ganz verstehen.

... спорят о **войне и мире**.

Теперь уж я слышу только визглые верхние голоса скрипок и флейты да хриплый основной бас фагота; они **повышаются** и **понижаются** ...

... **все** здесь **кружится, мелькает, вертится** ...

Властно заключал он в звуки все, в чем с предельной силой выражается **ненависть, любовь, отчаяние, неистовство**.

Тем лучше.

Тем хуже, мне очень бы хотелось вас понять.

V

DIE ELIXIERE DES TEUFELS

ЭЛЕКСИР САТАНЫ
(Перевод В. Л. Ранцова, 1897 г.)

Gloria in excelsis deo!

... dann betete ich wieder und lachte dazwischen **wie ein Wahnsinniger!**

Ich fühlte mich **wie von eiskalten grausigen Fäusten** gepackt ...

Gloria in excelsis Deo! Слава в вышних Богу.

... то молился, то хохотал, **как сумасшедший!**

Мне казалось, **будто чьи-то ледяные грубые руки, словно тиски, сжимали мое сердце**.

«Ei», rief der Graf, «ich wette, dass **das Elixier des Teufels weiter nichts ist als herrlicher echter Syrakuser**».

... die Tautropfen **wie glühende Diamanten**.

Ich war wie vernichtet, ein Eisstrom goß sich durch mein Inneres ... besinnungslos stürzte **ich** fort ins Kollegium ... in meine Zelle. **Ich** warf **mich** wie ein toller Verzweiflung auf den Fußboden ... glühende Tränen quollen mir aus den Augen, **ich** verwünschte ... **ich** verfluchte das Mädchen ... mich selbst ... dann betete **ich** wieder und lachte dazwischen wie ein Wahnsinniger!

... **hebe dich weg!.. hebe dich weg ... denn ich bin** es selbst!.. **ich bin** der heilige Antonius!

Ich wagte mich heran; indem ich ihn mit der Hand ergreifen und zurückhalten wollte, schrie ich laut: «**Um Jesus willen!** Herr! ... erwacht! ... **Um Jesus willen!**»

Auf neue erscholl es gräßlich: «**Mord, Mord!**»

... **vor mir!** ... **vor mir** stand Viktorins blutige Gestalt ...

Hin zu ihr... hin zu ihr... sie an mich reißen in toller Liebeswut!

– Я готов биться об заклад, – воскликнул граф, – что элекси́р сатаны не что иное, как великоле́пнейшее сиракузское вино!

Повсюду капли росы горели, **как яркие алмазы**.

Я был совершенно уничтожен и бессознательно бросился бежать со всех ног в коллегию, в свою келью, где в порыве безумного отчаяния кинулся на пол. Неудержимым потоком лились из моих глаз тяжелые, горькие слезы. **Я** то изрыгивал ужаснейшие проклятия на девушку, на себя, на мир, то молился, то хохотал, **как сумасшедший!**

Изыди отсюда, проклятый!.. **Убирайся** вон! Знай, что он – я... я сам! Да, я святой Антоний!

Я бросился к юноше и, протягивая руки, чтобы удержать его, громко воскликнул: «**Ради Бога, сударь, проснитесь! Проснитесь, ради Христа!**»

... и опять раздалось ужасающие крики: «**Убийство! Убийство!**»

Прямо **передо мной** стоял окровавленный образ графа Викторина.

К ней! К ней! Прижать ее к себе в безумном бешеном порыве любви!

Der Weltgeistliche war ein Jüngling, **auf dessen schönem Gesichte die Totenblässe** eines tief nagenden Kummers lag ...

Его **прекрасное, мертвенно бледное** **лицо** носило явные следы глубокого, снедающего душу горя.

Mit diesen Worten zog ich **den Geldbeutel** hervor, legte drei blanke **Dukaten** auf den Tisch ...

С этими словами я вытащил **кошелек**, вынул оттуда три блестящих **червонца** и положил их на стол.

innerhalb **des Käfichts** = Käfig

по **клетке**

Da lachte ich auf im grimmigen Hohn: «**Hei!** ... **Hei!** Du Verruchter, hast du dich im Teufelsgrunde so weich gebettet, dass du in toller Brunst trachten magst nach der Buhlin des Mönchs?»

Я не мог удержаться от громкого, злобного хохота. «**Ха, ха, ха, ха,** проклятый злодей! Неужели тебе было мягко спать в Чертовой пропасти, что теперь ты осмеливаешься с безумной похотливостью ухаживать за любовницей монаха?»

So rief ich die dicke Finsternis hinein, aber recht unter meinen Füßen klopfte es stärker und stammelte: «**Hihihhi... hihihhi... Brü... der... lein... Brü... der... lein... Me... dar... dus... ich bin da... bin da... ma... mach auf... auf... wir wollen in den Wa... Wald gehn... Wald gehen!**»

Как раз в это мгновение послышался еще более сильный стук прямо у меня под ногами, и тот же голос, заикаясь, проговорил: «**Хи, хи, хи. Хи, хи, хи... Братец... братец... Медард... Медард... Я здесь... я здесь... Отвори!.. Пойдем со мной в лес!.. Нам будет лучше...».**

**ANNETE FON ДРОСТЕ-ХЮЛЬСХОФ
(ANNETTE VON DROSTE-HÜLSHOFF,
1797-1848)**

I

AM TURME

Ich steh auf hohem Balkone am Turm,
Umstrichen vom schreienden Stare,
Und laß gleich einer Mänade den
Sturm
Mir wühlen im flatternden Haare;
O wilder Geselle, o toller Fant,
Ich möchte dich kräftig umschlingen
Und, Sehne an Sehne, zwei Schritte
vom Rant
Auf Tod und Leben dann ringen!

Und drunten seh ich am Strand, so
frisch
Wie spielende Doggen, die Wellen
Sich tummeln rings mit Geklaff und
Gezisch
Und glänzende Flocken schnellen.
Oh, springen möcht ich hinein alsbald,
Recht in die tobende Meute,
Und jagen durch den korallinen Wald
Das Walroß, die lustige Beute!

Und drüben seh ich ein Wimmel wehn
So keck wie eine Standarte,
Seh auf und nieder den Kiel sich drehn
Von meiner luftigen Warte;
Oh, sitzen möcht ich im kämpfenden
Schiff,
Das Steuerruder ergreifen
Und zischend über das brandende Riff
Wie eine Seemöwe streifen.

НА БАШНЕ

(Перевод И. Грицковой)

Я выйду на башню. Наскучило спать
Да птицы кричат спозаранку.
И будет мне волосы ветер трепать –
Дразнить молодую вакханку.
Ну что же, приятель, покуда жива,
Готова к смертельному бою.
К тебе я прижмусь поплотнее сперва
И силой померюсь с тобою.

А там у прибрежной крутой полосы,
Внизу, под моим балконом,
Волны ревут, и резвятся, как псы,
И бьются о скалы со звоном.
И я бы смогла, не боясь, не дрожа,
Спрыгнуть к неистовой своре.
Ну, а в награду большого моржа
Мне подарило бы море.

Потом я увижу в далекой дали,
Где волны безудержно хлещут,
Сквозь бурю идут напролом
корабли
И дерзкие флаги трепещут.
И я бы корабль по волнам повела.
С врагом захотела б схлестнуться.
А если б я чайкой морскою была,
Я неба смогла бы коснуться.

Wär ich ein Jäger auf freier Flur,
Ein Stück nur von einem Soldaten,
Wär ich ein Mann doch mindestens
nur,
So würde der Himmel mir raten;
Nun muß ich sitzen so fein und klar,
Gleich einem artigen Kinde,
Und darf nur heimlich lösen mein Haar
Und lassen es flattern im Winde!

Хочу поохотиться в диких лесах,
Минуя глухие овраги.
Была б я бойцом, позабывшим
страх,
Мужчиной, что полон отваги...
Но я на высоком балконе грущу
И злюсь на нелепую долю.
Лишь волосы втайне от всех
распушу.
Пусть ветер растреплет их вволю.

II

DAS SPIEGELBILD

Schaust du mich an uns dem Kristall
Mit deiner Augen Nebelball,
Kometen gleich, die im Verbleichen;
Mit Zügen, worin wunderbarlich
Zwei Seelen wie Spione sich
Umschleichen, ja, dann flüstere ich:
Phantom, du bist nicht meinesgleichen!

Bist nur entschlüpft der Träume Hut,
Zu eisen mir das warme Blut,
Die dunkle Locke mir zu blassen;
Und dennoch, dämmerndes Gesicht,
Drin seltsam spielt ein Doppellicht,
Trätest du vor, ich weiß es nicht,
Würd ich dich lieben oder hassen?

Zu deiner Stirne Herrscherthron,
Wo die Gedanken leisten Fron
Wie Knechte, würd ich schüchtern
blicken;
Doch von des Auges kaltem Glast,
Voll toten Lichts, gebrochen fast,
Gespenstig, würd, ein scheuer Gast,
Weit, weit ich meinen Schemel rücken.

ОТРАЖЕНИЕ

(Перевод И. Грицковой)

Ты смотришь молча на меня.
В глазах поблекших нет огня,
Под стая туману бледность кожи,
И друг за другом две души
Шпионят в каверзной тиши.
... Меня заверить не спеши,
Что ты – есть я! Нет, мы не схожи!

Но знаю я, кто ты таков, –
Виденье из тревожных снов,
И страшно мне тебя увидеть.
Кровь застывает, холодна...
Но есть в твоих чертах вина.
И я еще понять должна –
Любить тебя иль ненавидеть.

Властолюбивей всех владык,
Ты править мыслями привык
Неумолимо и сурово.
Им, как рабам, даешь приказ,
Но льется мертвый свет из глаз,
Холодный блеск... и я сейчас
Скорее убежать готова.

Und was den Mund umspielt so lind,
So weich und hilflos wie ein Kind,
Das möcht in treuer Hut ich bergen;
Und wieder, wenn er höhrend spielt,
Wie von gespanntem Bogen zielt,
Wenn leis es durch die Züge wühlt,
Dann möchte ich fliehen wie vor
Schergen.

Es ist gewiß, du bist nicht ich,
Ein fremdes Dasein, dem ich mich
Wie Moses nahe, unbeschuhet,
Voll Kräfte, die mir nicht bewußt,
Voll fremden Leides, wenn in der
Brust
Mir schlummernd deine Seele ruhet!

Und dennoch fühl ich, wie verwandt,
Zu deinen Schauern mich gebannt,
Und Liebe muß der Furcht sich einen.
Ja, trätest aus Kristalles Rund,
Phantom, du lebend auf den Grund,
Nur leise zittern würd ich, und
Mich dünkt – ich würde um dich
weinen!

Улыбкой нежной на устах
Растопишь мой недавний страх,
Она приветливо засветит ...
По моему лицу скользит ...
Но в темном взгляде гнев сквозит,
Черты коварство исказит.
Ты как палач, что жертву метит.

Нет, я – не ты! Не прекословь!
Не схожи наши плоть и кровь,
И в этом трудно усомниться.
Мы – рознь друг другу, сам гляди!
Отец небесный, пощади!
Неужто и в моей груди
Душа зловещая таится?

Но непонятно, отчего
Связует нас с тобой родство.
Одной мы спаяны судьбою.
Приди ко мне! Ступай вперед!
Пусть сердце в ужасе замрет,
Но мне известно наперед,
Что я заплачу над тобою.

ТЕОДОР КЕРНЕР (THEODOR KÖRNER, 1791-1813)

MOSKAU

Wie wölben dort sich deiner Kirchen
Bogen!
Wie schimmern der Paläste goldne
Wände!
Es schwärmt der Blick, wohin ich
ihn versende,
Von einer Pracht zur andern
fortgeflogen.

Da wälzen sich auf einmal glüh'nde
Wogen:
Es schleudern deiner Bürger eigne
Hände
Aufs eigne Dach die sprüh'nden
Fackelbrände;
Ein Feuerkreis hat prasselnd dich
umzogen.

O, laß dich nur vom Aberwitz
verdammen!
Ihr Kirchen, stürzt! Paläste, brecht
zusammen!
Der Phönix Rußlands wirft sich in
die Flammen!

Doch hochverklärt aus seinem
Feuerkranze
Wird er erstehn im frischen
Jugendglanze,
Und Sankt Georg schwingt siegend
seine Lanze.

МОСКВА

(Перевод А. Фета)

Как высоки церковей златые главы,
Как царственно дворцы твои сияют!
Со всех сторон глаза мои встречают
И гордый блеск, и памятники славы.

Но час твой бил, о город величавый!
Твои граждане руку поднимают,
Трещит огонь, и факелы пылают,
И ты стоишь в горячей ризе лавы!

О, пусть тебя поносит исступленье:
Ломитесь башни, рушьтеся палаты!
То русский феникс, пламенем
объятый,

Горит векам ... Но близко
искупленье;
Уже под клик и общие восторги
Копье побед поднял святой
Георгий.

ГЕНРИХ ФОН КЛЯЙСТ (HEINRICH VON KLEIST, 1777-1811)

I

MICHAEL KOHLHAAS.
AUS EINER ALTEN CHRONIK

МИХАЭЛЬ КОЛЬХААС.
ИЗ СТАРОЙ ХРОНИКИ
(Перевод Н. Ман)

An den Ufern der Havel lebte, um die Mitte des sechzehnten Jahrhunderts, ein Rosshändler, namens Michael Kohlhaas, Sohn eines Schulmeisters, einer der rechtschaffensten zugleich und entsetzlichsten Menschen seiner Zeit.

Der Rosskamm, indem er sie sanft an seine Brust drückte, erwiderte: weil ich in einem Lande, liebe Lisbeth, in welchem man mich, in meinen Rechten, nicht schützen will, nicht bleiben mag.

Der Herr selbst, weiß ich, ist gerecht; und wenn es mir nur gelingt, durch die, die ihn umringen, bis an seine Person zu kommen, so zweifle ich nicht, ich verschaffe mir Recht, und kehre fröhlich, noch ehe die Woche verstreicht, zu dir und meinen alten Geschäften zurück.

Doch ratsam ist es, fuhr er fort, dass ich mich auf jeden Fall gefasst mache; und daher wünschte ich, dass du dich, auf einige Zeit, wenn es sein kann, entfernest, uns mit den Kindern zu deiner Muhme nach Schwerin gingst, die du überdies längst hast besuchen wollen.

На берегах Хавеля жил в середине шестнадцатого столетия лошадиный барышник по имени Михаэль Кольхаас, сын школьного учителя, один из самых справедливых, но и самых страшных людей того времени.

Барышник, любовно прижав ее к своей груди отвечал: – Затем, моя милая Лисбет, что я не могу жить в стране, которая не защищает моих прав.

Государь справедлив, это я знаю; если я сумею пробиться к нему через тех, кто его окружает, я, без сомнения, обрету свои права и еще до конца недели радостно возвращусь домой – к тебе, к старым своим занятиям.

Но я должен быть готов ко всему и считаю желательным, чтобы ты, если это возможно, на некоторое время удалилась; возьми детей и поезжай к тетке в Шверин – ты ведь давно собиралась ее навестить.

Sie erhob sich, wischte sich die Tränen aus den Augen, und fragte ihn, der sich an einem Pult niedergesetzt hatte: ob er ihr die Bittschrift geben, um sie, statt seiner, nach Berlin gehen lassen wolle, um sie dem Landesherrn zu überreichen.

Kohlhaas, der du dich gesandt zu sein vorgibt, das Schwert der Gerechtigkeit zu handhaben, was unterfängt du dich, Vermessener, im Wahnsinn stockblinder Leidenschaft, du, dich Ungerechtigkeit selbst, vom Wirbel bis zur Sohle erfüllt?

Und muss ich dir sagen, Gottvergessener, dass deine Obrigkeit von deiner Sache nichts weiß – was sag ich? dass der Landesherr, gegen den du dich auflehnt, auch deinen Namen nicht kennt, dergestalt, dass wenn dereinst du vor Gottes Thron trittst, in der Meinung, ihn anzuklagen, er, heiteren Antlitzes, wird sprechen können: diesem Mann, Herr, tat ich kein Unrecht, denn dein Dasein ist meine Seele fremd?

Denn der Erzkanzler, Herr Heinrich, hatte die Klage, die er, im Namen seines Herrn, in Dresden anhängig gemacht, Punkt für Punkt, und ohne die mindeste Einschränkung gegen den Junker Wenzel von Tronka, durchgesetzt ...

Nun hatte der, mit diesem Brief beauftragte Kerl das Unglück, in

Она встала, вытерла слезы и спросила мужа, усевшегося было за конторку, не позволит ли он ей поехать вместо него в Берлин, дабы вручить прошение государю.

Кольхаас, ты, возмнивший, что тебе вручен меч правосудия и справедливости! На что посягнул ты, наглец, ослепленный безумием страстей, ты, с головы до пят погрязший в несправедливости и злодействах?

А я должен сказать тебе, бого-противник: твое правительство знать не знает о твоём деле, – да что я говорю! – государь, на коего ты ополчился, и об имени твоем понятия не имеет. И если ты когда-нибудь предстанешь перед судом всевышнего, вообразив, что приносишь жалобу на своего государя, тот с чистой совестью сможет сказать: этого человека, господи, я ничем не обидел, ибо душа моя не ведала о его существовании.

Ибо эрцканцлер господин Генрих именем своего государя настоял на Дрездене, чтобы юнкером фон Тронка, статья за статьей без малейшего послабления, было выполнено решение суда.

На беду, с гонцом везшим это письмо, в деревне под самым

einem **D**orf **d**icht vor **D**res**d**en, in Krämpfen hässlicher Art, **d**enen er von Jugend auf unterworfen war, niederzusinken ...

Kohlhaas hatte nicht so bald, **d**urch **d**en **D**oktor Luther, ein Exemplar **d**ieses in allen Plätzen **d**es **L**andes abgeschlagenen Plakats, erhalten, als er, so **b**edingungsweise auch **d**ie **d**arin geführte Sprache war, seinen ganzen Haufen schon, mit Geschenken, **D**anksagungen **u**nd zweckmäßigen Ermahnungen auseinander gehen ließ.

Es war höchst unwahrscheinlich, **d**ass **d**ie **P**ferde, **d**ie **d**er **A**bdecker von **D**res**d**en jetzt besorgte, jemals wieder in **d**en **S**tand, wie sie aus **d**em Stall zu Kohlhaasenbrück gekommen waren, hergestellt **w**erden würden; **d**och gesetzt, **d**ass es **d**urch **K**unst **u**nd **a**nhaltende **P**flege möglich gewesen wäre: **d**ie **S**chmach, **d**ie zufolge **d**er **b**estehenden **U**mstände, **d**adurch auf **d**ie **F**amilie **d**es **J**unkers fiel, war so groß, **d**ass bei dem staatsbürgerlichen Gewicht, **d**en sie, als eine **d**er **e**rsten **u**nd **e**delsten, im **L**ande hatte, nichts billiger **u**nd zweckmäßiger schien, als eine Vergütung **d**er **P**ferde in **G**eld einzuleiten.

Der **G**roßkanzler, **d**er gleichwohl die **G**efahr, die über **d**en **R**osshändler **s**chwebte, erkannte, tat sein Äußerstes, um die Sache desselben, bevor sie durch neue **E**reignisse **v**erwickelt und **v**erworren würde, zu Ende zu bringen; das

Dрезденеом случился припадок неудачей, коей он с детства был подвержен.

Не успел Кольхаас получить от доктора Лютера экземпляра этого повседневного расклеенного указа, как он, не считаясь с ограничительным характером такового, распустил свое воинство, щедро одарив каждого, всех поблагодарив за верную службу и снабдив наставлениями на будущее.

В высшей степени невероятным казалось, чтобы лошади, порученные заботам дрезденского живописца, когда-нибудь обрели тот вид, в котором их вывели из конюшни Кольхаасенбрюке; но если даже благодаря умелому и долговременному уходу это бы и оказалось возможным, то позор, ввиду вышеупомянутых обстоятельств ложившийся на весь именитый и едва ли знатнейший в Саксонии род фон Тронка, был так велик, что денежное возмещение за коней всем стало казаться наиболее приемлемым и желательным выходом.

Гроссканцлер, узнав об опасности, нависшей над Кольхаасом, приложил немало усилий, чтобы ускорить окончание дела, покуда оно вконец не запуталось и не осложнилось, к чему как раз и стремились коварные политики, рыцари

aber wünschten und bezweckten die staatsklugen Ritter eben, und statt, wie zuvor, mit stillschweigendem Eingeständnis der Schuld, ihren Widerstand auf ein bloß gemildertes Rechtserkenntnis einzuschränken, fingen sie jetzt an, in Wendung arglistiger und rabulistischer Art, diese Schuld selbst gänzlich zu leugnen.

Kohlhaas, der inzwischen von dem wackern Amtmann zu Kohlhaasenbrück seine Meierei, gegen eine geringe Verfügung des dabei gehabten Schadens, käuflich wieder erlangt hatte, wünschte, wie es scheint wegen gerichtlicher Abmachung dieses Geschäfts, Dresden auf einige Tage zu verlassen, und in diese seine Heimat zu reisen; ein Entschluss, an welchem gleichwohl, wie wir nicht zweifeln, weniger das besagte Geschäft, so dringend es auch in der Tat, wegen Bestellung der Wintersaat, sein mochte, als die Absicht unter so sonderbaren und bedenklichen Umstände seine Lage zu prüfen, Anteil hatte: zu welchem vielleicht auch noch Gründe anderer Art mitwirken, die wir jedem, der in seiner Brust Bescheid weiß, zu erraten überlassen wollen.

Denn nichts missgönnte er der Regierung, mit der er zu tun hatte, mehr, als den Schein der Gerechtigkeit, während sie in der Tat die Amnestie, die sie ihm angelobt hatte, an ihm brach; und falls er wirklich ein Gefangener sein sollte, wie es keinem Zweifel

фон Тронка. Если прежде, молчаливо признавая свою вину, они добивались лишь смягчения приговора, то теперь с помощью всевозможных хитростей и крючкотворства пытались и вовсе эту вину отрицать.

Тем временем Кольхаас, уплатив славному амтману небольшую сумму в возмещении убытков, выкупил свою мызу в Кольхаасенбрюке и решил, надо думать, для совершения необходимых формальностей, покинуть на несколько дней Дрезден и съездить в родную деревню. Мы, однако, допускаем, что упомянутое дело, несмотря на всю его срочность – Кольхаасу надо было еще распорядиться насчет сева озимых, – явилось лишь предлогом того, чтобы проверить надежность своего положения при ныне существующих странных и сомнительных обстоятельствах. Возможно, здесь были и другие причины, догадываться о коих мы представляем читателю.

Ибо его до глубины души оскорбляло мнимое соблюдение законов правительством, которому он подчинялся, тогда как на самом деле амнистия, этим правительством дарованная, тут же оказалась нарушенной. Если он арестован, а в этом, увы,

mehr unterworfen war, wollte er derselben auch die bestimmte und unumwundene Erklärung, dass es so sei, abnötigen.

Kohlhaas fragte: ob er ein Gefangener wäre, und ob er glauben solle, dass die ihm feierlich, vor den Augen der ganzen Welt angelobte Amnestie gebrochen sei? worauf der Freiherr sich plötzlich glutrot im Gesichte zu ihm wandte, und, indem er dicht vor ihm trat, und ihm in das Auge sah, antwortete: ja! ja! ja! – ihm den Rücken zukehrte, ihm stehen ließ, und wieder zu den Nagelschmidtschen Knechten ging.

Zur Schwemme will ich reiten. Denkt Er, dass ich? – **Zur Schwemme**? Ruft der Schlossvogt.

Wo führen sie mir die Pferde hin? und mich erhebe: heraus, aus dem Schlosshof! schreit der Vogt, und: **hetz, Kaiser! hetz, Jäger!** erschallt es, und: **hetz, Spitz!**

Soll ich meine Sache aufgeben? **Soll ich** nach der Tronkenburg gehen, und denn Ritter bitten, dass er mir die Pferde wiedergebe, mich aufschwingen, und sie dir herreiten?

Bis auf das Blutspeien, antwortete sie, **halb und halb**.

Der Krieg, den ich mit der Gemeinheit der Menschen führe, ist eine Missetat, sobald ich aus ihr nicht, wie Ihr mir die Versicherung

сомневаться не приходилось, то уж сумеет добиться от них непреложного точного объяснения.

Кольхаас спросил: должен ли он считать себя арестованным и амнистию, торжественно дарованную ему перед лицом всего народа, нарушенной? Барон побагровел, вплотную к нему приблизился и, глядя ему прямо в глаза, крикнул: «Да! да!» – затем повернулся спиной и стал продолжать допрос Нагельшмидтовых парней.

На речку, черт вас подери, коней купать Вам, может, примерещилось, что я?.. – **На речку**? – заорал кастелян.

Куда вы ведете моих коней? – «Вон отсюда», – орет мне кастелян. – «**Ату** его, Кайзер, **ату** его, Егерь, **ату**, Шпиц!»

На всем поставить крест? Явиться в Тронкенбург, попросить, чтобы рыцарь вернул мне коней, вскочить на одного из них и мчаться домой к тебе?

– Да, только все еще харкает кровью, – отвечала она.

Война, которую я веду с обществом, – преступление, поскольку оно, как вы меня заверили, не **отторгло** меня!

gegeben habt, **verstoßen** war! **Verstoßen!** rief Luther, indem er ihn ansah. Welch eine Raserei der Gedanken ergriff dich? Wer hätte dich der Gemeinschaft des Staats, in welchem du lebst, **verstoßen**? Ja, wo ist, so lange Staaten bestehen, ein Fall, dass jemand, wer es auch sei, daraus **verstoßen** worden wäre?

– **Отторгло!** – воскликнул Лютер, в упор глядя на него. – Что за шальные мысли владеют тобой? Кто мог тебя **отторгнуть**, отобщить от государства, в котором ты живешь? Слыханное ли дело, чтобы государство кого-либо, кто бы он ни был, от себя **отторгало**?

II

PENTHESILEA

Antilochus:

Seltsam, **bei** unsern **Gott!**

Antilochus:

So, **Wort für Wort**, der Bote, den du sandtest;
Doch keiner in dem ganten
Griechenlager,
Der ihn begriff.

Odysseus:

Im Norden, sie seien die
Begünstigen,
Und nur ein Irrtum, der sich lösen
müsse,
Sei an dem Zorn der Amazone
schuld,
Schnell ihr, durch einen Herold,
Herz und Hand,
Die sie verschmäht, von neuem
anzutragen.

Der Doloper:

Bei Gott, sie ist's!

Odysseus:

Von Angesicht zu Angesicht zu fassen!

ПЕНТЕСИЛЕЯ

(Перевод Ю. Корнеева)

Антилох

Клянусь богами, странно!

Антилох

Гонец твой рассказал **дословно**
то же,
Но в стане греческом его не
понял
Никто.

Одиссей

Позор наш угадав, они решили,
Что все теперь за них, что лишь
ошибкой,
Которую нетрудно устранить,
Гнев амазонки против них был
вызван,
И вестника немедля снарядили,
Чтоб дружбу предложить царице
вновь.

Долоп

Она, свидетель Зевс!

Одиссей

Лицом к лицу сойдешься,
богоравный?

Odysseus:

Glück auf, Achill! Glück auf!

Одиссей

В добрый час, Ахилл!

Achilles:

Vor ganzem Herzen.

Ахилл

От всей души.

Achilles:

Wirft euch Deukalion, **von Zeit zu Zeit,**

Noch seiner Schollen eine häuptlings zu?

Ахилл

Иль камни вам свои Девкалион

От времени до времени

бросает?

Die Oberpriesterin:

Nicht bloß, daß du, die Sitte wenig achtend,

Den Gegner dir im Feld der Schlacht gesucht,

Nicht bloß, daß du, statt ihn in Staub zu werfen,

Ihm selbst im Kampf erliegst, **nicht bloß,** daß du

Верховная жрица

Как! Ты **не только** выбрала себе Врага в бою сама, презрев

обычай;

Не только в пыль поверглась

перед ним,

Кого должна была сразить; **не**

только

Penthesilea:

Du mußt es **Wort für Wort** mir wiederholen.

Пентесilea

Мне **слово в слово** повтори посланье.

Achilles:

Gar nichts, **kein Wort!**

Ахилл

Но мне не возражай ни словом.

Odysseus:

Die einen, wie die andern, niederbrausend.

Одиссей

Тех и других безжалостно разя.

Diomedes:

Seit jenem Tage

Grollt über dieser Ebne unverrückt.

Die Schlacht, **mit immer** reger **Wut,** wie ein

Gewitter, **zwischen** waldgekrönter

Felsen Gipfeln

Geklemmt.

Диомед

С тех пор все яростнее там в долине

Сраженье ревет, как непогода

В ущелье узком меж лесистых склонов.

<i>Der Hauptmann:</i> Entwich zwar mit den Rossen, rückwärts strebend; Doch in den Gründen bald verschwand er mir, Und was aus ihm geworden, weiß ich nicht.	<i>Военачальник</i> Уж понесли путем обратным кони. Он скоро скрылся в глубине долины, И что с ним стало – неизвестно мне.
<i>Odysseus:</i> Ob's mit dem Wasser rieseln soll, das Wasser Ob's mit dem Feuer himmelan soll lecken.	<i>Одиссей</i> Огню ль с водой потоками струиться! Или воде с огнем взметаться к небу.
<i>Antilochus:</i> Wie? Wenn ihn wer? Die Königin?	<i>Антилох</i> Не будь ее? Кого? Царицы?
<i>Der Ätolier:</i> Staub – <i>Der Myrmidonier:</i> Staub aufqualmed, wie Gewitterwolken: Und, wie der Blitz vorzuckt –	<i>Этолиец</i> Пыль ... <i>Мирмидонец</i> Пыль клубится грозовой тучей. А перед ней, как молния...
<i>Ein Doloper:</i> Naht ihm! <i>Der Myrmidonier:</i> Naht ihm noch nicht!	<i>Долоп</i> Близко. <i>Мирмидонец</i> Нет.
<i>Der Doloper:</i> Stürzt! <i>Der Hauptmann:</i> Was! <i>Der Myrmidonier:</i> Stürzt , die Königin! Und eine Jungfrau blinden über sie – <i>Der Doloper:</i> Und eine noch – <i>Der Myrmidonier:</i> Und wieder – <i>Der Doloper:</i> Und noch eine – <i>Der Hauptmann:</i>	<i>Долоп</i> Упала! <i>Военачальник</i> Что? <i>Мирмидонец</i> Упала! Одна из дев свалилась на нее ... <i>Долоп</i> Вторая ... <i>Мирмидонец</i> Третья ... <i>Долоп</i> И еще одна! <i>Военачальник</i>

Ha! **Stürzen** – Так значит, **падают!**
Der Doloper: *Долоп*
Stürzen – Да, друг за дружкой.
Der Myrmidonier: *Мирмидонец*
Stürzen, Hauptmann, Как угли пережеженные в костре,
Wie in der Feueresse eingeschmelzt, Смешались в кучу всадницы и
Zum Haufen, Roß' und Reut'rinnen, кони.
zusammen!

Stimmen aus der Ferne: *Голоса (вдалеке)*
Heil dir! **Слава!**
Der Doloper: *Долоп*
Sie rufen, die Argiver, ihm – Приветствуют его данайцы.
Stimmen: *Голоса*
Heil dir! Привет тебе, о богоравный!
Achill: **Слава!**
Heil dir, Pelide! Göttersohn! Пелиду слава!
Heil dir! Heil dir! Heil dir!

Achilles: *Ахилл*
Nein, nichts. **Was** war's? **Was** wollt Нет, не слыхал. Да вы чего
ihr? хотите?

Die Oberpriesterin: *Верховная жрица*
Er – was? **Er** selbst? Как! **Он!** **Он** сам?

Prothoe: *Протое*
Willst nicht fliehen? **Не хочешь** скрыться?
Meroe: *Мероя*
Willst dich nicht retten? Спастишь **не хочешь?**

Penthesilea: *Пентесилея*
Verflucht mir diese schnöde Я **проклинаю** ваше нетерпенье!
Ungeduld! **Проклятье** всем, кто в час
Verflucht, im blutumschäumten кровавый сечи
Mordgetümmel, Умеет лишь об оргиях мечтать!
Mir der Gedanke an die Orgien! **Проклятье** вождельням, псам,
Verflucht, im Busen keuscher живущим ...
Arestöchter ...

Prothoe: *Протоя*
Du kannst den Felsen dort der sicher **Хоть** вон туда, где скалы
ist', неприступны;

Du kannst auch das bequemre Tal
hier wählen.

Meroe:

Gesetzt nun, du vollbrächtest dieses
Werk – ?

Prothoe:

Gesetzt, was würdest du – ?

Die Amazonen:

Wir sind gefangen!

Wir sind umzingelt! **Wir sind**
abgeschnitten!

Penthesilea:

Fluch mir, wenn ich die Schmach
erlebte, Freundin!

Fluch mir, empfing ich jemals einen
Mann ...

Penthesilea:

Du willst mir nicht nach
Themiscyra folgen?

Du willst mir nicht zu jenem
Tempel folgen ...

Odysseus:

Hast du gehört, Pelide,
Was wir dir **vorgestellt**?

Achilles:

Mir **vorgestellt**?

Odysseus:

Bevor wir wissen, was sie von uns
wollen,
Noch überhaupt nur, ob sie uns was
wollen?

Ein anderes:

Hier diesen Schoßvoll **ich**!

Ein drittes:

Und diesen **ich**!

Хоть вот сюда, в укромные
долины.

Мероя

Подумай, в силах ли ты это
сделать?

Протоя

Подумай, что с тобою станет?

Амазонки

Мы пропали!

Нас обошли, отрезали!
Спасайся...

Пентесilea

Проклятье мне, коль срамом
жизнь куплю я!

Проклятье мне, коль стану я
женой ...

Пентесilea

Ты не пойдешь со мною в
Фемискиру,

Ты не пойдешь со мною в тот
храм, который ...

Одиссей

Пелид, ты слышал,
Что мы тебе **сказали**?

Ахилл

Мне **сказали**?

Одиссей

Что нужно им от нас; не зная
даже,
Да нужно ли им что-нибудь от
нас.

Вторая девушка

Охапку эту – **я**.

Третья девушка

Вот эту – **я**.

<i>Ein viertes:</i> Und diesen ganzen üpp'gen Frühling ich!	<i>Четвертая девушка</i> А я вот эту, что весны пышнее.
<i>Diomedes:</i> Weicht er dir nicht, wohlan , so will ich ihn.	<i>Диомед</i> Но если и тебе он не поддастся.
<i>Der Myrmidonier:</i> Ob's die Königin? – Daß mir den Dienst die Augen weigerten! Dort steht sie!	<i>Мирмидонец</i> Что? Царица? Нет, не она, - пусть мне глаза откажут! Стоит царица.
<i>Odysseus:</i> Wir werden wissen mind'stens, was zu tun.	<i>Одиссей</i> По крайней мере, знали, что нам делать.
<i>Penthesilea:</i> Warum? Weshalb? Was ist geschehn? Was sagt ich?	<i>Пентесилея</i> Зачем? Что я сказала? Что случилось?
<i>Asteria:</i> Herrscherin – Vergib, wenn ich in meinem Fall, o Fürstin -	<i>Астерия</i> Царица! .. Прости, царица , если я осмелюсь...

III

DER ZERBROCHENE KRUG

Licht:
Ei, was **zum Henker**, sagt, Gevatter
Adam!
Was ist mit Euch geschehn? Wie
seht Ihr **aus**?

Adam:
Den leid'gen **Stein zum Anstoß** in
sich selbst.

РАЗБИТЫЙ КУВШИН

(Перевод Б. Пастернака)

Лихт
Ба, **черт возьми!** Скажите, кум
Адам,
Что это с вами? Ведь на вас **лица**
нет.

Адам
В себе самом **камень**
преткновенья.

Licht:

Als Ihr, **Gott weiß** wo? Fleisch habt sitzen lassen.

Лихт

Чем **бог** **весть**, где вы поплатились мясом.

Licht:

Ei, hier liegt
Querfeld ein Schlag, blutrünstig,
straf mich Gott,
Als hält ein Großknecht wütend ihn geführt.

Лихт

А кровавый след
Удара вкось, как будто, **бог**
свидетель,
Он старостою в гневе нанесен?

Licht:

Ja, was es Neues gibt! **Der Henker**
hol's,
Hält ich's doch bald vergessen.

Лихт

Н-да, новостей нет. **Черт бы их**
побрал.
Скорей бы позабыть их.

Adam:

Noch heut! **Seid Ihr bei Trost?**

Адам

В своем ли вы уме?

Licht:

Der Bauer hat ihn selbst gesehn, **zum**
Henker.

Лихт

Но, **черт возьми**, мужик-то
очевидец!

Licht:

Wohlan, so zweifelt fort, **in's Teufel**
Namen,
Bis er zur Tür hier eintritt.

Лихт

Не верьте, **леший с вами**; а как в
дом
Взойдет, поверите?

Adam:

Den Teufel auch? Hat das Bauer gesagt?

Адам

Тьфу, черт! Мужик об этом вам
сказал?

Licht:

Ins nackte Leben bringt man ihn zurück.

Лихт

Спасибо хоть, что **к жизни**
возвратили.

Adam:

Zu Mittag! Gut, Gevatter! Jetzt gilt's
Freundschaft.
Ihr wißt, wie sich **zwei Hände**
waschen können.

Адам

В обед? Ну кум, за дружбой дело
стало.
Рука, известно, **руку моет**. Знаю,
Что вы хотели б стать судьей.

Ihr wollt auch gern, ich weiß,
Dorfrichter werden,
Und Ihr verdient's, **bei Gott**, so gut
wie einer
Doch heut ist noch nicht die
Gelegenheit,
Heut laßt Ihr noch den Kelch
vorübergehn.

Adam:
Von solchem Vorwurf bin ich rein,
Den Henker hol's!

Der Bediente:
Gott helf, Herr Richter!

Adam:
Den Teufel auch! Der Richter Adam
läßt sich
Entschuldigen.

Adam:
Ich hätte **Hals und Beine** gebrochen.

Adam:
Zum Henker!

Adam:
Der Teufel soll mich holen,
Ist's nicht so gut, als hätt ich schon,
ein Pulver.

Adam:
Der Teufel hol's.

Walter:
Gott grüß Euch, Richter Adam.

Adam:
Ja, **beim ew'gen Gott!**

Пускай
Достойны вы. Но случая такого
Нет налицо и нынче. Эта чаша
Пусть и сегодня вас еще минует.

Адам
Я выше этого упрека. **Шут с
ним!**

Слуга
Бог помочь, господин судья.

Адам
Еще чего! Простите извиненья.
К несчастью ...

Адам
Судья **свернул**, мол, лядвею и
шею.

Адам
Вот **провалиться** мне!

Адам
Провалиться,
Коль средства исцеленья не
нашел.

Адам
Да черт с ним!

Вальтер
Благослови вас бог, судья!

Адам
Я с панталыку **сбит.**

Ruprecht:

Mir **aus den Augen!**

Рупрехт

Прочь! **С глаз** моих долой!

Ruprecht:

Groll? Nein, **bewahr mich Gott**, das will ich nicht.

Рупрехт

Серчать? **Помилуй бы!** Серчать не стану.

Frau Marte:

Den hat der Teufel ganz und gar **geholt.**

Марта

Да в преисподнюю и **провалился.**

Adam:

Von **ganzem Herzen** gern.

Адам

Готов **от всей души.**

IV

PRINZ FRIEDRICH VON HOMBURG

ПРИНЦ ФРИДРИХ ГОМБУРГСКИЙ (Перевод Б. Пастернака)

Hohenzollern:

Er ist gesund, ihr mitleidvollen Frauen,
Bei Gott, ich bin's nicht mehr! Der Schwede morgen,
Wenn wir im Feld ihn treffen, wird's empfinden!
Es ist nichts weiter, glaubt mir auf mein Wort,
Als eine bloße Unrat seines Geistes.

Гогенцоллерн

Он здоров,
Сударыня, он, **видит бог**, на зависть
Здоров, – и завтра утром в поле швед
При первой встрече убедиться в этом.
А это все – не более как блажь.
Распущенность – и только.

Hohenzollern:

Das mögen **die** gerechten **Götter wissen!**

Гогенцоллерн

Одним богам известно!

Hohenzollern:

Arthur! He! **Bist des Teufels du?**
Was machst du?

Гогенцоллерн

Эй, Артур! Что ты делаешь?

Hohenzollern:

Ei was! Der **liegt im Bette** längst und schläft.

Гогенцоллерн

Куда ему! Давно уж **на боку.**

<i>Der Prinz von Homburg:</i> Da hast du recht. Laß uns zu Bette gehn .	<i>Принц Гомбургский</i> Ты прав. Да, да. Пойдем-ка лучше спать .
<i>Hohenzollern:</i> Ich glaub, Du bist des Teufels?	<i>Гогенцоллерн</i> Ты помешался?
<i>Der Prinz von Homburg:</i> Heut, Kind der Götter , such ich, Flüchtiges...	<i>Принц Гомбургский</i> Дитя богов, знай, нынче я ловлю...
<i>Zweiter Offizier:</i> Bei Gott , getürmt, bis an die Kirchturmspitze Des Dorfes, das hinter ihrem Rücken liegt!	<i>Второй офицер</i> Ишь нагородили! До колокольни, что у них в тылу.
<i>Golz:</i> Bei Gott! Solch einen Donner des Geschützes Hab ich zeit meines Lebens nicht gehört!	<i>Гольц</i> Такой пальбы трескучей в жизни не слышал.
<i>Der Prinz von Homburg:</i> Himmel, Erd und Hölle!	<i>Принц Гомбургский</i> Небо, рай и ад!
<i>Erster Offizier:</i> Mein Prinz, die Tat, bei Gott!	<i>Первый офицер</i> Принц, ей-богу , Поступок...
<i>Der Bauer:</i> O ja! Von Herzen .	<i>Крестьянин</i> От всей души .
<i>Die Kurfürstin:</i> Von ganzem Herzen gern!	<i>Курфюрстина</i> От души!
<i>Obrist Kottwitz:</i> Das, beim lebend'gen Gott , ist mir zu stark!	<i>Коттвиц</i> Нет, видит бог , уж это чересчур!

Feldmarschall:

Dem die Durchlaut des Fürsten
wiederum
Die Führung ruhmvoll, wie bei
Rathenow,
Der ganzen märk'schen **Reuterei**
vertraut.

Der Kurfürst:

Ins Nichts mit dir zurück, Herr
Prinz von Homburg,
Ins Nichts, ins Nichts!

Der Prinz von Homburg:

Nicht, nicht; ich bitte dich! Du
siehst die Perle
Nicht vor dem Ring, der sie in
Fassung hält.

Natalie:

Das F; sein Zeichen! –
O Bock! O freut Euch doch! – **O**
seine Milde
Ist uferlos, ich wußt es, wie die
See. –
Schafft einen Stuhl nur her, er soll
gleich schreiben.

Hohenzollern:

Himmel und Erde! Was ergrißt er
da?

Feldmarschall Dörfling:

Das ist der Oberst Götz, mein
Fürst und Herr,
Der mir dem Vortrab gestern
vorgegangen.

Фельдмаршал

... Которому светлейший князь
опять
Вверяет честь, как утро Ратенова,
Командованье конницей его ...

Курфюрст

Назад! **Во прах**, светлейший
принц фон Гомбург!
Во прах, во прах!

Принц Гомбургский

Да нет же!
Прошу тебя, оставим! За кольцом
Ты жемчуга не видишь.

Наталия

Да вот. Вот это «эф» – курфюрстов
знак.
O Борк! O, радуйтесь же! Милость
князя
Безбрежна, знала я, как океан!
Достаньте стул и тотчас отвечайте.

Гогенцоллерн

Небо!

Фельдмаршал

Так точно, Гец, мой **князь** и
повелитель,
Вчера поведший авангард вперед.

ЕДУАРД МЪОРИКЕ (EDUARD MÖRIKE, 1804-1875)

I

SCHÖN-ROHTRAUT

Wie heißt König Ringangs
Töchterlein?
Rohtraut, Schön- Rohtraut.
Was tut sie denn den ganzen Tag,
Da sie wohl nicht spinnen und
nähen mag?
Tut fischen und jagen.
O daß ich doch ihr Jäger wär!
Fischen und jagen freute mich sehr.
– Schweig stille, mein Herze!

Und über eine kleine Weil,
Rohtraut, Schön- Rohtraut.
So dient der Knab auf Ringangs
Schloß
In Jägertracht und hat ein Roß,
Mit Rohtraut zu jagen.
O daß ich doch ein Königssohn
wär!
Rohtraut, Schön- Rohtraut lieb ich
so sehr.
– Schweig stille, mein Herze!

Einsmals sie ruhten am Eichenbaum,
Da lacht Schön- Rohtraut:
Was siehst du mich an so wunniglich?
Wenn du das Herz hast, küsse mich!
Ach! Erschrak der Knabe!
Doch denket er: mir ist's vergunnt,
Und küsset Schön- Rohtraut auf den
Mund.
– Schweig stille, mein Herze!
Darauf sie ritten schweigend heim,

КРАСАВИЦА РОТРАУТ

(Перевод Г. Ротгауза)

Как дочь короля Каэтана зовут?
– Ротраут, красавица Ротраут.
Негоже ей прясть и мести со
двора.
Что делает юная Ротраут с утра?
– Охотится, удит.
О, если б служил я в охоте у ней,
Охотился с нею и бил лебедей!
– Молчи, мое сердце!

Вот месяц прошел,
О, Ротраут, красавица наша,
Ротраут! –
И юноша служит тебе, Каэтан,
Надел он охотничий темный
кафтан
И в чашу умчался.
О, если бы я королевичем был!
Всем сердцем я Ротраут-красу
полюбил.
– Молчи, мое сердце!

Под дубом они прилегли отдохнуть,
А Ротраут смеется:
«Зачем на меня ты, любуясь, глядел?
Дружок, поцелуй меня, если ты
смел!»
Как боязно стало!
Но думает: «Этим не шутят спроста!»
И Ротраут-красу он целует в уста.
– Молчи, мое сердце!

Rohtraut, Schön-Rohtraut;
Es jauchzt der Knab in seinem Sinn:
Und würdest du heute Kaiserin,
Mich sollt's nicht kränken:
Ihr tausend Blätter im Walde wißt,
Ich hab Schön-Rohtrauts Mund
geküßt!
– Schweig stille, mein Herze!

И молча они поскакали домой.
Ротраут, красавица Ротраут!
А сердце ликует, как юный пленец:
«Надень хоть сегодня свой царский
венец,
Но я не в обиде!
Узнайте, все листья в могучем лесу,
Что я целовал нашу Ротраут-красу!»
– Молчи, мое сердце!

II

MEINER SCHWESTER

Nach dem Tode der Mutter, mit
einem Blatt von der Birke zwischen
dem Pfarrhaus und dem Kirchhof
zu Cleversulzbach

Sommer 1841

«Blättchen, das im losen Spiel
Winde durch die Lüfte tragen,
Blättchen, kannst du mir nicht sagen:
Wo ist deiner Wandrung Ziel?»

Ach, ich weiß ein frommes Kind,
Dem möcht' ich mich gern verbinden,
Und kann doch den Weg nicht finden,
So verstürmte mich der Wind.

Als ich aus der Knospe mich
Vor den Veilchen früh gerungen,
Kam das Liebchen oft gesungen
Durch den Garten morgendlich.

Aber da sich, glatt und schön,
Tät mein grünes Herzlein dehnen,
Sah ich sie in bitterm Tränen
Unter unsern Zweigen stehn.

МОЕЙ СЕСТРЕ

(Перевод И. Белавина)

по смерти матери, с березовым
листочком между приходским домом
и церковным двором в
Клеверзульцбахе. Лето 1841

«Листик! Сколько уж недель
Ты кружил в просторе мгlistом
Без дороги, в поле чистом...
Где ж твоих скитаний цель?»

– Ах, я доброе дитя
Знал в тиши благой юдоли.
Мчусь туда... Но в чистом поле
Кружит вихрь меня, шутя.

Над фиалкой первой там
Вышел я из почки тесной –
Милая в тиши древесной
Часто пела по утрам.

Но когда над морем трав
Сердце-парус я раскинул –
Ах! ее покой покинул,
Смолкла песня, отзвучав.

Und dort drüben überm Hag
Steht das Röslein, steht die Weide,
Dahin wallte sie in Leide
Mir vorüber jeden Tag.

В сад заглохший, за плетень,
В тихой иве на свиданье
Милая – само страданье –
Проходила каждый день.

Freut auch mich nichts weiter mehr,
Nicht die süße Maiensonne,
Bienton und Schaukelwonne,
Keine kühle Mondnacht mehr.

С той поры постыло мне
Солнца вешнего дыханье,
Пчел гуденье, волхвованье
Веток в лунной тишине.

Also welkt' ich vor der Zeit,
Bin, bevor der Herbst gekommen,
Aus der Mutter Hut genommen
Und von der Geliebten weit.

Вскоре я увял в тоске.
Ветром сорванный сердитым,
Здесь скитаюсь без защиты
От любимой вдалеке...

Dürft ich zu ihr, ach, wie viel
Sagt' ich ihr von Lust und Schmerzen!
Und an dem getreusten Herzen
Fänd ich meiner Wandrung Ziel.

Кроткой сердцем, ей бы спел
Я о странствиях и боли!
Вечно с ней, в благой юдоли
Я остаться бы хотел.

ВИЛЬГЕЛЬМ МЮЛЛЕР (WILHELM MÜLLER, 1794–1827)

DER LEIERMANN

Drüben hinter'm Dorfe
Steht ein Leiermann,
Und mit starren Fingern
Dreht er was er kann.

Barfuß auf dem Eise
Schwankt er hin und her;
Und sein kleiner Teller
Bleibt ihm immer leer.

Keiner mag ihn hören,
Keiner sieht ihn an;
Und die Hunde brummen
Um den alten Mann.

Und er läßt es gehen
Alles, wie es will,
Dreht, und seine Leier
Steht ihm nimmer still.

Wunderlicher Alter,
Soll ich mit dir gehn?
Willst zu meinen Liedern
Deine Leier drehn?

ШАРМАНЩИК

(Перевод С. Заяицкого)

Вот стоит шарманщик грустно за селом,
И рукой озябшей он вертит с трудом,

Топчется на месте, жалок, бос и сед.
Тщетно ждет бедняга, – денег в чашке нет!

Люди и не смотрят, слушать не хотят,
Лишь собаки злобно на него ворчат.

Все покорно сносит, терпит все старик,
Не прервется песня и на краткий миг.

Хочешь, будем вместе горе мы терпеть?
Хочешь, буду песни под шарманку петь?

**НОВАЛИС, ФРИДРИХ ФОН ГАРДЕНБЕРГ
(NOVALIS, FRIEDRICH VON HARDENBERG,
1772-1801)**

I

**WENN NICHT MEHR ZAHLEN
UND FIGUREN...**

Wenn nicht mehr Zahlen und Figuren
Sind Schlüssel aller Kreaturen,
Wenn die, so singen oder küssen,
Mehr als die Tiefgelehrten wissen,
Wenn sich die Welt in's freie Leben,
Und in die Welt wird zurück
begeben,
Wenn dann sich wieder Licht und
Schatten
Zu echter Klarheit werden gatten,
Und man in Märchen und Gedichten
Erkennt die ewgen Weltgeschichten,
Dann fliegt vor Einem geheimen Wort
Das ganze verkehrte Wesen fort.

**КОГДА Б НЕ ЧИСЛА И
ФИГУРЫ...**

(Перевод В. Куприянова)

Когда б не числа и фигуры
Вскрывали суть любой природы,
А те, кто пели да плясали,
Побольше всех ученых знали,
Когда б вся жизнь свободой стала
И мир вернул свое начало,
Когда б в игре теней и света
Была ясна черта запрета,
Когда б из вымыслов и басен
Был ход истории нам ясен,
Бежали б от *тайного* слова тогда
Все искажения прочь без следа.

II

**GERN VERWEIL' ICH IM
TALE ...**

Gern verweil' ich noch im Tale
Lächelnd in der tiefen Nacht,
Denn der Liebe volle Schale
Wird mir täglich dargebracht.

Ihre heiligen Tropfen haben
Meine Seele hoch empor,
Und ich steh in diesem Leben
Trunken an des Himmels Tor.

**МЕДЛЮ Я ПОКИНУТЬ
ДОЛЫ ...**

(Перевод В. Иванова)

Медлю я покинуть доли,
И смеюсь, встречая тень:
Мне любви фиал тяжелый
Каждый новый полнит день.

Влага светится, играя,
Окрыляя и хмеля;
И пришелец у двери рая –
Твой жилец, моя Земля!

Eingewiegt in selges Schauen Ängstigt mein Gemüt kein Schmerz. O! die Königin der Frauen Gibt mir ihr getreues Herz.	Дух окрест Единой бродит, В созерцанье погружен; И к любимому нисходит В мой вертеп Царица жен.
Bangverweinte Jahre haben Diesen schlechten Ton verklärt, Und ein Bild ihm eingegraben, Das ihm Ewigkeit gewährt.	Скорбных лет страдой суровой Эта плоть просветлена, И прияла образ новый, Неизменная, она.
Jene lange Zahl von Tagen Dünkt mir nur ein Augenblick; Wird ich einst von hier getragen, Schau ich dankbar noch zurück.	Лишь мгновенье все томленье, Мнится, длилось ... и назад Я, в последнем окрыленье, Благодарный кину взгляд.

ЛЮДВИГ ТИК (LUDWIG TIECK, 1773-1853)

ZUVERSICHT

Wohlauf! es ruft der Sonnenschein
Hinaus in Gottes freie Welt,
Geht munter in das Land hinein
Und wandelt über Berg und Feld!

Es bleibt der Strom nicht ruhig stehn,
Gar lustig rauscht er fort;
Hörst du des Windes muntres Wehn?
Er braust von Ort zu Ort.

Es reist der Mond wohl hin und her,
Die Sonne ab und auf,
Guckt überm Berg und geht ins Meer,
Nie matt in ihrem Lauf.

Und, Mensch, du sitztest stets daheim
Und sehnst dich nach der Fern':
Sei frisch und wandle durch den Hei
Und sieh' die Fremde gern.

Wer weiß, wo dir dein Glücke blüht,
So geh' und such' es nur,
Der Abend kommt, der Morgen flieht,
Betrete bald die Spur.

Laß Sorgen sein und Bangigkeit!
Ist doch der Himmel blau;
Es wechselt Freude stets mit Leid,
Dem Glücke nur vertrau'.

So weit dich schließt der Himmel ein,
Gerät der Liebe Frucht,
Und jedes Herz wird glücklich sein
Und finden, was es sucht.

УВЕРЕННОСТЬ

(Перевод А. Гугнина)

Вставай! Ведь солнце в путь зовет,
В просторный, вольный мир войди.
Сквозь горы и луга – вперед!
И не грусти в пути!

На месте не стоит ручей –
Бежит в полях легко;
И ветер мчится все резвей
Куда-то далеко.

Луна не дремлет никогда,
На солнце посмотри –
Оно в движении всегда
С зари и до зари.

Лишь ты один в своих стенах,
Хотя и манит даль.
Вставай! И с посохом в руках
Избуди свою печаль!

Когда судьбу свою искать
На вольный выйдешь свет,
Рассвет увидишь и закат
И вдруг отыщешь след.

Есть в жизни радость и печаль,
Заботы и труды.
Чтоб не было чего-то жаль –
Доверься счастью ты.

Везде, где неба синева,
Росток любви взойдет;
И каждый, в ком мечта жива,
Не зря свой путь пройдет.

ЛЮДВИГ УЛАНД (LUDWIG UHLAND, 1787-1862)

I

DER LETZTE PFALZGRAF

ПОСЛЕДНИЙ ПФАЛЬЦГРАФ

(Перевод А. Гугнина)

Ich Pfalzgraf Götz von Tübingen
Verkaufe Burg und Stadt
Mit Leuten, Gülden, Feld und Wald;
Der Schulden bin ich satt.

Я – пфальцграф Гец. Я весь в долгах,
Но заплачу с лихвой:
Продам угодыя, и людей,
И замок родовой.

Zwei Rechte nur verkauf' ich nicht,
Zwei Rechte, gut und alt:
Im Kloster eins, mit schmuckem Turm,
Und eins im grünen Wald.

Лишь два старинных права мне
Дороже, чем мой дом.
В святом монастыре – одно,
Одно – в лесу густом.

Am Kloster schenkten wir uns arm
Und bauten uns zu Grund,
Dafür der Abt mir füttern muß
Den Habicht und den Hund.

Я щедрым был к святым отцам,
Пока я был богат.
Собаку с ястребом теперь
Прокормит пусть аббат.

Im Schönbuch, um das Kloster her,
Da hab' ich das Gejaid;
Behalt' ich das, so ist mir nicht
Um all mein anders leid.

В лесах вокруг монастыря
Охочусь с давних пор.
Как прежде будет рог трубить,
Все остальное – вздор.

Und hört ihr Mönchlein eines Tags
Nicht mehr mein Jägerhorn,
Dann zieht das Glöcklein, sucht mich
auf!
Ich lieg' am schatt'gen Born.

Но миг придет, умолкнет рог,
Смежит мне веки сон,
И выйдут иноки к ручью
Под колокольный звон.

Begrabt mich unter breiter Eich'
Im grünen Vogelsang
Und lest mir eine Jägermess'!
Die dauert nicht zu lang.

Под сенью дуба вековой
Зароют грешный прах.
Мне вечно будут птицы петь
И полчаса – монах.

II

DER WALD

Was je mir spielt' um Sinnen und
Gemüte
Von frischem Grün, von kühlen
Dämmerungen,
Das hat noch eben mich bedeckt,
umschlungen
Als eines Maienwaldes Lustgebiete,

Was je in Traum und Wachen mich
umglühte
Von Blumenschein, von Knospen,
kaum gesprungen,
Das kam durch die Gebüsch
hergedrungen
Als leichte Jägerin, des Waldes Blüte.

Sie floh dahin, ich eilte nach mit Flehen,
Bald hätten meine Arme sie gebunden;
Da mußte schnell der Morgentraum
verwehen.

O Schicksal, das mir selbst nicht
Hoffnung gönnte!
Mir ist die Schönste nicht allein
verschwunden,
Der Wald sogar, drin ich sie suchen
könnte.

ЛЕС

(Перевод А. Гугнина)

Душе и телу были столь желанны
Прохлада утра, зелень трав
душистых ...
О чудо! – лес, весенний и
ветвистый,
Вокруг меня раскинулся неожиданно.

И та, что прежде грезилась
туманно, –
В цветке раскрытом образ нежный,
чистый, –
Предстала мне из-за кустов
тенистых,
Как лань легка и солнцем
осиянна.

И тут же – прочь, и я за ней
погнался,
И рук кольцо вот-вот мечту
поймает ...
Увы! – мой сон на этом оборвался.

Красавица исчезла – но проклятье
Судьбе, что все надежды
отнимает! –
Пропал и лес, где б мог ее искать я.

АДЕЛЬБЕРТ ФОН ШАМИССО (ADELBERT VON CHAMISSO, 1781-1838)

I

DAS GEBET DER WITWE Nach Martin Luther

Die Alte wacht und betet allein
In später Nacht bei der Lampe Schein:
Laß unsern gnädigen Herrn, o Herr!
Recht lange leben, ich bitte dich sehr.
Die Not lehrt beten.

Der gnädige Herr, der sie belauscht,
Vermeint nicht anders, sie sei
berauscht;
Er tritt höchst selbst in das ärmliche
Haus,
Und fragt gemütlich das Mütterchen
aus:

Wie lehrt Not beten?

Acht Kühe, Herr, die waren mein Gut,
Ihr Herr Großvater sog unser Blut,
Der nahm die beste der Kühe für sich
Und kümmerte sich nicht weiter um
mich.

Die Not lehnt beten.

Ich flucht ihm, Herr, so war ich betört,
Bis Gott, mich zu strafen, mich doch
erhört,
Er starb, zum Regimente kam
Ihr Vater, der zwei der Kühe mir nahm.
Die Not lehrt beten.

МОЛИТВА ВДОВЫ (По Мартину Лютеру) (Перевод Л. Гинзбурга)

При свете лампы, не ведая сна,
Стоит на коленях старушка одна:
«Внемли моей просьбе, всевышний,
внемли!
Помещику нашему годы продли.
Так учит нужда молиться».

Помещику, стоявший у двери тайком,
Смекает: старуха, видать, под
хмельком.
Он в мрачную хижину входит и вот
С улыбкой старухе вопрос задает:
«Как учит нужда молиться?»

«Ах, барин! Имела я восемь коров,
Но дед вашей светлости жаждал
даров:
Корову увел со двора моего
И знать обо мне не хотел ничего.
Так учит нужда молиться.

Ему я сгореть пожелала в аду,
И бог услышал меня – мне на беду.
Дед помер. Отец ваш хозяином стал
И пару коров у меня отобрал.
Так учит нужда молиться.

Dem flucht ich arg auch ebenfalls,
Und wie mein Fluch war, brach er
den Hals;
Da kamen höchst Sie selbst an das
Reich
Und nahmen vier der Kühe mir gleich.
Die Not lehrt beten.

Я – клясть его! Черт за язык потянул!
Согласно проклятью он шею свернул.
Пришла ваша светлость – и отняли
вы
Четыре коровы у бедной вдовы.
Так учит нужда молиться.

Kommt Dero Sohn noch erst dazu,
Nimmt der gewiß mir die letzte Kuh –
Laß unsern gnädigen Herrn, o Herr!
Recht lange leben, ich bitte dich sehr.
Die Not lehrt beten.

Боюсь, коли сын ваш к правленью
придет,
Корову последнюю он отберет.
Внемли ж моей просьбе, всевышний,
внемли!
Помещику нашему годы продли!
Так учит нужда молиться».

II

DAS SCHLOSS BONCOURT

ЗАМОК БОНКУР (Перевод Е. Витковского)

ЗАМОК БОНКУР (Перевод П. Вейнберга)

Ihr träum als Kind mich
zurück
Und schüttele mein greises
Haupt;
Wie sucht ihr mich heim,
ihr Bilder,
Die lang ich vergessen
geglaubt?

Закрою глаза и грежу,
Качая седой головой:
Откуда вы, призраки
детства,
Давно позабытые мной?

Снова вижу себя я
ребенком
И качаю седой головой:
То, что мне позабытым
казалось,
Появляется вновь предо
мной.

Hoch ragt aus schattgen
Gehegen
Ein schimmerndes Schloß
hervor,
Ich kenne die Türme, die
Zinnen,
Die steinerne Brücke, das
Tor.

Высоко над темной
равниной
Замок, мерца, встает –
Знакомые башни,
бойницы
И арка высоких ворот.

Меж деревьями высится
замок
В блеске роскоши и
красоты:
Я узнал эти башни,
ворота,
И зубцы, и валы, и
мосты.

Es schauen vom
Wappenschild
Die Löwen so traulich
mich an,

Каменный лев печально
На меня устремляет
взор –
Я приветствую старого

На меня львы герба
родового
Обращают приветливый
взор;

<p>Ich grüße die alten Bekannten Und eile den Burghof hinan.</p>	<p>друга И спешу на знакомый двор.</p>	<p>Я киваю старинным знакомым И вбегаю на замковый двор.</p>
<p>Dort liegt die Sphinx am Brunnen, Dort grünt der Feigenbaum, Dort, hinter diesen Fenstern, Verträumt ich den ersten Traum.</p>	<p>Там сфинкс лежит у колодца, Растет смоковница там, За этими окнами в детстве Я предавался мечтам.</p>	<p>Вот два сфинкса лежат у колодца, Вот роскошная яблонь моя, Вот окно, за которым впервые Начал грезить и чувствовать я.</p>
<p>Ich tret in die Burgkapelle Und suche des Ahnherrn Grab, Dort ist's, dort hängt vom Pfeiler Das alte Gewaffen herab.</p>	<p>Вот я в часовне замка, Где предков покоится прах, – В сумрачном склепе доспехи Висят на темных стенах.</p>	<p>И вхожу я в домовую церковь, И смотрю на гробницы отцов: Вот он, среди оружейных трофеев, У подножия высоких столбов.</p>
<p>Noch lesen umflort die Augen Die Züge der Inschrift nicht, Wie hell durch die bunten Schreiben Das Licht darüber auch bricht.</p>	<p>Глаза туман застилают, И не прочтешь письмена, Хоть ярко горят надо мною Цветные стекла окна...</p>	<p>Только надписи древние стерлись: Я стараюсь прочтешь – мудрено, Хоть сиянье полдневного солнца Пробивается ярко в окно.</p>
<p>So stehst du, o Schloß meiner Väter. Mir treu und fest in dem Sinn Und bist von der Erde verschwunden, Der Pflug geht über dich hin.</p>	<p>Мой замок, ты высечен в сердце – Пускай ты разрушен давно; Над тобою крестьянскому плугу Вести борозду суждено.</p>	<p>Так в душе у меня сохранился Навсегда ты, мой замок родной; Но исчез ты – и пахарь проходит По владеньям твоим с бороной.</p>
<p>Sei fruchtbar, o teurer Boden, Ich senge dich mild und gerührt Und seng' ihn zweifach, wer immer Den Pflug nun über dich führt.</p>	<p>Благословляю пашню И каждый зеленый всход, – Но трижды благословляю Того, кто за плугом идет.</p>	<p>Будь щедра, о земля дорогая! Призываю в сердечной мольбе Благодать на тебя и на руки, Проводящие плуг по тебе!</p>

Ich aber will auf mich
raffen,
mein Saitenspiel in der
Hand,
Die Weiten der Erde
durchschweifen
Und singen von Land zu
Land.

А ты, моя верная лира,
Вовеки не умолкай, –
Я буду петь мои песни,
Шагая из края в край.

Я же, с доброю арфой
моею,
По широкому свету
пойду,
Вдохновенные песни
слагая
Доброте, и уму, и труду!

Розділ III

ВПРАВИ ТА ЗАВДАННЯ

Вправа № 1

Що таке фонографічний рівень аналізу художнього тексту та для чого він слугує? Скористайтеся схемою фонографічного аналізу тексту (за навчальним посібником Кочан І. М. *Лінгвістичний аналіз тексту*. – К. : Знання, 2008. – С. 164).

СХЕМА ФОНОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Знайдіть у тексті фонетичні засоби увізнення і перелічіть їх.

Чи є алітерація та асонанс у тексті? Які саме звуки повторюються? Який звуковий образ створюється?

Чи є у тексті звукова анафора чи епіфора? Яка їх функція у тексті?

Охарактеризуйте ритм і риму поетичного тексту. Дайте їх детальний аналіз (віршований розмір, чоловіча, жіноча чи дидактична рима; спосіб римування).

Чи є у тексті вигуки? З якою метою їх ужито?

Чи є у тексті звуконаслідувальні слова? Яка їхня функція?

Графічні особливості тексту.

Графони у тексті. Їх особливості. Чиє мовлення вони позначають?

Функції великої (малої) літери, пунктограм.

Вправа № 2

Перерахуйте причини формування німецького романтизму?

Вправа № 3

Як вплинула німецька класична філософія на письменників-романтиків?

Вправа № 4

На які періоди поділяється німецький романтизм? Наведіть різні класифікації вчених. До якої класифікації Ви схилиєтесь. Обґрунтуйте Вашу думку.

Вправа № 5

Назвіть представників раннього (Генського) періоду, Гейдельберзької та Швабської шкіл? Які естетичні програми ними було висунуто?

Вправа № 6

Ким видавались і з якою метою створено журнали та газети «Атенеї», «Вечірні берлінські листки» та «Феб»?

Вправа № 7

Проаналізуйте, як відображено фоностилістичні засоби в автентичному творі та у перекладі Н. Ман (за новелою відомого німецького письменника Г. фон Кляйста «Міхаель Кольхаас»). З якою метою використовує їх автор?

Вправа № 8

Проаналізуйте, які стилістичні засоби використовуються Е. Т. А. Гофманом у музикальних новелах («Дон Жуан», «Крейслериана I», «Крейслериана II», «Кавалер Глюк»), у готичному романі «Елексир сатани» та як вони відображаються у перекладах? Як це характеризує ідіостиль письменника?

Вправа № 9

Чому поезія К. Brentano «**Zu Bacharach am Rheine ...**» є символом німецької романтичної лірики?

Вправа № 10

Як зображає Г. Гейне образ Лорелі у поезії «**Ich weiß nicht, was soll es bedeuten ...**» на відміну від К. Brentano та Й. фон Айхендорфа?

Вправа № 11

Як у підручнику *Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця : Нова книга, 2006. – С. 488–491* пропонується читачеві зробити аналогічний аналіз стосовно лінгвістичної рецепції, літературознавчої інтерпретації, лінгвопоетичного аналізу поезії Г. Гейне «**Ich weiß nicht, was soll es bedeuten ...**»?

Вправа № 12

До якого роману входить поезія Л. Тіка «**Уверенность**» («**Zuversicht**»)?

Вправа № 13

Яку роль відіграв замок Бонкур у житті А. фон Шаміссо? Як він це зобразив у однойменній поезії «**Das Schloß Boncourt**»?

Вправа № 14

З якої книги М. Лютера А. фон Шаміссо обрав мотив для «**Das Gebet der Witwe**» ?

Вправа № 15

Ким була покладена на музику пісня Й. фон Айхендорфа «**Прощание**» («**Abschied**»)?

Вправа № 16

Чому вірш А. фон Дросте-Хюльсхоф «**На башне**» («**Am Turme**») носить сповідальний характер?

Вправа № 17

Порівняйте уривки з оригіналу та перекладу. Надайте власний переклад українською мовою. З'ясуйте, які є відмінності між перекладами та оригіналом.

Die Buße

(*Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816*)

Eine sanfte Wärme glitt **durch mein Inneress**. Dann fühlte **ich** es in allein Adern seltsam arbeiten und prikkeln; dies Gefühl wurde zu Gedanken, doch war **mein Ich** hundertfach zerteilt. Jeder Teil hatte im eignen Regen eignes Bewußtsein des Lebens, und umsonst gebot das Haupt den Gliedern, die wie untreue Vasallen sich nicht sammeln mochten unter seiner Herrschaft. Nun fingen die Gedanken der einzelnen Teile an, sich zu drehen wie leuchtende Punkte, immer schneller und schneller, so dass sie einen Feuerkreis bildeten, der wurde kleiner, sowie die Schnelligkeit wuchs, dass er zuletzt nur eine stillstehende Feuerkugel schien.

Покаяние

(*отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897, перевод В. П. Ранцова*)

Внутри меня разливалась какая-то приятная теплота. Во всех жилах ощущалось щекотание и покалывание, свидетельствовавшее, что там происходит деятельная своеобразная работа. Ощущение это воплощалось уже в мыслях, но они являлись еще разрозненными, и собственное мое «я» казалось раздробленным на множество отдельных существ. Каждое из них обладало своим особым жизненным

самосознанием, отдельные проявления которого, словно неверные вассалы, отказывались подчиняться единой верховной власти. И вот мысли отдельных частей моего «я» начали вращаться, словно сверкающие точки. Вращение это становилось все быстрее, так что из них составилось как бы огненное кольцо. По мере того, как быстрота вращения росла, это огненное кольцо становилось все меньше и под конец обратилось в сравнительно небольшой огненный шар, казавшийся вследствие быстроты движения, совершенно неподвижным.

Каяття

*(уривок, Е. Т. А. Гофман «Элексир сатаны»,
студентський переклад)*

У середині мене ковзало м'яке тіло. Потім по судинах я відчував дивне поколювання; це відчуття було в думках, і все ж таки моє «я» двоїлось. Кожна частина мала власну життєву свідомість, тому не випадково вони як частини цілого, немов васали відмовлялись підкорюватись владі. Саме думки мого «я» почали крижлятися, неначе сяючі крапки, все швидше і швидше, так, що з них утворилося вогняне кільце, яке ставало все менше і під кінець було невеличким вогняним шаром, що здавався від швидкості руху цілком нерухомим.

Вправа № 18

Чому Е. Т. А. Гофман у романі «Элексир сатаны» використовує займенник «я»? Чи передається це в перекладі В. П. Ранцова (наприклад, за допомогою суплетивних форм)?

Покаяние

*(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны»
(1897, перевод В. П. Ранцова)*

Внутри меня разливалась какая-то приятная теплота. Во всех жилах ощущалось щекотание и покалывание, свидетельствовавшее, что там происходит деятельная своеобразная работа. Ощущение это воплощалось уже в мыслях, но они являлись еще разрозненными, и собственное **мое «я»** казалось раздробленным на множество отдельных существ. Каждое из них обладало своим особым жизненным самосознанием, отдельные проявления которого, словно неверные вассалы, отказывались подчиняться единой верховной власти. И вот мысли отдельных частей **моего «я»** начали вращаться, словно сверкающие точки. Вращение это становилось все быстрее, так что из них составилось как бы огненное кольцо. По мере того как быстрота вращения росла, это огненное кольцо становилось все меньше и под конец обратилось в сравнительно небольшой огненный шар, казавшийся вследствие быстроты движения совершенно неподвижным.

Вправа № 19

Наведіть морфологічні труднощі перекладу (наприклад, переклад іменників).

Die Buße

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels») (1815-1816)

Eine sanfte Wärme glitt durch mein Innere. Dann fühlte ich es in allein Adern seltsam arbeiten und prikkeln; dies Gefühl wurde zu Gedanken, doch war mein Ich..hundertfach zerteilt. Jeder Teil hatte im eignen Regen eignes Bewußtsein des Lebens, und umsonst gebot das Haupt den Gliedern, die wie untreue Vasallen sich nicht sammeln mochten unter seiner Herrschaft. Nun fingen die Gedanken der einzelnen Teile an, sich zu drehen wie leuchtende Punkte, immer schneller und schneller, so dass sie einen Feuerkreis bildeten, der wurde kleiner, sowie die Schnelligkeit wuchs, dass er zuletzt nur eine stillstehende Feuerkugel schien.

Вправа № 20

Знайдіть в оригіналі застарілу лексику, застарілі варіанти написання слів та порівняйте з перекладом В. П. Ранцова та надайте власний переклад цих слів. Яке семантичне навантаження вони несуть у сучасній мові (українській та німецькій)?

<i>E. T. A. Гофман (оригінал)</i>	<i>Сучасне написання</i>	<i>В. П. Ранцов (переклад, 1897 р.)</i>	<i>Власний переклад</i>
prikkeln (<i>дісс.</i>)	prickeln (<i>дісс.</i>)	покальвание (<i>суц.</i>)	поколювати; скубати (<i>дісс.</i>)
Vasallen (<i>ім.</i>)	Vasallen (<i>ім.</i>)	вассалы (<i>суц.</i>)	васали, слуги (<i>ім.</i>)

Вправа № 21

Схарактеризуйте основні риси ідіостилю Е. Т. А. Гофмана та збереження його В. П. Ранцовим (на прикладі роману «Елексир сатаны»).

Вправа № 22

Проаналізувавши текст перекладу В. П. Ранцова, зробіть висновок про переклад (дослівний, вільний).

Вправа № 23

Простежте, як перекладається неозначено-особовий займенник man в російськомовному перекладі (формами однини або множини). Надайте власний переклад українською мовою.

«SERAPIONS-BRÜDER»

(E. T. A. Hoffmann, Erster Abschnitt)

«Stellte **man** sich auch an wie **man** wollte, nicht wegzuleugnen, nicht wegzubannen ist die bittere Übersetzung, daß nimmer – nimmer wiederkehrt, was einmal da gewesen.

«Серапионовы братья»

(Э. Т. А. Гофман, раздел первый,

пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской)

– Сколько бы мы себя ни обманывали, нам не оспорить, не отринуть горькой истины: никогда, никогда уже не вернется то, что было прежде.

Вправа № 24

Як перекладаються антропоніми? Надайте власний переклад українською мовою.

«SERAPIONS-BRÜDER»

(E. T. A. Hoffmann, Erster Abschnitt)

Wenigstens, begann jetzt **Theodor**, wenigstens lieber Freund **Lothar**, bewährst du dich insofern ganz als denselben, von dem ich vor zwölf Jahren schied, als du noch ebenso wie damals geneigt bist, nur im mindesten schmerzlich berührt, dich allem Unmut rücksichtslos hinzugeben. Wahr ist es, und ich, **Ottmar** und **Cyprian**, wir alle fühlen es gewiß eben so lebhaft als du, daß unser erstes Beisammensein nach langer Trennung gar nicht so erfreulich ist, als wir es uns wohl gedacht haben mochten.

«Серапионовы братья»

(Э. Т. А. Гофман, раздел первый,

пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской)

– Ты, во всяком случае, друг **Лотар**, – заговорил теперь **Теодор**, – ты, дорогой мой, покамест выказал себя все тем же, с кем я расстался двенадцать лет тому назад. Ибо ты точь-в точь как тогда, стоит чуть большее тебя задеть, готов безраздельно предаться унынию. Да, верно, наша первая встреча после долгой разлуки получилась вовсе не такой радостной, какую виделась нам в воображении, – я, **Отмар** и **Киприан** – все мы, конечно, чувствуем это не менее живо, чем ты.

Вправа № 25

Порівняйте уривки з оригіналу та перекладу. Надайте власний переклад українською мовою. З'ясуйте, які відмінності між перекладами та оригіналом. З'ясуйте, звідки походить назва «SERAPIONS-BRÜDER».

«SERAPIONS-BRÜDER»

(E. T. A. Hoffmann, Dritter Abschnitt)

Es hat, sprach Lothar, als die Serapions-Brüder aufs neue versammelt waren, es hat gar keinen Zweifel, daß unserm Cyprian, gerade wie an dem Tage heiligen Serapion, der uns zum neuen Bunde zusammenführte, auch heute was Besonderes in Sinn und Gedanken liegt.

«Серапионовы братья»

(Э. Т. А. Гофман, раздел первый, пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской)

– Нет никаких сомнений, – сказал Лотар, когда Серапионовы братья собрались опять, – никаких сомнений в том, что у нашего Киприана и нынче, точь-в-точь как в День святого Серапиона, открывший нам путь к новому союзу, на уме нечто совсем особенное.

Вправа № 26

Як російський письменник **І. Северянин** осмислює поезику видатного німецького романтика Е. Т. А. Гофмана у своєму вірші «Т. А. Гофман»?

Вокруг нас жуть: в трагичном и смешном.
В спутнике живом таится призрак.
Фарфор бездушный часто больше близок,
Чем человек. И стерта грань меж сном.

Иным заранее предreshено
Могущество ничтожного карниза.
Во всем таится месть, вражда и вызов.
Любить Мечту и то порой грешно.

Как пронизательна болезнь фантаста,
Ведущая здоровых к бездне часто,
Сокрытой их здоровьем от очей.

Провидец в лике отблесков столиких,
Не величайший ли из всех великих
Поэтов Гофман в ужасе речей?

Вправа № 27

Які фоностилістичні засоби є у наведених уривках? Порівняйте уривки з оригіналу та перекладу. Надайте власний переклад українською мовою. З'ясуйте, які відмінності між перекладами та оригіналом.

Der Wendepunkt

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816)

Stark auf dem Tisch schlagend, rief ich laut: «Still ihr da drunten!» und glaubte mich so von dem Grauen, das mich befang, zu ermutigen; aber da lachte es gellend und schneidend durch das Gewölbe und stammelte: «**Brü...der... lein, Brü...der... lein... zu dir her... auf... herauf... ma... mach auf... mach auf!**»

Поворотная точка

(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897,

перевод В. П. Ранцова)

Ударив кулаком по столу, я громко воскликнул: «Эй, вы там внизу, тише!» – рассчитывая таким образом освободиться от таинственного ужаса, невольно начавшего меня охватывать, но в это время громко и резко раздался хохот, отзвуки которого прокатились под сводами, и знакомый мне голос, запинаясь, проговорил: «**Братец... братец... иду к тебе, к тебе ... Отвори же... отвори!**»

Вправа № 28

Знайдіть в оригіналі застарілу лексику, застарілі варіанти написання слів та порівняйте з перекладом В. П. Ранцова; та надайте власний переклад цих слів. Яке семантичне навантаження вони несуть у сучасній мові (українській та німецькій)?

Die Abenteuer der Reise

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816)

Mit diesen Worten zog ich **den Geldbeutel** hervor, legte drei blanke **Dukaten** auf den Tisch, und der gravitatische Ernst des Herrn Richters verzog sich zum schmunzelnden Lächeln.

Дорожные приключения

(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897,

перевод В. П. Ранцова)

С этими словами я вытащил **кошелек**, вынул оттуда три блестящих **червонца** и положил их на стол. Напыщенная серьезность судьи немедленно же сменилась тогда веселой усмешкой.

Die Abenteuer der Reise

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816)

Aber ich selbst war herabgesunken zum elenden Spielwerk der bösen, geheimnisvollen Macht, die mich mit unauflöslichen Banden umstrickt hielt, so dass ich, der ich frei zu sein glaubte, mich nur innerhalb **des Käfigs** bewegte, in den ich rettungslos gesperrt worden.

Дорожные приключения

(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897,
перевод В. П. Ранцова)

Но ведь я и сам упал до того, что стал презренной игрушкой таинственной нечистой силы, опутавшей меня неразрывными узами. Мня себя свободным, я только метался на самом деле по клетке, в которой оказывался бесповоротно запертым.

Der Wendepunkt

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816)

Ich weiß nicht, ob ich diese Worte wirklich sprach, aber ich hörte mich selbst lachen und fuhr auf wie aus tiefem Traum, als der alte Hofmarschall, sanft meine Hand fassend, **frug**: «Worüber erfreuen Sie sich so, lieber Herr Leonard?»

Дорожные приключения

(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897,
перевод В. П. Ранцова)

Не знаю, высказал ли я вслух эти слова, но я собственными ушами слышал свой смех и пробудился как бы от глубокого сна, когда старик гофмаршал, потихоньку взяв меня за руку, **спросил**: «Чему вы так радуетесь, любезнейший господин Леонард?»

Вправа № 29

Наведіть приклади порівняння та їх особливості збереження у перекладі.

Der Eintritt in die Welt

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816)

Ich wagte mich heran; indem ich ihn mit der Hand ergreifen und zurückhalten wollte, schrie ich laut: «**Um Jesus willen!** Herr! ... erwacht! ... **Um Jesus willen!**»

Вступление в свет

(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897,
перевод В. П. Ранцова)

Я бросился к юноше и, протягивая руки, чтобы удержать его, громко воскликнул: «**Ради Бога, сударь, проснитесь! Проснитесь, ради Христа!**»

Вправа № 30

Для чого Е. Т. А. Гофман використовує повтор. Чим він слугує? Як він передається у перекладі?

Die Jahre der Kindheit und das Klosterleben

(Auszug, E. T. A. Hoffmann «Die Elixiere des Teufels», 1815-1816)

Ich war wie vernichtet, ein Eisstrom goß sich durch mein Inneres ... besinnungslos stürzte **ich** fort ins Kollegium ... in meine Zelle. **Ich** warf **mich** wie ein toller Verzweiflung auf den Fußboden ... glühende Tränen quollen mir aus den Augen, **ich** verwünschte ... **ich** verfluchte das Mädchen ... mich selbst ... dann betete **ich** wieder und lachte dazwischen wie ein Wahnsinniger!

Детские и монастырские годы

(отрывок, Э. Т. А. Гофман «Элексир сатаны», 1897,
перевод В. П. Ранцова)

Я был совершенно уничтожен и бессознательно бросился бежать со всех ног в коллегію, в свою келью, где в порыве безумного отчаяния кинулся на пол. Неудержимым потоком лились из моих глаз тяжелые, горькие слезы. **Я** то изрыгивал ужаснейшие проклятия на девушку, на себя, на мир, то молился, то хохотал, **как сумасшедший!**

Вправа № 31

Охарактеризуйте фразеологізми у драмі Г. фон Кляйста «Принц Фрідріх Гомбурзький». Яку вони виконують роль у тексті? Чи зберігаються фразеологізми у російськомовному перекладі Б. Пастернаком?

Вправа № 32

Чи збережено у перекладі лексичні синоніми та лексичні антоніми? Чим це зумовлено?

Hohenzollern:

Himmel und Erde! Was ergreift er da?

Гогенцоллерн

Небо!

Feldmarschall Dörfling:

Das ist der Oberst Götz, mein **Fürst** und **Herr**,
Der mir dem Vortrab gestern vorgegangen.

Фельдмаршал

Так точно, Гец, мой **князь** и **повелитель**,
Вчера поведший авангард вперед.

Вправа № 33

Прокоментуйте синтаксичні труднощі перекладу.

Der Prinz von Homburg:

Nun, o Unstreblichkeit, bist du ganz
mein!
Du strahlst mir, durch die Binde
meiner Augen,
Mit Glanz der tausenfachen Sonne
zu!
Es wachsen Flügel mir an beiden
Schultern,
Durch stille Ätherräume schwingt
mein Geist;
Und wie ein Schiff, vom Hauch des
Winds entführt,
Die muntre Hafenstadt versinken
sieht,
So geht mir dämmernd alles Leben
unter:
Jetzt unterscheid ich Farben noch
und Formen,
Und jetzt liegt Nebel alles unter mir.

Принц Гомбургский

Теперь, бессмертье, ты в моих руках
И, сквозь повязку на глаза,
сверкаешь
Снопом из многих тысяч жарких
солнц.
На крыльях за обоими плечами,
За взмахом взмах, пространствами
плыву.
И как из кругозора корабля
Под вздохом ветра исчезает гавань,
Так постепенно вдаль уходит жизнь.
Вот все еще я различаю краски,
Но вот их нет, и вот сплошной
туман.

Вправа № 34

Які фоностилістичні засоби є комедії «Розбитий глечик» та як вони збережені у перекладі?

***

Adam:

Ein Krug! So! **Ei!** – **Ei**, wer zerbrach den Krug?

Адам

Кувшин? **Ой, ой!** А кто разбил кувшин?

***

Adam:

Zur Revision, der wackte Mann, der selbst
Sein Schäfchen schier, dergleichen Fratzen haßt.

Адам

Кто сам овец своих стрижет умело,
Тот лютый враг подобных наваждений.

Вправа № 35

Чим представлена лексична стилістика оригіналу та як вона збережена у перекладі?

***

Adam:

Der Schmidt ist faul.

Адам

Кузнец ленив.

***

Licht zum Bedienten:

Es ist **dem Herrn Gerichtshof**, will ich hoffen,

Nichts Böses auf der Reise zugestoßen?

Лихт слуге

С **советником**, надеюсь по пути

Не приключилось ничего дурного?

***

Adam:

Ihr meint, **der Doctor**.

Адам

Сказать хотите – **доктор**?

Вправа № 36

Які є морфологічні труднощі перекладу комедії «Розбитий глечик»? Обґрунтуйте свою відповідь.

Вправа № 37

Чим зумовлені фразеологічні труднощі перекладу? Яке оцінне значення несуть фразеологізми? Подайте їх класифікацію.

***

Licht:

Ei, was **zum Henker**, sagt, Gevatter Adam!

Was ist mit Euch geschehn? Wie **seht** Ihr **aus**?

Лихт

Ба, **черт возьми**! Скажите, кум Адам,

Что это с вами? Ведь на вас **лица нет**.

***

Adam:

Den leid'gen **Stein zum Anstoß** in sich selbst.

Адам

В себе самом **камень преткновения**.

***

Licht:

Als Ihr, **Gott weiß** wo? Fleisch habt sitzen lassen.

Лухт

Чем **бог весть** где вы поплатились мясом.

***

Licht:

Ei, hier liegt

Querfeld ein Schlag, blutrünstig, **straf mich Gott**,

Als hält ein Großknecht wütend ihn geführt.

Лухт

А кровавый след

Удара вкось, как будто, **бог свидетель**,

Он старостою в гневе нанесен?

***

Licht:

Ja, was es Neues gibt! **Der Henker hol's**,

Hält ich's doch bald vergessen.

Лухт

Н-да, новостей нет. **Черт бы их побрал**.

Скорей бы позабыть их.

***

Adam:

Noch heut! **Seid Ihr bei Trost?**

Адам

В своем ли вы уме?

***

Licht:

Der Bauer hat ihn selbst gesehn, **zum Henker**.

Лухт

Но, **черт возьми**, мужик-то очевидец!

***

Licht:

Wohlan, so zweifelt fort, **in's Teufel Namen**,

Bis er zur Tür hier eintritt.

Лухт

Не верьте, **леший с вами**; а как в дом

Взойдет, поверите?

***

Adam:

Den Teufel auch? Hat das Bauer gesagt?

Адам

Тьфу, черт! Мужик об этом вам сказал?

***

Licht:

Ins nackte Leben bringt man ihn zurück.

Лухт

Спасибо хоть, что **к жизни возвратили**.

***

Adam:

Zu Mittag! Gut, Gevatter! Jetzt gilt's Freundschaft.

Ihr wißt, wie sich **zwei Hände waschen** können.

Ihr wollt auch gern, ich weiß, Dorfrichter werden,

Und Ihr verdient's, **bei Gott**, so gut wie einer

Doch heut ist noch nicht die Gelegenheit,

Heut laßt Ihr noch den Kelch vorübergehn.

Адам

В обед? Ну кум, за дружбой дело стало.

Рука, известно, **руку моет**. Знаю,

Что вы хотели б стать судьей. Пускай

Достойны вы. Но случая такого

Нет налицо и нынче. Эта чаша

Пусть и сегодня вас еще минует.

***

Adam:

Von solchem Vorwurf bin ich rein,

Den Henker hol's!

Адам

Я выше этого упрека. **Шут с ним!**

***

Der Bediente:

Gott helf, Herr Richter!

Слуга

Бог помочь, господин судья.

***

Adam:

Den Teufel auch! Der Richter Adam läßt sich
Entschuldigen.

Адам

Еще чего! Простите извиненья.
К несчастью ...

***

Adam:

Ich hätte **Hals und Beine** gebrochen.

Адам

Судья **свернул**, мол, лядвею и **шею**.

***

Adam:

Zum Henker!

Адам

Вот **провалиться** мне!

***

Adam:

Der Teufel soll mich holen,

Ist's nicht so gut, als hätt ich schon, ein Pulver.

Адам

Провалиться,

Коль средства исцеленья не нашел.

***

Adam:

Der Teufel hol's.

Адам

Да черт с ним!

***

Walter:

Gott grüß Euch, Richter Adam.

Вальтер

Благослови вас **бог**, судья!

***

Adam:

Ja, **beim ew'gen Gott!**

Адам

Я с панталыку сбит.

***

Ruprecht:

Mir **aus den Augen!**

Рупрехт

Прочь! С глаз моих долой!

***

Ruprecht:

Groll? Nein, **bewahr mich Gott**, das will ich nicht.

Рупрехт

Серчать? Помилуй бы! Серчать не стану.

***

Frau Marte:

Den hat der Teufel ganz und gar **geholt**.

Марта

Да в преисподнюю и провалился.

***

Adam:

Von ganzem Herzen gern.

Адам

Готов от всей души.

Вправа № 38

Знайдіть дані про перекладачів та охарактеризуйте їхню перекладацьку манеру?

Вправа № 39

Надайте визначення поняттю «ідіостиль» з позиції лінгвістики, перекладознавства та літературознавства. У чому полягають відмінності?

Вправа № 40

Сформулюйте риси, на Вашу думку, якими повинен володіти перекладач? Обґрунтуйте.

Вправа № 41

У чому полягає професійна перекладацька компетентність? Обґрунтуйте.

Вправа № 42

*Охарактеризуйте роль асонансів **e, ie, ei, eu** (I) та **o** (II) як психофонем. Як вони відображені в оригіналі та збережені у професійному перекладі А. Соколовського, М. Татаріної та С. Шлапоберської?*

I

Die Aufforderung des Herrn Verlegers, das der Herausgeber seine in Journalen und Taschenbüchern verstreuten Erzählungen und Märchen sammeln und Neues hinzufügen möge, so wie, daß dieser mit einigen herzeliebten, seinen Dichtungen geneigten Freunden nach langer Trennung wirklich an einem Serapionstage wieder zusammentrat, veranlaßten dies Buch, und die Form in der es erscheint. Eben diese Form wird – muß an Ludwig Tieck's Phantasmus erinnern.

Предложение господина издателя, чтобы составитель собрал свои разбросанные по разным журналам и альманахам рассказы и сказки и прибавил к ним новые, равно как и то обстоятельство, что онный составитель однажды в Серапионов день действительно свиделся с несколькими любимыми друзьями, благосклонными к его сочинениям, послужили поводом для создания этой книги в той форме, в какой она выходит в свет. Именно эта форма напомнит читателю «Фантазус» Людвига Тика.

II

Herrlicher Einfall, rief Lothar, füge doch noch sogleich, lieber Ottmar, gewisse Gesetze hinzu, die bei unsern bestimmten wöchentlichen Zusammenkünften statt finden sollen. Z.B. daß über dieses oder jenes gesprochen oder nicht gesprochen werden darf, oder daß jeder gehalten sein soll, dreimal witzig zu sein, oder daß wir ganz gewiß jedesmal Sardellen-Salat essen wollen.

– Замечательная мысль! – воскрикнул Лотар. – Ты только сразу прибавь сюда, дорогой Отмар, еще кое-какие установления, которые надобно будет соблюдать на этих наших обязательных еженедельных сборищах. Например, что о том говорить можно, а о сем – нельзя, или что каждому надлежит трижды показать свое остроумие, или что мы непременно всякий раз будем есть салат с анчоусами.

Вправа № 43

Проаналізуйте фонографічний рівень художнього тексту, зокрема графічні засоби. Скористайтеся навчальним посібником І. М. Кочан. Лінгвістичний аналіз тексту. – К. : Знання, 2008. – С. 155–159.

I

Den vielgeneigten Leser bittet der Herausgeber daher recht innig, jenen ihm nachtigallen Vergleich *nicht* anzustellen, sondern ohne weitere Ansprüche gemütlich das hinzunehmen, was ihm anspruchlos aus treuem Gemüt dargeboten wird.

А посему составитель покорнейше просит благосклонного читателя не делать невыгодного для него сравнения, а без особых притязаний благодушно принять то, что предлагается ему непризнательно и от всей души.

II

Daß wir zwölf Jahre älter worden, daß sich wohl mit jedem Jahr immer mehr und mehr Erde an uns ansetzt, die uns hinabzieht aus der luftigen Region, bis wir am Ende *unter* die Erde kommen, das will ich gar nicht in Anschlag bringen.

Того, что мы стали на двенадцать лет старше, что с каждым годом налипает на нас все больше и больше земли, которая будет тянуть нас вниз из заоблачных высей до тех пор, пока мы наконец не окажемся под землей, – этого я и вовсе не желаю брать в расчет.

Вправа № 44

Який фоностилестичний засіб є в наведеному уривку? Порівняйте оригінал та переклад. Надайте власний переклад українською мовою. Чи може даний засіб виступати текстотфономією?

Wegen der Kinder waren die Bestimmungen schwieriger und kritischer, da der Jurist die **Materie mit ungemeinem** Scharfsinn behandelt und **unmündige, mündige, minderjährige** und unter väterlicher Gewalt stehende Person sorglich unterschieden hatte.

Правила, касаючіся дітей, були складней и суровей, ибо юрист трактовал сию матерію с необычайной прозорливістю и строго различал детей несовершеннолетних, совершеннолетних, малолетних и находящихся под отеческой опекой.

Вправа № 45

Як простежується семантика великої літери на фонографічному рівні художнього тексту? Скористайтеся навчальним посібником І. М. Кочан. Лінгвістичний аналіз тексту. – К.: Знання, 2008. – С. 159–161.

Fürs erste getraue ich mir nicht ohne die Zustimmung sämtlicher **Serapions-Brüder** einen Fremden, oder da Leander gerade kein Fremder zu nennen, überhaupt einen Fünften einzuführen.

Во-первых, я не позволю себе без согласия всего **Серапионова братства** ввести сюда кого-либо чужого или, коль скоро Леандра совсем чужим не назовешь, просто еще одного, пятого человека.

Вправа № 46

Для чого письменник у творі використовує звуконаслідування?

Ho ho! Rief Lothar lachend, bist du, lieber Ottmar, denn bei allen Magnetiseurs seit Mesmers Zeit in die Schule gegangen, daß du so entscheidend das scharfsinnige und tiefste zu erkennen vermagst, was darüber gesagt werden kann?

– **Хо-хо!** – смеясь, воскликнул Лотар. Разве ты, любезный Отмар, прошел обучение у всех магнетизеров со времен Месмера и потому способен столь решительно определить «самое пронизательное и глубокое», что можно об этом сказать?

ЛІТЕРАТУРА

1. Гофман Е. Т. А. Золотий горнець / Е. Т. А. Гофман // Е. Т. А. Гофман. Малюк Цахес / Пер. з нім. С. Сакидона і Є. Поповича. – Харків : Фоліо, 2003. – С. 25–94. – (Б-ка світової літ.).
2. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений: В 6 т. – Т. 1. / Э. Т. А. Гофман. Фантазии в манере Калло; Принцесса Брандина; Необыкновенные страдания директора театра: Пер. с нем. / Редкол. : А. Ботникова и др.; Сост. А. Ботниковой и А. Карельского. – М. : Худ. лит., 1991. – С. 494 с.
3. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений: В 8 т.: Т. 4: Серапионовы братья: Т. 1; Т. 2. (начало) / Э. Т. А. Гофман ; Пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской ; Комментар. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – 432 с.
4. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений: В 8 т.: Т. 5: Серапионовы братья: Т. 1; Т. 2. (окончание), Т. 3 / Э. Т. А. Гофман; Пер. с нем. А. Соколовского, И. Татариновой, С. Шлапоберской ; Комментар. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – 384 с.
5. Гофман Э. Т. А. Собрание сочинений: В 8 т.: Т. 6: Серапионовы братья: Т. 4 / Э. Т. А. Гофман; Пер. с нем. А. Соколовского, С. Шлапоберской; Повелитель блох / Пер. с нем. М. Манн ; Комментар. А. Бариновой. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – 432 с.
6. Гофман Э. Т. А. Элексир дьявола : [книга для чтения на нем. яз.] / Э. Т. А. Гофман. – СПб. : КАРО, 2006. – 496 с.
7. Гофман Э. Т. А. Элексир сатаны / Эрнст Теодор Амадей Гофман. – К. : Мыстэцтво, 1991. – 284 с.
8. Европейская поэзия XIX века. – Т. 85 – М. : Худ. лит., 1977. – 927 с. (Библиотека всемирной литературы. Серия вторая.)
9. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (нім. мова) / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
10. Клейст Г. Драмы. Новеллы. – Т. 89 / Г. Клейст. – М. : Худ. лит., 1969. – 622 с. (Библиотека всемирной литературы. Серия вторая.)
11. Мелінчук Н. В. Особливості показу внутрішньоособистісного конфлікту в перекладі та мовою оригіналу (за романом Е. Т. А. Гофмана «Елексир диявола») / Н. В. Мелінчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Вип. 28. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – С. 286–290.
12. Мелінчук Н. В. Роль фоностилістики у новелі Г. фон Кляйста «Міхаель Кольхаас» та збереження її у перекладі / Н. В. Мелінчук //

Новітня філологія. – 2011. – Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – № 40. – С. 197–206

13. Мелінчук Н. В. Романтичне та реалістичне у новелі Е. Т. А. Гофмана «Наріжне вікно» / Н. В. Мелінчук // Новітня філологія. – 2011. – Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – № 39. – С. 137–146.

14. Мелінчук Н. В. Стилістика мотиву музики у новелах Е. Т. А. Гофмана та збереження її у перекладі / Н. В. Мелінчук // Новітня філологія. – 2011. – Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – № 39. – С. 185–200.

15. Мелінчук Н. В. Стилістичні особливості драми Г. фон Кляйста «Принц Фрідріх Гомбурзький» та збереження їх у перекладі: методичний аспект // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 161. Т. 173. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 128–132.

16. Мелінчук Н. В. Стилістичні особливості комедії Г. фон Кляйста «Розбитий глечик» та збереження їх у перекладі: методичний аспект / Н. В. Мелінчук // Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць. – Вип. 11. – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2012. – С. 61–73.

17. Мелінчук Н. В. Стилістичні особливості новели Г. фон Кляйста «Землетрус у Чилі» та збереження їх у перекладі: методичний аспект / Н. В. Мелінчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). – Збірник наукових праць / Гол. ред. Н. Л. Іваницька. – Вінниця : ВДПУ, 2012. – Вип. 15. – С. 240–243.

18. Мелінчук Н. В. Стилістичні особливості трагедії Г. фон Кляйста «Пентесілея» та збереження її у перекладі / Н. В. Мелінчук // Новітня філологія. – 2011. – Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – № 40. – С. 207–215.

19. Мелінчук Н. В. Стилістичний синтаксис новели Г. фон Кляйста «Локарнська жebraчка» та відтворення його у перекладі / Н. В. Мелінчук // Новітня філологія. – 2012. – Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – № 41. – С. 190 – 193.

20. Мелінчук Н. В. Роль стилістичних засобів у романі Е. Т. А. Гофмана «Елексир сатани» та збереження їх у перекладі: методичний аспект / Н. В. Мелінчук // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 158. Вип. 146. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 88–92.

21. Мелінчук Н. В. Фоностилістика «Серапионовых братьев» Е. Т. А. Гофмана (методичний аспект) / Н. В. Мелінчук // Наукові записки. – Вип. 104 (2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – С. 489–493.

22. Мелінчук Н. В. Формування перекладацької компетентності бакалаврів філології / Н. В. Мелінчук // Освітньо-наукове забезпечення

діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: IV Всеукраїнська науково-практична конференція (Хмельницький, 18 листопада 2011 року) / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2011. – С. 275–276.

23. Немецкая поэзия XIX века : [сборник] / Сост. А. С. Дмитриев. – М. : Радуга, 1984. – 704 с. (на нем. и русск. яз.)

24. Шуляр В. І. Німецький романтизм: соціально-історичні передумови виникнення та методичні стратегії вивчення / В. І. Шуляр, Н. В. Мелінчук // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 136. Вип. 123. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 124–130.

25. Шуляр В. І. Оригінал і переклад у процесі вивчення літератури студентами-філологами та студентами-перекладачами (за творчістю Е. Т. А. Гофмана «Серапионовы братья») / В. І. Шуляр, Н. В. Мелінчук // Вересень. Науковий часопис. Спецвипуск. Т. 2. – МОІППО, 2011. – С. 172–179.

26. Deutsch (Первое сентября). – 1997. – Nr. 45 (Dezember). – 16 S.

27. Hoffmann E. T. A. Der goldne Topf. – Hamburger Lesehefte Verlag. Husum / Nordsee. – 87 S.

28. Hoffmann E. T. A. Märchen und Erzählungen. – Aufbau – Verlag Berlin und Weimar, 1980. – S. 17–30.

29. Hoffmann E. T. A. Romane und Erzählungen. Interpretationen. Hrsg. von Günter Saße. Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2004. – 304 S.

30. Hoffmann E. T. A. SERAPIONS-BRÜDER. Hrsg. von Wulf Segebrecht unter Mitarb. von Ursula Segebrecht. Deutscher Klassiker Verlag im Taschenbuch. – Band 28. – 1687 S.

31. Hoffmann E. T. A. Werke. Bd. 1. Fantasiestücke in Callots Manier. – Insel Verlag Frankfurt am Main, 1967. – S. 9–19.

32. Kleist H. Michael Kohlhaas / H. von Kleist. – Philipp Reclam jun. Stuttgart, 2008. – 135 S.

33. Theorie der Romantik / Hrsg. von Herbert Uerlings. – Philipp Reclam jun. Stuttgart. – 2009. – 435 S.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Василь Іванович ШУЛЯР
Наталя Володимирівна МЕЛІНЧУК

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ-РОМАНТИКІВ**

Методичні матеріали

Випуск 183

Редактор *О. Авраменко*
Комп'ютерна верстка, технічний редактор *О. Новосадовська*.
Друк *О. Поліщова*. Фальцювально-палітурні роботи *Ю. Шаповалова*.

Підп. до друку 17.07.2012 р.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Умовн. друк. арк. 6,51. Обл.-вид. арк. 4,22.
Тираж 50 пр. Зам. № 3974.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: vrector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.